

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK EVLERİNİN SOSYAL UYUMDAKİ ROLÜ ÜZERİNE
BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS

HAZIRLAYAN

AKIN ŞENGÜN

1641104005

DANIŞMAN

DR.ÖĞR.ÜYESİ A. ÜNAL BOZYER

EYLÜL 2020

MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çocuk Evlerinin Sosyal Uyumdaki Rolü Üzerine Bir Meta Analiz Çalışması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU
YAZARIN
Soyadı : ŞENGÜN Adı : AKIN Referans No: 10349472
TEZİN ADI Türkçe: Çocuk Evlerinin Sosyal Uyumdaki Rolü Üzerine Bir Meta Analiz Çalışması Y. Dil: A Meta Analysis Study on the Role of Children Homes in the Social Adjustment
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlilik ☐
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fakülte : Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü Diğer Kuruluşlar : Tarih :
TEZ YAYINLANMIŞSA Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : BOZYER, A. ÜNAL Unvanı : Dr.Öğr.Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 83

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

Sosyoloji

Sociology

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Çocuk evi
2. Meta analiz
3. Sosyal uyum
4. Sosyalizasyon
5. Korunmaya muhtaç çocuklar

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Children's house
2. Meta-analysis
3. Social adjustment
4. Socialization
5. Children who are in need protection

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☐
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 08/09/2020

ÇOCUK EVLERİNİN SOSYAL UYUMDAKİ ROLÜ ÜZERİNE BİR META ANALİZ ÇALIŞMASI

ÖZET

Bu çalışma kurum bakımında kalmakta olan çocuklar üzerine yapılan araştırmaların çocuk evi özelinde incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Kurum bakımı elverişli aile ortamı bulunmayan çocukların hem bilişsel hem ruhsal hem de duygusal manada sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılması için devletin sunduğu bir hizmettir. Aksi bir durum olmadığı sürece 18 yaşına kadar her birey çocuktur ve devlet hem kendi anayasasında da hem müdahil olduğu uluslararası sözleşmelerde çocukların koruyucusu olarak gerekli yaptırımları ve tedbirleri uygulamakla mükelleftir.

Yapılan araştırmanın çıkış noktası ise çocuk evi bakım modelinin yeterince yaygınlaşması ve bu konu üzerinde birçok çalışmanın gerçekleştirilmiş olmasıdır. Aynı konu hakkında yapılmış farklı araştırmaların tekrara düşme sorunu ile yüz yüze gelmesi olası bir durumdur. Bu alan özelinde oluşturulan çalışmaların amacı çocuklara daha iyi bir yaşam olanağı sunmaktır. Bu sebeple bu konuda yapılmış çalışmaların bir analizini yapmak hem mevcut durumu açıklığa kavuşturmaya hem de bundan sonra bu konuda yapılacak araştırmalara yön göstermeye yardımcı olacaktır. Çocukların daha iyi yaşam şartlarına sahip olması amacıyla yapılabileceklerin neler olduğunu tespit ederek çocukların sosyalizasyon süreçlerinde bir iyileşme sağlanması gerekmektedir.

Araştırmada analizi yapılacak toplam 4 kaynak kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi doktora tezi, üç tanesi yüksek lisans tezidir. Yapılan literatür taraması sonucu çocuk evlerinin sosyal uyuma katkısı çevresinde yapılan araştırmalar taranmıştır. Ancak araştırılan konu özelinde tatmin edici miktarda kaynağa ulaşılamamıştır. Araştırma konusu tam olarak karşılayacak araştırmalar seçilerek değerlendirme kriterleri üzerinden gerekli analizler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk evi, Meta analiz, Sosyal uyum, Sosyalizasyon, Korunmaya muhtaç çocuklar

A META ANALYSIS STUDY ON THE ROLE OF CHILDREN HOMES IN THE SOCIAL ADJUSTMENT

ABSTRACT

This research aimed to study the socialization of children staying in orphanages. Orphanages are a service provided by the government to ensure that children who do not have an appropriate family environment are brought into society as healthy individuals cognitively, mentally and emotionally. Unless otherwise noted, every individual is a child up to the age of 18 and the state is obliged to implement the necessary sanctions and measures as the protector of children in accordance with its own constitution and the international conventions to which it is a party to.

The starting point of the research is that the nursing home model is widespread sufficiently and many studies have been carried out on this subject. Different studies on the same subject may face the problem of repetition, but the aim of these studies is to provide a better life opportunity for children, and an analysis of the studies on this subject may help to clarify the current situation and guide future research. An improvement in the socialization process of the children is needed, and can be achieved by identifying what should be done to ensure that children have better living conditions.

A total of 4 sources were used in the study. One of them is a doctoral thesis, while the remaining three are master's theses. As a result of this research, further study on the effect of children's houses on social cohesion was sought. However, a satisfactory amount of research material could not be found on the specific subject matter investigated. Therefore, the necessary analyses were performed on the evaluation criteria by selecting the studies that would explicitly meet the research topic.

Keywords: Children's house, Meta-analysis, Social adjustment, Socialization, Children who are in need protection

ÖNSÖZ

Çocuklar geleceğin yegâne temsilcileri olarak her daim anlayışla karşılanmayı ve desteklenmeyi doğal olarak hak etmektedirler. Onlara güven ve sevgi dolu bir yaşam alanı hazırlamak, yaratıcılıklarını geliştirecek olanaklar sunmak yetişkinlerin hem kendileri hem çocuklar için yapabileceği en iyi şey olacaktır.

Araştırmanın en büyük dezavantajlarından biri meta analiz yöntemi kullanılarak yapılan sosyolojik araştırmaların literatürde oldukça az bulunmasıydı. Bu boşluğa rağmen süreci en iyi şekilde yönetmek adına sınırları olabildiğince genişletmeye ve işe yarayacak her türlü bilgiyi elde etmeye çabaladım. Umuyorum ki bu araştırma ileride bu alanda yapılacak çalışmalara bir nebze olsa dahi ışık tutacaktır.

Başta danışmanım Dr.Öğr.Üyesi A. Ünal BOZYER olmak üzere bu aşamaya kadar gelmemi sağlayan akademik hayatımdaki tüm eğitmenlerime teşekkürü borç bilirim.

Akın ŞENGÜN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar LİSTESİ.....	IV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Dünyada Çocuk Koruma Hizmetleri.....	4
1.1.1. Uluslararası Anlaşmalarda Çocuk.....	6
1.1.1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	6
1.1.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	6
1.2. Türkiye’de Çocuk Koruma Hizmetleri Gelişimi	7
1.3. Günümüzde Çocuk Hizmetleri.....	8
1.3.1. Sosyal Ekonomik Destek	8
1.3.2. Koruyucu Aile	8
1.3.3. Evlat Edindirme	9
1.3.4. Kurum Bakımı.....	9
1.4. Toplumsallaşma / Sosyalizasyon / Sosyal Uyum.....	10
1.4.1. Psikanalitik Yaklaşım.....	12
1.4.2. Sembolik Etkileşimcilik	13
1.4.3. Asli / Tali Sosyalizasyon.....	13
1.5. Planlı Dönemde Sosyal Hizmetler ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İncelemesi	18
1.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967).....	21
1.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)	23
1.5.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1977)	26
1.5.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983).....	27
1.5.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989).....	29
1.5.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994).....	31
1.5.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000)	32

1.5.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005).....	35
1.5.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013).....	38
1.5.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 – 2018).....	39
1.5.11. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023).....	41
1.5.12. Planlı Kalkınma Dönemi Değerlendirmesi	43
İKİNCİ BÖLÜM	45
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ	45
2.1. Araştırmanın Kapsamı	45
2.1.1. Konu.....	45
2.1.2. Amaç	47
2.1.3. Önem.....	48
2.1.4. Sınırlılıklar	49
2.2. Meta Analiz.....	49
2.3. Çalışma Verilerinin Toplanması	51
2.3.1 Dahil Edilme Kriterleri	52
2.3.2 Hariç tutulma kriterleri.....	53
2.4. Verilerin Analizi.....	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	55
BULGULARIN META ANALİZİ	55
3.1. Çocuklara Ait Demografik Bilgiler ve Yorum.....	55
3.2. Çocukların Çocuk Evi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum	56
3.3. Çocukların Sosyal İlişkilerine Ait Bulgular ve Yorum.....	61
3.4. Çocukların Akademik Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	66
3.5. Bulguların Meta Analizinin Değerlendirilmesi.....	69
3.5.1. Çocukların Kaldıkları Çocuk Evi Hakkındaki Düşünceleri.....	70
3.5.2. Çocukların Sosyal İlişkileri.....	71
3.5.3. Çocukların Akademik Başarıları.....	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA	80

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Müessese Sayısı	24
Tablo 2. Araştırmaların İçerikleri	54
Tablo 3. Cinsiyet Dağılımı.....	55
Tablo 4. Yaş Dağılımı	55
Tablo 5- Araştırma Adlarının Kısaltmaları	69

GİRİŞ

İnsan doğumundan ölümüne kadar başka canlılar ile iletişim ve ilişki içinde olan bir varlıktır. Başta hayatta kalma amacıyla başkalarına muhtaç iken sonraları ise birlikte yaşamak ve uyum içinde olmak için başkalarına ihtiyaç duyar. Çünkü tek başına bir insanın yapabileceklerinin sınırları vardır ve bunları aşmak adına ortak hareket etmek insanlık tarihini en başından beri işe yarayan bir çözümdür. Ancak Piaget'in yaptığı sınıflandırmayı temel alırsak soyut işlem dönemine kadar çocuklar bir ebeveynin bakımına muhtaçtırlar. Bilişsel gelişiminde son aşamaya gelmiş bireyler ise sosyalizasyon süreçlerinin içinde daha aktif rol alırlar. Bu aşamada toplumsal uyumları artar ve bağımsız kararlar vermeye başlayabilirler. Ancak bir bireyin bu noktaya gelebilmesi için asgari bakım koşullarına sahip bir sosyalleşme sürecinden geçmiş olması gerekir. Bir çocuk anne babası olmasa dahi ona ebeveyn gibi davranabilecek, ona değer yargılarını öğretecek ve onun toplumla uyumlu yaşamasına yardımcı olacak bir figüre ihtiyaç duyar.

Her çocuk öz anne-babası ile büyüye bilme imkânına sahip olamıyor. Bu imkânı elde edemeyen çocuklar başta sevgi eksikliği olmak üzere birçok konuda yaşatlarına göre daha az olanakla ve aile ilgisi ile yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlar. Bu çocuklar eğer müdahale edilmez ise istenmeyen alışkanlıklara ve davranışlara sahip bir hale geliyorlar. Küçük yaşta şiddet, madde ve alkol kullanımı, istismar vakaları karakterlerinde geri dönüşü olmayan hasarlara neden olabiliyor. Ve yaşları ilerledikçe daha kalıcı hale gelerek bu sağlıksız durumlardan kurtulmaları oldukça güçleşiyor. Bu noktada herhangi bir çıkış yolu olmayan çocuklara yetkili makamlarca sahip çıkılması elzem hale geliyor. Zira bu durum tedavi edilmezse toplumun bir kısmına yayılmasına, düzenin bozulmasına, günlük hayatın herkes için zorlaşmasına neden olabilir.

Dünyada ise farklı bir durumdan söz etmek pek mümkün değil. Hem Avrupa'da hem de Uzak Doğu'da küçük yaşta ebeveynsiz kalan çocukların bakımı her zaman sorun oluşmuştur. Aslında bunun bir sorun olarak nitelendirilmesi yani patolojik bir durum haline gelmesi esasen dünya nüfusunun katlanarak artmasıyla da ilişkilidir. Nüfusun az, birincil ilişkilerin yoğun olduğu küçük gruplar halinde yaşayan topluluklarda böyle bir durumla karşılaşılması pek olası değildir. Bu küçük toplumlar ya da topluluklar bu sorunu kendi içlerinde çözme potansiyeline sahiptir. Çocuk kendi kendini idame

ettirecek hale gelene kadar ya yakın bir akraba himayesinde ya da yaşadığı küçük alanın ortak himayesinde asgari yaşam şartlarında hayatını idame ettirebilirdi. Ancak 17./18. yüzyıldan itibaren temelde buharlı motorun icadıyla başlayıp sanayi devrimiyle hız kazanan teknik gelişmeler insan nüfusunda da büyük bir artışa sebep oldu. Dünya nüfusu 1 milyara 1804 yılında ulaşmışken, 2 milyara ulaşması sadece 123 yıl sürmüştür. 4 milyara 1974, 7 milyara ise 2011 yılında ulaşmıştır. Günümüzde ise ortalama 7,7 milyar insan yaşadığı tahmin edilmektedir¹. Sadece bu nüfus verilerine bakarak dahi hızla ve kontrolsüz artan dünya nüfusunda patolojik birçok durumla karşılaşması olasıdır. Bu patolojik durumlardan biri de aile bakımından yoksun kalan çocuklardır. Küçük gruplarda ya da topluluklarda bu sorun kendi içlerinden çözüme kavuşturulabiliyordu ancak gelişen ve hızla büyüyen kentlerde işgücüne katılan insanların temel yaşamsal isteklerini dahi karşılayamadığı bir ortamda anne-babasız kalan çocuklar zamanla bir sorun haline gelmişlerdir. Ancak 20.yy'a gelindiğinde bazı devletler bu sorun için kalıcı ve sorunu önleyici politikalar üretmeye başlamışlardır.

Devletler bu konuda birçok yöntem denemektedir. Zaman ilerledikçe daha modern yöntemler ile bu çocukların topluma kazandırılmaları sağlanmaktadır. Ülkemizde de daha önceleri koğuş sistemi ile onlarca çocuğun bir arada kaldığı, bakımın yeterince yapılmadığı, kimi yerlerde durumu daha da körüklendiği zamanlardan günümde modern evlerde en fazla 8 çocuğun bir arada kaldığı sisteme geçilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen ve kontrol edilen çocuk evleri ile çocuğun aile ortamına en yakın şartlarda, kendine yakın yaşlarda arkadaşlarla kaldığı, başlarında anne diye hitap edilen bakıcıların bulunduğu yeni bir modele geçilmiştir.

Çocuk evi hizmeti, korunma altında bulunan çocukların daha küçük birimlerde bakımının sağlanması amacıyla her ilin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısı, çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde verilen yatılı sosyal hizmet modelidir². Çocuk evlerindeki temel amaç 0-18 yaş aralığındaki çocuğun aile yanında elde edeceği sıcaklık ve samimiyeti ona devlet gözetiminde görevlilerle ve sağlanan olanaklarla verebilmektir. Çocuk evleri en fazla 8 kişinin bir arada yaşadığı, çocuklar arasında yaş

¹ <https://www.learner.org/courses/envsci/unit/text.php?unit=5&secNum=4>

² <https://ailevecalisma.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>

farkının ise en fazla üç yaş olduğu yuvalardır ancak eğer birkaç kardeş devlet himayesine alındıysa bu durumda hem çocukların daha fazla yıpranmasını önlemek hem de bu yeni yaşamlarına uyumlarını hızlandırabilmek için onlar arasındaki yaş farkına bakılmamaktadır. Hayatın her alanında yaşlılarının sahip olduğu imkânları onlara aile sıcaklığında sunmak ve bu sayede toplumsal uyumu en üst düzeye çıkarmak çocuk evlerinin varlık sebeplerinden sadece biridir. Burada kalan dezavantajlı çocukların toplumun gelenek ve göreneklerini, örf ve adetleri, ahlaki değerlerini benimseyerek toplumsal hayata aktif bir şekilde dâhil olmaları sağlanır. Burada çalışan kişiler alanında deneyim sahibi olan ve çocuklara aile ortamını yaşatmaya elverişli kişilerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Dünyada Çocuk Koruma Hizmetleri

Koruma altına alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri, ülkeden ülkeye ve o ülkenin sosyoekonomik kültürel yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için bakım ve koruma öncelikle, kurum bakımı olarak çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda sağlanmıştır. Ancak, bugün Avrupa, Avustralya, Kuzey Amerika ve Türkiye’de de büyük ve kalabalık bakım evlerinin kapatıldığı bilinmektedir. Buna karşın özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtları gibi kurumsal modellerin halen yaygınlığını koruduğu bir gerçektir (Yazıcı, 2014).

Dünyada gerçekleşen bilimsel gelişmeler sayesinde artan yaşam süresi aynı zamanda ölüm oranlarının da azalmasını ve doğum oranlarının yükselmesini sağlamıştır. Bu sebeple kimsesiz çocukların hayatlarına ilişkin tarihçe de bilimsel gelişme ile paralel olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bundan ortalama 200 yıl önce ailesiz çocukların bakımı Avrupa’da çoğunlukla kilisenin sorumluluğunda olmuştur. Burada temel amaç ise çocukların uygunsuz alışkanlıklar edinip tanrıya olan görevlerini yerine getirmemesine engel olmaktır.

Dünya genelinde yetim ve korunmaya muhtaç çocuklara dair hizmetlerin en kapsayıcı ve en güvenilirini ise 20 Kasım 1959’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi olmuştur. Bundan sonra uluslararası başka sözleşmeler de imzalanmıştır. Temelde hepsinin ortak anlayışı ise çocuklara daha iyi bir yaşam sunarak geleceği de daha yaşanabilir kılmaktır. O andan bu yana çocukların bakımı medeniyetin bir ölçüsü olmuştur. Gelişmiş ülkeler bakıma muhtaç çocuklar konusunda oldukça geniş yaptırımlara ve olanaklara sahip hale gelmişlerdir.

Amerika’da 200 yıldan fazla bir zamandan beri çocuklar için kurum bakımı modelleri kullanılmaktadır. Bu kurumlar sorgulanmaya başladıklarında, sosyal hizmet uzmanları, kurumların daha iyi hale gelmesi için çalışmışlardır. Kurum bakımı iyi bir koruyucu ev bulana kadar, zor durumda olan çocuk için alternatif bir bakım modeli olarak düşünülmüştür (Costin, 1961:346; aktaran: Gökçearsan, 2009: 54)

Amerika’da sömürgecilik faaliyetleri sonrasında ortaya birçok toplumsal sorun çıkmıştır. Amerika’nın ekonomik açıdan hızla yükselmesini sağlayan bu faaliyet onu büyük sosyal sorunlarla yüz yüze bırakmıştır. Doğal kaynaklarını kullandıkları ülkelerin sakinlerini de ucuz işgücü olarak getiren Amerikalılar onların yanında gelen ailelerinin sorunlarını dikkate almamışlardır. Bu kadın ve çocukların her türlü istismara açık bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu süreç 19.yy’ın ortalarına kadar devam etmiştir. Bu zamana kadar uygun olmayan koşullarda yaşayan çocuklar daha nizami kendi yapılarına uygun büyük kuruluşlarda bakıma alınmışlardır. Bu gelişmelerden sonra farklı yöntemler de denemiştir. Hem bakım masraflarını azaltmak hem çocukların bir aile yanında büyümesini sağlamak hem de üretim yapan kişilere destek olmak amacıyla çocuklar kırsal kesimde yaşayan ve üreten kimselerin himayesine verilmiştir. Günümüzde ise süreç ülkemizdeki sisteme benzer bir hale evrilmiştir. Orada da öncelik aile yanında desteklemek, sadece gerekli hallerde kurum bakımına almak olarak işlemektedir.

İngiltere’de süreç Amerika’dakine benzer nitelikte ilerlemiştir. 2.Dünya Savaşı’ndan sonra sayıları hızla artan yetim çocuklar için devlet koruyucu hizmet çalışmaları gerçekleştirmiştir. Çocuklar için uygulanan bakım modelleri o zamandan bu zamana kadar ihtiyaçlar doğrultusunda değişerek günümüz haline ulaşmışlardır. Görülüyor ki: İngiltere’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için koruma hizmeti iki tür bakım şeklinde yürütülmektedir. Bunlar kurum dışı bakım ve kurum bakımıdır. Kurum dışı bakım; koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetidir. Kurum bakımı ise grup evleri (cottage homes) ve dağınık evler (scattered home) şeklinde düzenlenmiştir (Gökçearslan, 2009: 59).

Avustralya çocuk bakım sisteminde aile temelli bir bakım sistemi geliştirilmesi anlayışı benimsenmiştir. Kurumsal bakım hizmetleri çocuklara ve gençlere kurumsal bir konutta ücretli çalışanlarla bir hizmet vermektir. Burada hizmet veren kişiler vardiyalı çalışırlar ya da kurumda kalırlar. Kurum bakımı genellikle küçük grup bakımı şeklinde olup bireysel bakımı içermektedir. Tedaviye yönelik kurumsal hizmetler daha ağır ihtiyaçları olan gençlere yönelik daha karmaşık bir bakımı içerir. Kurum bakımına yerleştirmede çocuk ya da gencin sınırlılıkları ve ihtiyaçları, istismar ve travma öyküsü, yaşadığı sosyo-kültürel çevre, engellilik durumu, gelişim ihtiyacı

ve halen kurumdan hizmet alan diğer çocukların ihtiyaçları dikkate alınır. Bu yerleştirme zamanla sınırlı, müdahale amaçlı ve çocuğu aile yanına döndürmeye ya da bağımsız yaşamaya hazırlamayı amaçlayan bir süreçtir (Yıldırım, 2013:17).

1.1.1. Uluslararası Anlaşmalarda Çocuk

1.1.1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Bu bildirge 20 Kasım 1959 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile aynı gün duyurulmuş ve katılımcı devletlerce onaylanmıştır. İnsan Hakları Beyannamesi'nin temeli ise ayırım yapmaksızın her insanın eşit şartlarda yaşam koşulları edinilmesini savunmaktadır. 2.Dünya Savaşı sonrası hazırlanan bu anlaşma yaşanan acıların ve kötü koşulların tekrarlanmaması için bir çağrı niteliğindedir. Çocuklar için ayrılan kısım ise 10 madde altında toplanmıştır. Bu maddelerde genel olarak çocuğa uygulanması gereken pozitif ayırmadan bahsedilmiştir. Çocuğun haklarını önceleyen, onu her türlü kötü koşuldan korunması gerektiğini belirten, ırk, dil, din gibi ayrımların çocuklarda kesinlikle yapılamayacağını ortaya koyan bir anlaşma olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

1.1.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 yılında kabul edilmiştir. Bilindiği üzere, bildirgeler bağlayıcı metinler değildir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ise T.C. Anayasası'nın 90. maddesi uyarınca iç hukuk normuna dönüşmüştür. Sözleşme, doğumdan ergenliğe ve genç yetişkinliğe kadar çocukların yaşamlarının tüm boyutlarını kapsamaktadır (Kurt, 2016:107). Temel amacı tüm dünya çocuklarını korumak olan bu sözleşme tohumunu Çocuk Hakları Bildirgesi ile atmış üzerinden geçen 30 yıl sonrasında bunu devletler açısından bağlayıcı hale getirebilmiştir. Bildirgeye göre çok daha kapsamlı hazırlanan sözleşme 3 kısımdan ve 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme içeriğinde birçok yaptırımı barındırmaktadır. Bunu kabul eden ülkeler kendi iç düzeninde belirli bir standarta gelmeyi kabul ve taahhüt etmektedirler.

1.2. Türkiye’de Çocuk Koruma Hizmetleri Gelişimi

Çocukların bakımı konusundaki hassasiyet ülkemizde ve bölge coğrafyasında her zaman önemli bir konu olarak görülmüştür. Bunun temelinde aile odaklı toplumun yattığı düşünülebilir. Bu coğrafyada gelecek neslin her zaman korunması ve geliştirilmesi gerekliliği düşüncesi toplumsal yapının bir parçası olarak içselleştirilmiştir. Bu sayede çocuklar için her dönemde az ya da çok bakım hizmetleri uygulanmıştır. Akla ilk gelen ve hâlâ aktif olarak hizmetlerini sürdüren Darüşşafaka temellerini 1863 yılında beş Osmanlı aydını sayesinde atmıştır. Amacı yoksul ve yetim çocuklarına iyi bir eğitim olanağı yaratmaktır. Günümüzde de aktif olarak birçok eğitim kurumunu bünyesinde barındırmakta, çeşitli sebeplerle eğitim hayatında yer alamayan çocuklar için tüm masraflarıyla birlikte yatılı olarak hizmet vermektedir.

Yine o dönemlerde padişah II. Abdülhamit öncülüğünde Darülaceze kurulmuştur. Büyük bir alanda 400 kimsesiz çocuğun bakıldığı Darülaceze, o dönemin koşullarında “kışla bakım modeli”ne uygun bir şekilde düzenlenmişti. Binada 50 yataklı yatakhaneler ve büyük yemek salonları bulunmaktaydı (Gökçearsan, 2009: 60). Yaşanılan dönem için oldukça başarılı bir uygulama olarak devam etmişti. Ancak II. Abdülhamit’in tahttan indirilmesi ile zamanla önemini kaybetti.

Osmanlı’nın son zamanlarında artan yetim çocukların bakımı ve müdafaası için 1917 yılında İstanbul’da Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet aynı adla 1921 yılında Ankara’da da faaliyetlere başlamıştır. Dönem şartları sebebiyle İstanbul’da bulunan kurum kapatılmış, merkezi Ankara olarak varlığını sürdürmüştür.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı 1935 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. 1937 yılında kamu yararına faaliyet gösteren kurum statüsüne kavuşmuştur. Bu dernek 1981 yılında devlet kurumu haline gelmiş ve Başbakanlığa (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) bağlanmıştır (Nalbant, 2016:19). Bu hizmetlerin dayanağını ise 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu oluşturmuştur. Bu sayede daha planlı işleyen, standartları olan bir sisteme adım atılmış oldu. 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla Çocuk Hizmetleri Müdürlüğü çatısı altında hizmetlerine devam etmektedir.

1.3. Günümüzde Çocuk Hizmetleri

1.3.1. Sosyal Ekonomik Destek

Çocuk hizmetleri tarihi boyunca en büyük savunulardan biri en iyi bakımın ailede verileceği, en kötü ailenin yurt bakımından iyi olduğu düşüncesi idi. Aile Sorunun ekonomik temelli olduğu ve çocuğun bakımının aksadığı durumlarda devlet bu çocuğu kurum bakımına almak yerine aileye belli bir miktar nakdi yardım vererek çözmeye çalışır. Bir çocuğun devlete maliyeti aileye yapacağı yardımdan çok daha fazladır. Bu sayede hem daha ekonomik hem de çocuğun yararına bir çözüm sunulmuş olur. Aslında tüm çocuk hizmetlerinde öncelik maddi kaygılardan ziyade çocuğun yüksek yararıdır.

Bu yardımdan belli koşullara sahip olan aileler faydalanabilmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda hangi durumlarda ne tür hizmetler verileceği belirtilmektedir. Şartları taşıyan ailelere iki şekilde yardım yapılmaktadır. İlki tek seferlik olan ve miktarı koşullara göre değişen görece yüklü yardımlardır. Bunlar daha çok olağan dışı sorunlar yaşayan ailelere çocuğun eğitim, sağlık ve sosyal alan konularında geri kalmaması için verilen yardımlardır. Diğerisi ise sürekli olarak yapılan, miktarı çocuğun yaşına göre değişen düzenli yardımdır. Onaylandığında bir yıl süreyle yapılır ve süre bitiminde tekrar değerlendirilir. Eğer yapılan yardım çocuğa daha iyi yaşam şartları sunuyorsa ve ailenin durumunda maddi açıdan bir iyileşme yoksa iki yıl sürelerle uzatılabilir. Ancak aksi durumda da yapılan yardım sonlandırılacaktır.

Tüm bu süreçler uzman kişiler tarafından düzenli olarak denetime tabi tutulmakta, çocuğun bizzat kendisiyle de görüşülerek durumu kontrol edilmektedir. Yapılan yardımların herhangi bir karşılığı ya da geri ödemesi durumu söz konusu değildir.

1.3.2. Koruyucu Aile

Aile bakımının en iyi bakım olduğu anlayışının bir diğer ürünü olan koruyucu aile uygulaması kendi yaşam koşulları iyi olmayan çocuklara daha iyi koşullarda ve aile yanında yaşama şansı vermektedir. Çocuğun kötü bir aile ortamında bulunduğu durumlarda aile yanında yardım yapılamıyorsa akla gelecek ilk seçeneklerden biri koruyucu aile hizmet modelidir. Bu hizmet sayesinde çocuk belirli bir süre kendisine

uygun koruyucu aile himayesinde yaşamını sürdürür. Mümkün olduğu durumlarda çocuğun öz ailesine dönmesi de bu hizmet modelinde uygulanabilir bir seçenektir.

Koruyu aile olmak isteyen ailelerin belirli şartları yerine getirilmesi istenir. Temel şartlara sahip aileler uzmanlarla iletişim halinde bulunurlar ve uygun bir durumda kendilerine bu fırsat tanınır. Ancak öncelikle ailelerin belirli bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Zira koruyu aile modelinde çocuğun velayeti kendilerine verilmez. Çocuk alındıktan sonra kurumla bağlar kopmaz. Aileleri desteklemek adına bir miktar yardım yapılır ancak bazı aileler ücrete tabi olmaksızın katılım sağlarlar.

1.3.3. Evlat Edindirme

Evlat edindirme hizmeti diğer hizmetlere nazaran biraz daha farklı olan bir modeldir. Diğer tüm hizmetlerde çocuğun aile yanına dönmesi mümkün iken evlat edindirilmeden sonra çocuğun yasal olarak ebeveynleri yeni ailesi olacaktır. Çocuğun bu yeni yaşamına uyumunu sekteye uğratacaksa öz anne-babası tarafından görülmesi de engellenecektir. Evlat edindirme uygulamasında her zaman olduğu gibi çocuğun yüksek yararı ön plandadır. Evlat edinilen ailede birçok kriter aranmakta, çocuğa bakamayacak aileler bu sisteme dahil edilmemektedir. Ayrıca bu aileye ekonomik olarak destek verilmesi de uygulama içinde yer almaz.

1.3.4. Kurum Bakımı

Kurum bakımı devletin tercih ettiği en son modeldir. Buraya getirilen çocukların yaşadıkları ortamın düzelme ihtimali oldukça düşük olduğu için daha kötü hale gelmeden devlet himayesine alınırlar. Kurum bakımı birçok seçeneği içinde barındıran bir türdür. Burada çocuklara 18 yaşına kadar hizmet verilir. Kurum bakımına alınan çocukların yaşlarına, psikolojik durumlarına ve eldeki şartlara en uygun şekilde yerleştirilmeleri yapılır.

Çocuk yuvaları hizmetinde 12 yaşına kadar olan çocuklar ve bebeklere koruma ve bakım hizmetleri verilir. Burada kalan çocukların fiziksel, eğitsel, sosyal vb. tüm ihtiyaçları bu yuvalar tarafından karşılanır.

Yetiştirme yurtlarında ise 12 yaşından 18 yaşına kadar çocuklar kalmaktadır. Burada da çocuğa ait her türlü ihtiyaçlar bu yurt sorumlularının gözetimi ve denetimi altında sağlanmaktadır. Fiziksel şartlar gereği kız ve oğlan çocukları için ayrı yapılanmalar bu hizmet modelinde belirginleşmiştir.

Araştırmamızın da konusu olan kendi içinde birkaç modüle sahip ancak temelde çocuk evi olarak geçen son model ise en yeni hizmet sistemidir. Çocuk evleri çeşitli sebeplerle aile yanında kalamayan çocukları sosyal hayata en iyi şekilde hazırlamak, onların ruhsal ve bilişsel bütünlüklerini korumak adına yapılan bir hizmettir. Burada çocuklar kalabalık olmayan evlerde kendilerine ait eşyalarla birlikte, toplumsal hayatın içinde olan konutlarda yaşamlarını sürdürürler. Çocuklar için simle edilmiş bu dünya onları aile hissiyatına bir nebze olsun yaklaştırabilmek için yapılmaktadır. Burada kalan çocuklar arasında eğer aralarında kardeşlik bağı yoksa 3 yaştan fazla fark olmamaktadır. Bakıcı anneler evde sürekli olarak bulunmakta, vardiyalı olarak çalışmaktadırlar. Çocukların her türlü ihtiyaçları yine burada sorumlu olan kişilerce karşılanmaktadır. Aynı zamanda her çocuk evine ait bir sorumlu uzman bulunmakta bunlar düzenli olarak evin ve çocukların durumunu kontrol etmektedirler.

1.4. Toplumsallaşma / Sosyalizasyon / Sosyal Uyum

Sosyalizasyon süreci insan yavrusunun bir birey olarak toplumda var olma sürecini anlatan temel bir kavramdır. Doğumda başlayan varoluş bebeğin ilk etkileşimleri ile sosyalleşme adı altında kendini gösterir. İnsan yavrusu ilk hareketlerini tamamen içgüdüsel ve yaşama tutunma amacıyla yapar. Burada ilişki kurulan ilk kişi büyük çoğunlukla “anne” görevini gerçekleştirecek kişi olmaktadır. Otonom hareketlerle hayata tutunmayı başaran çocuğun yapacağı diğer ilk iş ise çevresiyle özellikle annesiyle etkileşim kurmak olacaktır. İlk iletişiminde duyma, koklama, görme gibi temel duyuuları yardımıyla en yakınıyla bir bağ kurar ve sosyalleşme süreci burada başlamış olur. En temelde bu ilkel biçimiyle başlayan sosyalizasyon süreci bebeğin büyümesi, zihinsel kapasitesinin artması, sosyal çevrenin genişlemesi, farklı sosyal yapılarla etkileşim kurulmasıyla sürekli olarak devam eder. Toplumsallaşma bireyin doğumundan başlayan ve yaşamı boyunca devam eden çok boyutlu bir etkileşim ve öğrenme sürecidir (Nalbant, 2016:44).

Sosyalizasyon süreci bireyin o an içinde bulunduğu çevrenin davranışsal örüntüleri içselleştirmesi, gruba ait normları, öğeleri, değerleri, sembolleri öğrenmesiyle ilerler ve asla tam anlamıyla tamamlanmaz. Sosyalleşmenin bu dinamik sürecinin temelinde bunun toplum tarafından sürekli var edilmesi yatmaktadır. Toplum ve birey bu sosyalleşme süreci içinde karşılıklı bir denge sağlanmaktadır. Bireyler ortak bir değerler ve davranışlar zincirinde bulunarak toplumu sürdürürken, toplum da yeni bireylere bunu aktararak kendi devamlılığı sağlar.

Sosyalleşme kavramı en temelde bireyin yaşayacağı toplumda sosyal olarak “hayatta kalması” için edinilmesi gereken bilgileri edinme sürecidir. İlk olarak aile ve yakın çevrede başlayan sosyalleşme kişinin benliğini kazanıp yeni çevreler edinmeye başlamasıyla daha karmaşık hale gelmeye başlar. Yeni çevreler edindikçe yeniden ve yeniden üretilen, dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkar.

Yapılan araştırmada toplumsallaşma kavramı bir bütün olarak ele alınmıştır. Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alınması sonrasında aile ortamı simülasyonu yaratılarak okul, arkadaşlık, kariyer gibi toplumsal uyum süreçlerinin ortalamaya yakın bir biçimde çocuklara aktarılıp aktarılmadığı incelenmiştir. Kavram olarak toplumsallaşma baktığımızda da yaşamın içinde bulunan herhangi bir alanın tek başına incelenemeyeceği ya da bazı alanların çıkarılarak ve göz ardı edilerek sağlıklı sonuçlara ulaşılamayacağı aşîkârdır. Çünkü bir bütün olarak sosyal hayat oldukça dinamik, birbirleriyle iç içe ve sürekli hareket halinde bir sistemler bütünüdür. Çocuklar da bu bütün içinde büyüyerek ve deneyimleyerek, düşünce ve davranış biçimleri geliştirirler. Çocuk zihni küçük yaşlarda çevrede olup biten davranış ve düşünce kalıplarını kopyalayarak zamanla kaba bir davranış örüntüleri kalıbına sahip olur. Zaman geçip de bu davranış ve düşünce kalıbı belirli bir şekle ulaştığında ise daha seçici geçirgen bir hal alır. Sahip olunan bu davranış ve düşünce kalıbı içinde olabilecek her şeyin bulunduğu bir karışım gibidir ve bu yüzden onu tek bir yönü ile açıklamaya, aydınlatmaya ya da çözmeye çalışmak yanlış veriler elde etmemize neden olacaktır. Gerekli durumlarda misal akademik başarısının mevcut durumunun; yaşadığı çevreyle ilişkisini öğrenmek istediğimizde o alan özeline ağırlık vermemiz gerekir. Ancak bunu da yine birçok değişken -misal; sosyal çevre, ekonomik durum, aile, kültür vb.- içindeki etkilerine göre değerlendirmek gerekmektedir. Sonuç olarak

tek yönlü bir toplumsallaşma analizi sağlıklı olamayan çıktılar elde etmemize neden olacağı için bu araştırmada da çocukların hayatlarına olabildiğince geniş açıdan bakılmaya çalışılmıştır.

1.4.1. Psikanalitik Yaklaşım

Sosyalizasyonun hem basit hem de insan faktöründen dolayı bir o kadar karmaşık süreçleri farklı bilim insanlarınca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Freud'un öncülü olduğu psikanalitik kuramda sosyalizasyona birey üzerinden bir yaklaşım bulunmaktadır. 1900'lü yıllarda Freud kişilik oluşumunda bireyin sosyalizasyonunu duygusal ve güdüsel bir süreç olarak ele almıştır. Alt ben (id), ben (ego) ve üst ben (süper ego) ilişkilerindeki dengeyi bireyin ahlak gelişimi ile orantılı bulmuştur. Freud sosyalizasyonda psikanalitik kuramın temelini kalıtıma dayandığını öne sürerek, sonrasında bireyin sosyalleşmesine çevresel etmenlerin etkisi olduğunu vurgulamıştır (Gümüş, 2014:23).

Bu kuramın temel yapıtaşları üzerinde bir çözümlemeye gittiğimizde daha net anlamlar elde edebilir. İd olarak tanımlanan insanın ilkel benliği en temel hayatta kalma dürtülerini barındırır. Bunlar beslenmek, barınmak ve üremek olarak örneklendirilebilir. Bunlar kişinin haz dürtüleriyle çalışır ve toplumsal ahlak düzeninde kötü sayılabilecek davranışlara sebep olabilirler. Süperegö, id tanımının neredeyse tam tersi bir tanıma sahiptir. Temel ihtiyaçlarını karşılayan insan artık estetik arayış içine girer. Bunun temelinde insanın merak dürtüsü yatmaktadır. Temelde güzel sanatlar insanın ruhsal tatmin için geliştirdiği yöntemler bütünüdür. Süperegö ayrıca toplumsaldır, başkalarını düşünür. Hatta toplumsal olarak iyi olanı her zaman kendinden iyi görür. Sosyalizasyon kavramı da aslında Freud'un ego tanımında kendini ortaya çıkarmaktadır. Ego id'in isteklerinin süperegö'nün istekleriyle harmanlanması sonucunda ortaya çıkar. Birey hem kendi başına var olurken hem de toplumsal olanın gereklerini yerine getirmeye çabalamaktadır. Ego'nun oluşumu bireyin sosyalizasyon süreci ile ilerler ve var olur.

1.4.2. Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik etkileşimcilik Amerikan sosyolojisinin literatüre kattığı, temeli sosyal psikolojiye dayanan, toplumu daha çok mikro düzeyde inceleyen bir akımdır. Mead'e göre, toplumsal grubun davranışını onu oluşturan tekil bireylerin davranışlarıyla açıklanamaz; daha ziyade, sosyal grubu meydana getiren her tekil bireyin davranışlarını mevcut topyekûn grup etkinliği bütününe göre analiz edilebilir (Sankır, 2010:25; Aktaran: Şahin, 2019:236). Sembolik etkileşimcilik toplumsal davranışlar ve bireylerin bu davranışlara yükledikleri anlamlar üzerine vurgu yapan bir anlayıştır (Nalbant,2016: 49).

Sembolik etkileşimciliğe göre insan ve toplumu oluşturan şeylerin temeli anlamlı sembollere dayanmaktadır. Gelenek olarak ortaya çıkan olgu aslında belirli sembollerin bir araya gelmesi, onların bütünleşmesiyle var olmuştur. Keza dil olgusu da sembollerin seslerle ifade edilerek iletişimde kullanılmasıdır. İnsan bu sayede diğer canlılardan ayrılarak sosyalizasyon sürecini daha sistematik bir şekilde yürütebilir.

Sosyalleşme süreci içinde çocuk devamlı olarak başkalarıyla ilişki içindedir. Bu ilişkinin temelinde dil, yani semboller vardır. Kelimelere atfedilen ortak anlamlarda, ortak düşünce ve davranış türlerine doğru bir gelişme oluşur. Kişi hem etrafındaki kimseler, eşyalar ve olaylar hakkında hem de kendi benliği hakkında, kendine yakın kişilerle ortak görüşler geliştirir. Bunun sonucu da benzer davranışların ve sosyal düzenin oluşmasıdır (Kağıtçıbaşı,2019).

İnsan sosyalleşmesinde en büyük sembolik iletişim aracı dildir. Tarihsel süreçte oluşan dil nesneler ve diğer insanlarla girilen ilişkiler sayesinde doğmuştur. Ortak ifade biçimi geliştirmek toplumu oluşturan kişilerle iletişimi daha basit ve daha anlaşılır hale getirmiştir. Bu aynı zamanda belirli anlamlara gelecek davranış örüntülerine yol açmıştır.

1.4.3. Asli / Tali Sosyalizasyon

Peter L. Berger ve Thomas Luckmann tarafından ortaya konan bu düşünce toplumun dışsallaştırma ve nesnelleştirme aşamalarından geçerek asıl aşama olan içselleştirme

aşamasına geçmesine atıf yapar. Aynı zamanda Berger ve Luckmann bu iki aşamanın son aşamayı anlamlandırmak için bilinmesi gerektiğini de savunur.

Berger ve Luckmann'a göre birey doğası gereği sosyalleşmeye yatkın bir haldedir. İşte bu yatkınlık sayesinde bir araya gelen bireyler kendilerinden daha büyük bir şey oluştururlar aslında. İnsana işlenmiş olan sosyal olma yatkınlığı onu kendisinden üst bir kapsayıcılığa sahip toplumu oluşturmaya neden olur. Dışsallaştırma sayesinde insan toplumu yaratmıştır. Bu yaratım süreci insanın bütün zihinsel ve fiziksel faaliyetlerinin sonucudur. Bunu bir bilinçle değil doğası gereği sahip olduğu yetileri sayesinde yapar.

Diğer aşama olan nesnelleştirmede insan artık bir toplumun içine doğmuştur. Kendisinden önce var olan ve kendisinden sonra da var olmaya devam edecek bir kurum olarak toplum artık yerini kazanmış ve orada bulunmaktadır. Birey artık burada var olur ve ihtiyacı olan tüm bilgileri buradan edinir. Konuşmak için dili, anlamak için davranış kalıplarını öğrenir ve bunları sürekli tekrar eder. Berger ve Luckmann bunu "mutatlaştırma" olarak tanımlamıştır. Bir bakıma bireyin hayatını kolaylaştırıp kendisine zaman ayırmasını sağlayacak ezber hareket, davranış ya da söz olarak tanımlanabilir. Bireyin sürekli olarak tekrar ettiği durumlar onu her defasında düşünmesine gerek olmayacak biçimde mutatlaşır. Sabah kalkıp işe gitmek isteyen bir insan her kalktığında işe gitmek için kahvaltı yapması gerektiği, tıraş olması gerektiğini, iş kıyafetlerini giymesi gerektiğini ve vaktinde durakta olması gerektiğini düşünmez, bunları yapar. Mutatlaştırma, faaliyete, insanın biyolojik donanımında olmayan ve böylece yönelimsiz dürtülerin yol açtığı gerilim birikimini rahatlatan bir istikamet ve uzmanlaşma sağlar (Berger ve Luckmann, 2008:81).

İçselleştirme kavramının dolayısıyla asli ve tali sosyalizasyon kavramlarının anlaşılması için dışsallaştırma ve nesnelleştirme kavramlarının açıklaması Berger ve Luckmann'a göre oldukça elzem bir meseledir. Gerçekliğin içselleştirilmesi temelde bireyin; dışsallaşarak oluşan ve nesnelleşerek varlığını sürekli hale getiren toplumun içinde yaşadığının kabulü ve bilinci olarak tanımlanabilir. Ancak burada genel anlamıyla kullanılan içselleştirme hem göstergeleştirmeye hem de bunun daha karmaşık formlarına temel teşkil eder. Daha açık söylersek; bu genel anlamıyla içselleştirme, ilkin bir kişinin kendi hemcinsini anlamasında, ikinci olarak da bu

dünyanın anlamlı ve sosyal bir gerçeklik olarak kavranmasında temeldir (Berger ve Luckmann, 2008:190).

Birey sosyal olmaya yatkın doğar ve bu sayede toplumun bir parçası haline gelir. Bunu mümkün kılan şey ise içselleştirmedir. Bir bakıma empatik bir süreç olan içselleştirme sadece karşısındaki değil aynı zamanda onun yaşadığı çevreyi de bilir hale gelir. Bu biliş durumu karşısındakinin varlığını kendi varlığıyla tanımlama noktasına geldiğinde toplumsallaşma gerçekleşiyor demektir.

Asli sosyalizasyon bireyin çocukluk döneminde başından geçen ve onu toplumun bir üyesi haline getiren ilk sosyalizasyondur (Berger ve Luckmann, 2008:191). Kişi için temel sosyalizasyon biçimidir. Asli sosyalizasyonun en önemli özelliklerinden biri tali sosyalizasyon süreçleri için belirleyici olmasıdır. Birey asli sosyalizasyon sürecini yaşadığı çevrede bunu öğrendiği kişilerin davranış kalıplarına sahip olarak yetişir. Aynı çevrede olmasına rağmen bir başka sosyalizasyon süreci farklı işliyor olabilir.

Asli sosyalizasyon sadece bilişsel bir öğrenme, ezberleme süreci değildir. İçinde duygusal öğeleri de barındırır. Hatta o kadar ki anlamlı ötekilerle kurulan duygusal bağ öğrenme sürecinin verimli olmasında büyük rol oynar. Çocuğun kendini anlamlı ötekilerle özleştirmesi sonucunda içselleştirme meydana gelir. Burada hem kendi kimliğini hem de anlamı ötekileri bir araya getirir. Çocuk, anlamlı ötekilerin rol ve tutumlarını benimser, yani bunları içselleştirir ve kendinin kılar. Ve anlamlı ötekilerle girilen bu özdeşleşme sayesinde ki çocuk, kendini tanımaya ve öznel bakımdan tutarlı ve makul bir kimlik edinmeye muktedir hale gelir (Berger ve Luckmann, 2008). Anlamlı ötekiler sayesinde çocuk rol ve tutumları içselleştirir. Bu içselleştirme süreci uyum sağlaması ve ayak uydurması açısından son derece önemlidir. Zihninde bir “öteki” yaratan çocuk artık bir duruma tepki verirken ya da bir harekete geçmeden önce bu ötekinin bilgisi dahilinde eylemlerini ve düşüncelerini şekillendirecektir. Davranışsal pratikleri hep bir deneme yanılma ve sık sık tekrarlarla kalıplaşır. Misal bir bebek oyuncağını her yere attığında annesi tarafından normalin dışında bir ses tonu ve yüz ifadesi ile karşılaşır, zamanla bu davranışın muhatap kişi tarafından onaylanmadığını anlayacaktır. Bu basit denklem çocuğun sosyal yaşam kurallarını öğrenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Birey artık sadece somut ötekilerle değil ama aynı zamanda bir ötekiler genelliğiyle yani bir toplumla da özdeşleşmiştir. Ancak bu genelleştirilmiş özdeşleşme sayesinde kişinin kendini tanıması istikrar ve süreklilik kazanır (Berger ve Luckmann, 2008:195). Çocuk davranış kalıplarını öğrenirken çevresinde bulunan anlamlı ötekilerin geri dönüşleri sayesinde bunu gerçekleştirir. Eğer yapılması istenmeyen bir davranış çevresindeki anlamlı ötekilerce ayıplanıyorsa bu durum çocuk için bir sınır çizer ve onu bu davranışı yapmaktan alıkoyar. Çocuk artık toplumun -sadece anlamlı ötekilerin değil- bu davranışı tasvip etmediğini öğrenir ve bu sayede toplumun bir parçası haline gelir.

Asli sosyalizasyonda özdeşleşme problemi diye bir şey söz konusu değil. Zira anlamlı ötekileri seçmek mümkün değildir. Toplum önceden tanımlanmış belirli birtakım anlamlı ötekilerle birlikte, bir sosyalizasyon adayını takdim eder ve bu aday, başka bir düzenlemeyi seçme imkânı olmaksızın bunu böylece kabul etmek zorundadır (Berger ve Luckmann, 2008:197). Özdeşleme gibi bir sıkıntının olmaması temelde içselleştirmeyi de çok daha doğal bir sürece çevirir. Tamamen kendisine verilenle yetinmesi gereken çocuk için bu bilincinde büyük bir yer edinir.

Asli sosyalizasyonda çocuğun öğrenme aşamaları bulunmaktadır. Bir çocuğun ev işlerine yardım etmeye başlama yaşı ve boyama yapmaya başlama yaşı farklı olacaktır. Ancak farklı toplumsal yapılarda bu süreçler ve beceriler değişiklik gösterir. Misal yoksul bir çocuğun geçinmek için işe girdiği yaş varlıklı bir aile çocuğunun ücretli kurslarda güzel sanatlar eğitimi aldığı yaşla aynı olabilir.

Başarılı toplumsallaşma, sosyal gerçeklik ile benlik arasında belirli derecede uyumun olması ile gerçekleşmektedir (Nalbant, 2016:64). Berger ve Luckmann toplumsallaşma sürecini asli toplumsallaşma ile başlatırken bunu tali toplumsallaşma kavramı ile daha net hale getirmişlerdir.

Tali sosyalizasyonun ortaya çıkması için karmaşık yapılara ihtiyaç vardır. Günümüzde basit bir bilgi birikimiyle yaşayan bir toplum tahayyül edilemediği için tali sosyalizasyon kaçınılmaz bir hal almaktadır. Tali sosyalizasyon, kurumsal ya da kurum temelli 'alt dünyalar'ın içselleştirilmesidir. Dolayısıyla bunun kapsamı ve karakteri, iş bölümü ve buna eşlik eden sosyal bilgi dağılımı tarafından belirlenir (Berger ve Luckmann,2008: 202).

Görölmektedir ki tali sosyalizasyon beraberinde gelişmiş bir toplumu da getirmektedir. En temelde iş bölümüne ait rollerin bulunduğu toplumda tali sosyalizasyondan söz edilebilir. İş bölümü farklılaşmayı getirirken aynı zamanda herhangi bir iş için de spesifik edinimler kazanımı sağlar. Belli bir iş koluna sahip çalışanların kendi aralarında oluşturduğu jargon o grup için anlamlıdır ve gereklidir. Kendi aralarında kurulan bu iletişim hem kendi gibi olanları anlayabilir hem kullanılabilir hem de başkalarına aktarılabilir hale geldiğinde gerçek bir aidiyet duygusu yaratır.

Tali sosyalizasyonun formel süreçlerini, temel bir problem belirler: O daima, önceden gelen bir asli sosyalizasyon sürecini önvarsayar; bu demektir ki o, halihazırda biçimlenmiş bir benlikle ve halihazırda içselleştirilmiş bir dünyayla uğraşmak zorundadır. Tali sosyalizasyon ex nihilo (hiçlikten doğmuş – ç.n.) bir öznel gerçeklik inşa edemez (Berger ve Luckmann, 2008:204). Yani tali sosyalizasyon da yapısı gereği asli sosyalizasyona bir ek olarak var olur. Temel meselelerin, genel geçer bilgilerin edinildiği yer asli sosyalizasyon iken; işe statüye vb. etmenlere benzeri etmenlere bağlı spesifik bilgiler tali sosyalizasyon ile edinilir. Tali sosyalizasyonda çocuk aile dışında başka dünyaların olduğunu keşfeder. Kurumsal bilgiye ulaşmak için biyolojik sınırlardan kurtulur. Misal çiftçi olmak için önce toprağı, mevsimleri, tohumları ve tarım aletlerini bilmek gerekir. Bu bilgiler asli sosyalizasyonla elde edilmemiş olabilir. Ancak buna gerek yoktur, tali sosyalizasyon bunun için vardır. Ayrıca burada duygusal bir bağ bulunması gerekmez. Kendisine lazım olanı almak, bilmek, öğrenmek isteyen birey sosyalizasyon süreçleri içine gireceği durumlarda daha mantıklı seçimler yaparak ilerler.

Tali sosyalizasyon süreçlerinin yüksek derecede bir özdeşleşme gerektirmediği ve içeriğinin de kaçınılmazlık niteliğine sahip olmadığı gerçeği, bunlar akli ve duygusal olarak kontrol altına alınmış öğrenme süreçlerine yol açtıkları için, pragmatik anlamda faydalı olabilir (Berger ve Luckmann, 2008:209). Kolay edinilip, vazgeçilebilen bu içselleştirmeler bireyin kendi seçimi olduğu sürece ona fayda sağlayacak getiriler sunar. Ancak bir şekilde tali sosyalizasyon süreçleri içine girmek mecburiyetinde kalan bireyin özdeşleşme sorunları ve içsel çatışmaları yaşaması kaçınılmazdır. Misal kötü bir aile yanında yaşayan çocuk bunun farkında değildir. Onun öğrendiği şeyler

edindiği deneyimler sonucunda ulaştığı durum gerçekliğin ta kendisidir. Bir dn daha iyi şartlarda yetişmesi amacıyla kurum bakımına alındığında bunu kabullenmekte son derece dirençli olacaktır. Onun için bu yeni ortam yeni bir sosyalizasyon süreci gerektirecektir ve doğal olarak adaptasyon konusunda sorunlar yaşamasına neden olacaktır.

Berger ve Luckmann sosyalizasyon sürecini iki farklı yönden ele almışlardır. Bunlardan ilki olan asli sosyalizasyon bireyin çocukluk döneminde geçirdiği, onu toplumun bir parçası haline getiren sosyalizasyon biçimidir. Asli sosyalizasyon salt nesnel bir bilgiyi öğrenmekten öte bir durumdur zira burada duygusal bir bağlılık da bulunur. Hatta bu duygusal bağ sayesinde kişi kendini bu süreçlere daha kolay teslim eder, çevrenin pratiklerine daha çabuk adapte olur. Bir diğer sosyalizasyon süreci olarak ise tali sosyalizasyon kavramını ortaya koymuşlardır. Buna göre tali sosyalizasyonun ortaya çıkması temelde iş bölümü ile alakalıdır. Zamanla farklı rollere ve sosyalizasyon süreçlerine sahip birey haline gelen insan bu farklı rolleri diğer alt-dünyaları öğrenerek gerçekleştirir. Tali sosyalizasyon olarak adlandırılan bu durum öğrenilen asli sosyalizasyon süreçlerinin üzerine kurulmuştur. Ancak tali sosyalizasyonda, asli sosyalizasyonun aksine duygusal bir özdeşleşme beklenmez. Bu süreç daha pragmatik işler ve çoğu zaman gereğinden fazla öğrenilme ihtiyaı duyulmaz, tali sosyalizasyon daha resmi ve anonim bir hal alır. Tali sosyalizasyon ile edinilen bilgiler kişilere değil kurumsal oluşumlara dayanır ve bu sebeple herhangi bir yerde bu bilgiyi edinmek çok sorun olmayacaktır.

1.5. Planlı Dönemde Sosyal Hizmetler ve Korunmaya Muhtaç ocuklar İncelemesi

Dünya 20.yy'ın ilk yarısında büyük yıkımlar yaşamıştır. Bu süreçten sonra milletlerde hızla artan bir ulus devlet anlayışı ortaya çıkarak yeni bir yapılanma yoluna gidilmiştir. Halkın da yönetimde bulunduğu yeni yönetim biçimleri dünya genelinde benimsenmeye başlamıştır. Ülkemiz de 1919 yılında başlayan mücadele 1923 yılında nihayete ulaşarak Türkiye Cumhuriyet'inin kurulması ile sonuçlanmıştır. Anadolu coğrafyasına halkın egemenliğine dayanan yepyeni bir yönetim şekli hkim olmuştur. Yeni dünya düzeninde birçok ülke kendini geliştirmek adına belirli bir sistematığı

izleme yoluna giderek kaynaklarını verimli bir şekilde kullanmıştır. Bu sayede ekonomik ve sosyal açıdan rekabet gücü yüksek bir devlet haline gelebileceklerdir. Ülkemizde ilk plan Cumhuriyetin ilanından 11 yıl sonra yürürlüğe girebilmiştir. Bunun birçok sebebi bulunmaktadır. Bunları şu maddeler ile sıralayabiliriz:

- Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlık mücadeleleri sonrası maddi ve manevi açıdan bitap düşmüş bir haldedir.
- Kalkınma için işgücü sağlayacak erkek nüfusu savaşlar sonrasında oldukça azalmıştır ve savaş sırasında birçok bilim insanının ve meslek elemanı vefat etmiştir.
- Sermayeye ya da yatırım yapacak maddi güce sahip kişilerin sayıca çok azdır.
- 1929 yılında başlayan ekonomik buhran Türkiye’yi de fazlaca etkisi altına almıştır.
- Çok partili yaşama uyum sağlayamayan meclisin sürekli iç karışıklıklarla mücadele etmiştir.

“Planlama ilk olarak Sovyetler Birliğinde ortaya çıktı. Ortaya çıkışından itibaren planlama bir Sovyet yönetim biçimi olarak kabul edildi ve bu yüzden çok benimsenmedi. Ancak zaman içinde Sovyet endüstrileşme başarıları, sistemden soyutlanarak planlama uygulamasına bağlandığı için planlama da inkâr edilemez bir prestij kazandı. Bütün ülkelere girmeye başladı.”¹ (Küçük, 1978:15; akt. Özdemir, 2014:3). Ülkemizde kalkınma adına yapılan ilk hareket İzmir’in kurtulmasından kısa bir süre sonra yine İzmir’de 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihlerinde yapılan İktisat Kongresi ile başlamıştır. Bu kongrede alınan kararlar fiili bağımsızlığın iktisadi olarak da gerçekleşmesi konusunda önemli maddeler içeriyordu. Daha sonra ise 1934 yılında yapılan ekonomik açıdan gelişmeyi temel alan Sanayi Kalkınma Planı az zamanda çok işler yapmamızı sağlamıştır. Başarıyla uygulanan ilk plandan sonra 1938 yılında yürürlüğe giren plan I. Dünya Savaşı sebebi ile sekteye uğramıştır. İlk plandan sonra uzun süren duraklama sonrasında günümüzde hâlâ devam eden kalkınma planları uygulanmaktadır.

Türkiye’de totaliter manada bir planlama kabul edilmemiştir. Demokratik kalkınma prensibi kabul edilmiştir. Kalkınma planları demokrasi ve özgürlük sistemi içerisinde hazırlanıp, uygulanacaktır. Kalkınma planı hükümleri kamu kesimi için emredici, özel sektör için yol göstericidir (Bayram, 1994:79).

91 sayılı Kanunla, Planlama Teşkilatının görevleri şu şekilde belirtilmiştir: “Memleketin doğal, insan ve ekonomik her türlü kaynak ve imkânlarını tam bir şekilde belirlenerek, izlenecek ekonomik ve sosyal politika ve hedeflerin belirlenmesinde Hükümete yardımcı olmak, çeşitli Bakanlıkların ekonomik politikayı ilgilendiren faaliyetlerini koordine etmek ve bu konularda danışmanlık yapmak, Hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek uzun ve kısa vadeli planları (kalkınma planı ve yıllık programları) hazırlama, planların uygulanmasında kamu kurum ve kuruluşların iyileştirilmesi için önerilerde bulunmak, planların uygulanmasını izleyip delerlendirmek ve gerekli durumlarda planda değişiklik yapmak ve özel sektörün faaliyetlerini planın hedef ve amaçlarına uygun olarak teşvik ve düzenlemeler yapacak önlemleri almakla görevlidir (Bayram, 1994:66).”

Devlet Planlama Teşkilatı 30 Eylül 1960 yılında başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Temel olarak amacı devletin iktisadi, sosyal ve kültürel hedeflerini belirleyerek gelişmişlik düzeyini belirli bir plan dâhilinde eldeki kaynaklar ile gerçekleştirmektir. 2011 yılında ise yeni bir teşkilatlanma yöntemine gidilerek Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur. Daha sonra ise 2018 yılında yine aynı hükümet tarafından Kalkınma Bakanlığı cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na bağlanmıştır. Günümüzde kalkınma planları Strateji ve Bütçe Başkanlığı denetiminde yürütülmektedir.

1961 Anayasası planlı kalkınma yöntemini kendi güvencesi altına almış, kalkınma planları ve yıllık programları hazırlamakla görevli olarak kurulan, teknik uzmanlık (ihtisas) kurumu ve Hükümetin yüksek düzeyde danışma organı olan "Devlet Planlama Teşkilatını" Anayasa kurulu/u haline getirmiştir. Böylece, ülkenin tüm ekonomisini tek elden izlenilebilecek ve uzun vadeli hedeflere ve ortaya çıkabilecek /artlara göre yönlendirme yapabilecek, bir üst kurum oluşturulmuştur (Bayram, 1994:79).

Kalkınma planları bizzat anayasada ilgili maddede belirtildiği gibi toplumu bütün olarak kapsayacak şekilde hazırlanmakta ve her bir noktaya dokunmayı hedeflemektedir. Başarılı bir kalkınma için yapılacak en temel şey bütüncül bir yaklaşım ile konuyu ele almaktır. Yapılan araştırmada ise konuya daha özel bir boyutta yaklaşılacak ve muhtaç çocuklara yönelik alınan tedbirler ve uygulanan çözümler nezdinde incelenecektir.

Muhtaç çocuk meselesi ülkemizin kuruluşundan bu yana çözüm bekleyen önemli bir sorun olagelmıştır. Türk toplumunda aile bağlarının kuvvetli olması yaşam şartları kötü dahi olsa çocuğun yerinin ailesinin yanı olduğuna dair inancı pekiştirirken hukuk nezdinde de çocuk için ilk seçenek her zaman aile olmuştur. Devlet bilinci de iyi bir çocuğun ancak iyi bir aile ile sağlanacağı gerçeğiyle hareket ederek önceliğini ailenin kalkınmasına vermiştir.

1.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967)

Uzun yıllar sürecek planlı kalkınma döneminin ilk planı olması hasebiyle ayrı bir öneme sahip olan bu plan, toplumun ekonomik ve sosyal açıdan birlikte kalkınmasının yöntemini bize anlatmaktadır. Bu plan toplamda 10 bölümden oluşmaktadır. Planın yapısal şeması sosyal kalkınmaya ne denli ehemmiyet verildiğini anlatmaktadır. İlk bölüm “Türkiye’nin Ekonomik ve Sosyal Yapısındaki Gelişmeler ve Dış Çevre” iken ikinci bölümde 15 yıllık uzun plandan bahsedilmektedir. Bu bölümün alt başlığı olarak “Kalkınma Politikasının Sosyal Hedefleri” oluşturulmuş ve bölüm içinde en uzun kısım olarak yer verilmiştir. Burada sosyal açıdan kalkınmanın ne olduğunu ve bunun nasıl başarılabileceği, mevcut durumun ne olduğu gibi meseleler ayrıntıları ile açıklanmıştır. Sosyal hizmet özelinde başlık ihmal edilmemiştir. Altıncı bölüm çeşitli sektörlerin iş ve işleyişlerinin açıklandığı bölümdür. Bu bölümde son başlık ise ‘Hizmetler’ olarak açılmış ve içinde “Sosyal Hizmetler” bölümü ile ayrıntılı bir betimleme yapılmıştır.

Öncelikle sosyal anlamda kalkınmanın ne şekilde yönetileceği, içeriğinin neleri kapsayacağı ve sürecin nasıl işleyeceğini belirlemek gerekir. Kalkınma Politikasının Sosyal Hedefleri bölümünde oldukça ayrıntılı bir şekilde sürecin nasıl yönetileceği yazılmaktadır.

Plân stratejisinde özellikle belirtildiği gibi, iktisadi kalkınmamız, sosyal adalet ilkeleriyle bağdaştırılarak ahenkli bir gelişmenin gerçekleşmesi yolunda gidilecek ve kalkınma hamlesinin sosyal adalet ilkelerinden sapmasına müsaade edilmeyecektir. Kalkınma hamlesinin amaçları arasında en önemli yerleri tutan ilkeler iktisadi kalkınma ile geliştirilen kaynakların yurt refahının artırılmasında kullanılarak halkın

yeterli bir yaşama seviyesine ulaştırılması, sosyal güvenlik, adil bir gelir-dağılımı ve kelimenin en geniş anlamıyla yurt ölçüsünde bir fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır.

Buradan da anlaşılacağı üzere 1.Plan kapsayıcı olma amacı taşımaktadır. Önceliği dezavantajlı kesime vermek suretiyle tüm yurt genelince uygulanacaktır. Bu amaçlara ulaşmak doğrultusunda iktisadi amaçlara daha çok önem verildiğinde bunun uzun sürede getirisi yine sosyal amaçlar uğruna kullanılacaktır. İktisadi ve sosyal amaçların birbirleri ile çatışması sürecin bir parçası olarak görülmekte ancak maddi açıdan belli bir noktaya ulaşıldığında ahenge ulaşılacağı da özellikle vurgulanmaktadır.

Sosyal hizmet programının amacı var olan sosyal düzensizliğin ve bozuklukların giderilmesi olarak belirlenmiştir. Ancak iktisadi yetersizlikten dolayı devlet bu işi tek başına üstüne almaktan kaçınmakta ve gönüllü kuruluşların da desteği ile çözmeyi planlamaktadır. Buradaki en büyük pay da o zamanki adıyla Çocuk Esirgeme Kurumu'nundur. 26 Kasım 1937 yılında alınan 1223 sayılı bakanlar kurulu kararıyla kamu yararına çalışan dernek vasfını kazanan bu kurum devlet bütçesinden katkı almaktaydı.

Sosyal hizmet alanında yapılan açıklamalar çoğunlukla genel yargılar içermesine rağmen muhtaç çocuklar için yapılacak hizmetlerin bahsinin dahi geçmesi bu konuda bilinçli bir devlet olduğu izlenimi yaratmaktadır.

“Korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve yetiştirilmeleri, çocuk suçluluğunun önlenmesi, intibaksız çocuklar ve geri zekâlı çocuklar meselesinin çözümü, çocuk emeğinin kötüye kullanılmasının önlenmesi, çocuk refahının sağlanması amaç alınacaktır.” (1. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.423)

1.Plan'da gelecek 5 yılda sosyal anlamda bahsi geçen sorunların çözülmesi için gerçekleştirecek yatırımların yıllara göre dağılımı gösteren bir çizelge oluşturulmuştur. Mevcut plana göre toplam yatırım miktarı 29.800.000 TL olarak öngörülmekte ve korunmaya muhtaç çocuklar için toplamda 11.800.000 TL bütçe ayrılmaktadır. Yapılacak yatırımların 8 Milyon TL'si bina yapımı kalan 3.8 Milyon TL'si ise donatım gereç masrafları için kullanılacaktır. Buna göre sosyal hizmet alanında yapılacak toplam yatırımın %39,5'lik oranla (en yüksek pay) muhtaç çocuklara ayrılmış olması sorunun çözümü için atılacak en ideal adımdır. Beş yıllık

planda Sosyal Hizmet alanında yapılacak toplam harcama 3.965.900.000 TL olarak belirlenmiş ve bu da toplam Gayri Safi Yatırım'ın %6'sını oluşturmaktadır (1.Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.136 - Tablo 49/1).

Birçok defa sosyal hizmetlerin halka sunulmasında esas iş yürütücü olarak gönüllü kuruluşlar işaret edilmektedir. Muhtaç kişilere yardımı devlet kendi himayesi altında toplama konusunda oldukça çekimser davranmakta onun yerine bunu yerine getirecek kuruluşlara destek verme yoluna gitmektedir. Ancak bu kontrolü ve denetimi güçleştireceği için tüm illerde oluşturulacak “Koordinasyon Kurulları” sayesinde devlet denetim mekanizması olarak hizmetin adil olarak dağıtılmasını sağlayacaktır. Gönüllü kuruluşlara aktarılacak miktar bu kurul tarafından işlerini iyi yapanlara öncelik verilerek paylaştırılacaktır.

Sosyal hizmetlerin koordinasyonun daha iyi yapılabilmesi, devletin bu alanda yapılacak yatırımların ve gelecek planlarının daha sağlıklı şekilde oluşturulması için Sosyal Hizmetler Kurumu'nun kurulması plana eklenmiştir. Aynı zamanda bu kurumda çalışacak kalifiye eleman ihtiyacını gidermek için gerekli çalışmalar özellikle akademik alanda yapılacaktır.

1.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)

II. Plan'ın temel amaçları incelendiğinde sosyal kalkınmaya dolaylı olarak yer verildiği asıl meselenin ise iktisadi gelişim olduğu görülmektedir. Kaynakların doğru kullanılarak ekonomide yaşanacak yüksek bir artış ile sanayi alanında ilerleme kaydetmek istenmektedir. Sosyal hizmet alanındaki bilgilere yedinci bölümde bulunan Toplumun Güvenlik İçinde Gelişmesi ve Refahı bölümünde ‘Sosyal Refah Hizmetleri’ alt başlığı içinde ulaşılmaktadır. İçerisinde ‘İlkeler’, ‘Durum’ ve ‘Uygulanacak Politikalar’ başlıklarında 3 madde bulunmaktadır.

İlk bölümde sosyal hizmetlerin tesisinde uygulanacak ve gözetilecek temel politikalardan bahsedilmektedir. Temel olarak hizmetlerin usulüne uygun, ayırım gözetmeyen bir şekilde yapılacağından, merkezi ve mahalli idarenin gönüllü kuruluşlarla birlikte ortak çalışacağından bahsedilmektedir. İlk plandan farklı olarak burada özellikle sorunun çözümü için o sorunun yaratan temel nedenlere kadar

inileceği yazmaktadır. Ancak bu bölümde muhtaç çocuklar özelinde bir açıklama bulunmamaktadır.

“Çocuk refahı konusunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu’na göre ve kesin sayısı bilinmeyen çocuklardan 0-6 yaş arasındakilerin bakım ve yetiştirilmeleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına, 7-18 yaş arasındakilerin Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Bu hizmet, mahalli idare ile kundan «Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri» tarafından yürütülmektedir. Bu konudaki müessese, bakılan çocuk, sıra bekleyen çocuk sayısı Tablo 115 de gösterilmiştir. Tablo 115 sağlanan hizmetin sınırlılığını ortaya koymaktadır. Hizmetin yürütülüş şekli psikolojik ve sosyal bakımdan yeterli değildir. Çok sayıda çocuğu bir arada barındıran bugünkü düzen yerine konması düşünülen koruyucu aile veya gündüzlü bakım imkânları deneme safhasındadır. Bu amaçla yapılan pilot çalışmalardan Türkiye’deki aile düzeninin özellikleri dolayısıyla ümit verici sonuçlar alınmamıştır (2. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.230).”

Tablo 1. Müessese Sayısı

	Müessese sayısı	Bağlı olduğu kuruluş	Hizmetten yararlanan çocuk sayısı	Hizmeti sağlayan kuruluş	Sıra Bekleyen Çocuk Sayısı	Hizmete İhtiyacı Kalmayanlar
Yaş Grubu						
0-6	26	Sağlık Bakanlığı	2.020	Sağlık Bakanlığı	---	---
	18	ÇEK	1.900	ÇEK	---	---
7-18	70	MEB	10.104	MEB	8.161	4.743
Toplam	123		14.024		8.161	4.743

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı

İkinci bölümde ise yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere kuruluşların durumlarından bahsedilmektedir. Günümüzdeki uygulamanın aksine daha önce çocuklar yaş gruplarına göre ayrılıp farklı bakanlıkların himayesinde gözetilmektedir. Burada ki yaş ayrımının okul çağında olan ve olmayan çocuklara göre yapıldığı net bir şekilde görülmektedir. 2.Plan’da verilen hizmetlerin sınırlı olduğundan psikolojik ve sosyal açıdan ise yeterli olmadığından bahsedilmektedir. İmkânsızlıklar sebebiyle kalabalık

koşuřlardan oluřan yurt dūzeni devam etmekte koruyucu aile ve gūndūzlū bakımevi hizmetlerinin pilot çalıřmalarından ise beklenen verim alınamamaktadır.

Būyūk řehirlerde ōncelikli olmak ūzere ocuk suçluluęu oranında yūkseliř gōzlenmektedir. 11 yařından būyūk çocuklarda en fazla hırsızlık suçu iřlenmektedir. ocuk mahkemelerinin henūz kurulmamıř olmasından dolayı bu sorun için kalıcı bir ōzūm bulunamamıřtır. Emniyet teřkilatında ocuk Būro ekiplerinin yaptıęı çalıřmalar dıřında iře yarar bir geliřme yařanmamıřtır. Islah evlerinde bulunan çocukların ise takipsiz kalması onların tekrar suça bulařmasını kolaylařtırmaktadır. Bahsi geçen sorunun en būyūk sebeplerinin bařında ise aile ve komřuluk iliřkilerinin zayıflaması ve deęer yargılarında gōrūlen yozlařmanın artması gelmektedir. Sosyal politika alanında alınacak yeni ōnlemlerle bu durumun ōnūne geçmek gerekmektedir.

Son bōlūmde mevcut sorunların ōzūmlerine iliřkin yollar sunulmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarında belirli bir standarda ıkılamamıř olmasının temel sebebinin organizasyon eksiklięi olduęu savunulmaktadır. Zira gōtūrūlen hizmet hem ōzel hem de resmi kuruluřlar tarafından daęınık olarak yapılmaktadır. Bunun yegāne ōzūmū de Sosyal Hizmetler kurumunu kurmaktır. Daha ōnce belirtildięi gibi yine merkezi ve yerel arasında iř birlięi/koordinasyon saęlıklı sonuçlar almak adına oldukça mūhimdir. Gōnūllū kuruluřların çalıřmalarını desteklemek için oluřturulacak Sosyal Yardım Fonu ile bu kuruluřlar çalıřmaları ōlūsūnde desteklenecektir. Bu sayede devlet būyūk yatırımlar yapmak yerine var olanı destekleyerek hızlı bir ōzūm ūretmektedir.

Plansız şehirleşmenin yarattığı sorunlardan en çok etkilenen kesimden birini çocuklar oluştırmaktadır. Geleceklerinin şekillendiği dōnemde yaşayacakları fiziksel ya da ruhsal travmalar onların sağlıklı bir sosyalizasyon sūreci yaşamasını engellemektedir. Bunun için çocukların hayatlarının geçtiği her alanda onlara destek sağlayacak adımların atılması oldukça elzemdir. Aile Danışma Hizmeti sayesinde ebeveynlerin daha bilinçli hareket etmeleri sağlanacak kulaktan duyma bilgilerle yanlış uygulamaların pekiştirilmesi azalacaktır. Halk Eęitim Merkezleri sayesinde tūm yaştan vatandaşların kendilerini geliştirmesi sağlanacaktır. Daha bilinçli ve bilgili ebeveynler çocuklarının gelişimine destek olurken, çocuklar da boř zamanlarını kendileri değer katacak şeylerle uğraşarak geirebileceklerdir.

Henüz kurulamayan Çocuk Mahkeme'lerinin kurulması hâlâ gündemdedir. Suça sürüklenen çocuğun hem daha adil yargılanmasını hem de çocukları bu duruma iten süreçlerin açıklanmasını sağlayacaktır. Emniyet Çocuk Büro ve Aile Danışma Hizmeti bir arada yürütülerek çocuğun yüksek yararına uygun kararlar alınacak ve eldeki koşullarla en iyisi yapılmaya çalışılacaktır.

1.5.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1977)

3. Plan bugüne kadar yapılmış planlar içinde en uzun ve en iyi tasnif edilmiş plan olarak bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma ön planda tutularak buna uygun ve yoğun bir içerik ile politika belirlenmiştir. İlk bölümde ekonomik yapıdaki gelişmelerden bahsederken ikinci bölümde sosyal alanda sağlanan gelişmelere yer verilmektedir. Ancak bu bölümdeki içerik de çoğunlukla iktisadi temellere dayanmakta ve sosyal hizmet alanında yapılan ve yapılacak olan gelişmelerden bahsedilmemektedir. Böylesine ayrıntılı bir planda muhtaç kesime çok fazla değinilmemiş olması bir eksikliğine neden olmaktadır. Alakalı birkaç farklı bölüm olmasına karşın orada da konu kapsamındaki bilgilerden ziyade ekonomik temellere dayanan söylemler bulunmaktadır.

Sosyal Yardım ve Sosyal Refah Hizmetleri başlığı altında verilen bilgiler ise yeterince geniş olmakla birlikte birçok açıdan yetersiz kalmaktadır. Burada ülkenin asıl politikasının ekonomi ve sanayi alanında yapılacak kalkınmaya yöneldiği bariz bir şekilde fark edilmektedir. Mevcutta yapılan sosyal yardım ve refah hizmetleri hâlâ dağınık bir şekilde uygulanmakta, kurumlar arasında iş birliği konusunda sorunlar yaşanmaktadır. 3.Plan'da mevcut durum şu şekilde özetlenmektedir:

“Türkiye’de sosyal yardım ve refah hizmetleri çok çeşitli kuruluşlar tarafından ve koordinasyonsuz olarak yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin programlı olarak yürütülmesini sağlayacak Sosyal Hizmetler Kurumunun kurulması gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle, hizmetler arasında ikilemeler, karışıklıklar, boşluklar ve götürülen hizmetlerde hizmetlilerin içlerine uyumsuzluklar görülmektedir. Bu duruma paralel olarak toplam korunmaya muhtaç çocukların içinde

korunup yetiştirilenlerin payı çok düşük bir düzeydedir.” (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.807)

Korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocuklar için birçok bakanlık kendi görev kapsamı dâhilinde gerekli müdahaleyi yapmaktadır. Dolaylı ve dolaysız olarak Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı muhtaç çocuklar için hizmet sağlamaktadırlar. Kurumlar arası koordinasyonun düşük seviyede ve zor olduğu bir dönemde zor durumdaki çocuklara sağlanan hizmetlerin dağınık olması hizmetlerin seviyesinin düşmesine sebep olmaktadır. 1967 yılında Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlıklarının toplam sosyal hizmet harcamaları 36,5 Milyon TL iken 1971 yılında 82,6 Milyon TL’dir (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.807). Ancak ne yazık ki 3. Plan dönemi için yapılacak sosyal hizmet harcamaları hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. İktisadi kalkınmanın gölgesinden kalan bir sosyal kalkınma portresi oluşturan bu plan muhtaç kesim için verimli bir ortam yaratmaktan uzaktır.

Muhtaç çocuklara sağlanana hizmetlerin büyük bir kısmı Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından karşılanmaktadır. Bünyesinde korunmaya muhtaç çocuklar için 20 yuva, 58 ilde 84 yetiştirme yurdu, 5 ilde 10 gündüzlü bakımevi ve 4 ilde küçük çocuklar için yardım müessesesi bulunmaktadır. 3. Plan döneminde ne sosyal hizmet alanında ne de korunmaya muhtaç çocuklar adına yapılacak hizmetlerden bahsedilmemiştir. Yapılacak harcamalar ve bunun GSMH’ye oranı hakkındaki bilgilere de ulaşılammıştır.

1.5.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)

Beşer yıllık olarak planlanan, ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınması amacıyla oluşturulan, bir kesimin değil tüm vatandaşların iyi şartlar altında yaşamasını amaçlayan kalkınma planları ülkemizde maalesef kötüye doğru bir gidişat içinde bulunmaktadır. İlk plandan sonra sosyal kalkınma hedefleri gittikçe düşmüş, sosyal refahın yerini iktisadi gelişim almıştır. Ekonomik kalkınma olmadan sosyal adaletin sağlanmasını zor olacaktır ancak muhtaç kesimin ihtiyaçları göz ardı edilerek başarıya ulaşmak da mümkün görünmemektedir.

4.Plan'da sosyal hizmetler alanında açılmış bir başlık bulunmamaktadır. Çeşitli bölümlerin alt maddelerinde muhtaç kimseleri ve çocukları ilgilendiren hizmetlerden bahsedilmektedir. Ancak bunlar oldukça genel geçer ifadeler olmasından ötürü sosyal hizmet alanında yapılacakların büyük pencereden görülmesini engellemektedir. Gelişen sanayi kolları ve hızla artan kentleşme kadının da iş yaşamındaki yerini arttırmıştır. Ancak çalışan ailelere ait çocukların bakımı sorun oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışan ailelerin çocuklarına bakacak gündüz bakımevi gibi kuruluşlara çokça ihtiyaç vardır. Ancak mevcut durum bunu karşılamaktan çok uzakta bulunmaktadır.

Bütün yardımları, iş ve işlemleri, usulü sorgulayacak ve yönetecek Sosyal Hizmet Kurumu hâlâ kurulamamıştır. Toplumda var olan yaşlı, sakat, akıl sağlığı yerinde olmayan ve korunmaya muhtaç olan vatandaşlara sunulacak hizmetler dağınık, koordinasyonsuz ve standartlara bağlanmamış bir şekilde karşılanmaya çalışılmaktadır. Plan dâhilinde çalışan kesimin çocuklarının bakımını sağlamak amacıyla kreş ve yuva gereksinimleri özel ve kamu kesimi kuruluşlarınca ivedilikle karşılanacak, devlet de bunun denetçisi olarak süreci yönetecektir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kendi programları çerçevesinde kreş ve huzurevleri; Milli Eğitim Bakanlığı çocuk bakım yurtları yatırımlarını sürdürecektir, devam eden ve programa alınan yatırımların hızla bitirilmesi ve hizmete girmesi için gerekli önlemler alınacaktır (4. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.285).

Sosyal hizmet yatırımları ve GSYH'ye oranı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu planda bulunan 267 numaralı tabloda verilere değerlere göre 1979-1983 dönemi için Sosyal Hizmetler'e ayrılan pay 1.615×10^6 TL olarak belirlenmiştir. 1983 yılında ise gayri safi milli hasılanın $1.682.600 \times 10^6$ TL olarak tahmin edilmektedir.

4.Plan dönemi içinde kabul edilen "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" sayesinde sosyal hizmet alanındaki iş ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, kimlere hangi durumlarda ne kadar yardım yapılacağı gibi temel sorunların yanıtlanmıştır. Ayrıca bu kanun sayesinde SHÇEK Başbakanlığa bağlı bir kurum haline gelmiştir.

1979 yılı yatırım programında sosyal hizmet alanında çocuklar için Erzurum ve Zonguldak'ta 150'şer kişilik Kreş ve Gündüz Bakımevi yapımı bulunmaktadır (Özdemir, 2019:61).

1.5.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)

5. Plan'ın temel amaçlarına bakıldığında 11. ve 12. maddelerde kamu kaynakları ve harcamalarının dağılımında sosyal gelişme için pay ayrılacağı, bu konuya öncelik verileceği belirtilmektedir. Ayrıca kamu hizmetlerinde (muhtemelen altyapı, üstyapı, çevre vb. tüm hizmetleri kapsıyor) etkinliğin ve süratin artması için bürokratik işlerin asgari düzeye indirileceği ve gelişen toplum ihtiyaçlarının plana uygun karşılanacağı da yazmaktadır.

Beşinci planda Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Planı başlığı altında bulunan 76. maddede “... sosyal fonlar KİT dengeleri içinde yer almamaktadır.” ifadesi sosyal hizmet harcamalarına dair en uyumlu sonuç olarak bulunmaktadır. Birkaç grafik ve 76.madde dışında ‘sosyal fon’ ibaresine rastlanmamıştır. Ancak geniş bir kapsamı ifade ettiğinden dolayı bu verilerden yararlanmak sağlıklı olmayacaktır.

Mevcut planda sosyal hizmet ile ilgili bilgiler “Sosyal Hizmetler, Yardımlar ve Sosyal Refah” bölümünde bulunmaktadır. Sosyal hizmet anlayışı devletin denetleme mekanizmasında olduğu asıl katkının halk tarafından verildiği bir yapıdadır. Hizmetin olabildiğince yaygınlaştırılması ve tüm muhtaç kesimin ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflenmektedir. Çocuklara, yaşlılara ve engelli bireylere hizmette öncelik tanınacaktır.

Korunmaya muhtaç çocuklar için verilen destekler arttırılacak; onların sosyal, psikolojik ve kültürel gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi adına çocuk yuvalarının ve yetiştirme yurtlarının hem nicelik hem de nitelik bakımından arttırılması sağlanacaktır. Mevcut durum istatistikleri paylaşılmadığından muhtaç çocukların sosyal hizmetlerden ne derece yararlandığı, kaç çocuğun sırada beklediği gibi bilgilere ulaşılamamaktadır. Bunun dışında muhtaç çocukların devlet bakımından ayrıldıktan sonra istihdam edilmesi adına engelli ve hükümlülerde olduğu gibi belirli bir kota sağlayacak yasal düzenlemeler üzerinde harekete geçilecektir.

Daha önceki planlarda yer almasına ve istenilen başarıya ulaşılamamasına rağmen evlat edindirme ve koruyucu aile programlarına önem verilmeye devam edilecek. Aile bakımından bir sebeple uzaklaşan çocukların sağlıklı bir yaşama sahip olmasının

yegâne yolu bu hizmetlerdir. Koğuş sisteminde kalabalık denetimin, bakımın ve alakanın az olduğu ortamın çocukların hayatına katkısı çok sınırlı olmaktadır.

Çocuk Esirgeme Kurumu hakkında mevcut durum, istatistikler ve verilen hizmetler hakkında bilgi yer almamaktadır.

1985 yılında Ankara’da 200 kişilik Atölyeli Yetiştirme Yurdu, 200 kişilik Erkek Yetiştirme Yurdu ve 300 kişilik 0-6 yaş Kreş ve Gündüz Bakımevi; Burdur’da 200 kişilik Atölyeli Yetiştirme Yurdu; Çanakkale’de 200 kişilik 0-6 yaş arası Çocuk Yuvası; Samsun’da 300 kişilik 7-12 yaş arası Çocuk Yuvası; Bursa’da 200 kişilik Yetiştirme yurdu; Edirne’de 200 kişilik 0-6 yaş arası Çocuk Yuvası; Sivas’ta 200 kişilik Atölyeli Kız Yetiştirme Yurdu; Erzurum’da 200 kişilik Kız Yetiştirme Yurdu; Malatya’da 200 kişilik Kız Yetiştirme Yurdu; Afyon’da 200 kişilik Kız Yetiştirme Yurdu; Konya’da 200 kişilik Atölyeli Kız Yetiştirme Yurdu; İçel’de 200 kişilik Kız Yetiştirme Yurdu; İzmir’de 200 kişilik Atölyeli Erkek Yetiştirme Yurdu; Antalya’da 200 kişilik Erkek Yetiştirme Yurdu; Niğde’de 200 kişilik Erkek Yetiştirme Yurdu ve Kırklareli’nde 200 kişilik 7-12 yaş arası Çocuk Yetiştirme Yurdu yapılması planlanmaktadır (Özdemir, 2019:70). Bu verilere göre 1985 yılı yatırım planında toplamda 3.800 çocuğa hizmet sağlayacak kuruluşların projeleri bulunmaktadır.

1986 yılında Kocaeli ve Kütahya’da kapasitesi bilinmeyen 7-12 yaş arası Çocuk Yuvası; Tokat’ta 100 kişilik Yetiştirme Yurdu; Van’da 150 kişilik 7-12 yaş Çocuk Yuvası; Diyarbakır’da 150 kişilik 7-12 yaş Çocuk Yuvası; İstanbul’da 200 kişilik Atölyeli Yetiştirme Yurdu yapılması planlanmaktadır (Özdemir, 2019:71). Bu verilere göre 1986 yılı yatırım planında toplamda 800’den fazla çocuğa hizmet sağlayacak kuruluşların projeleri bulunmaktadır.

1987 yılında Denizli, Tokat ve Turhal’da 150’şer kişilik Yetiştirme Yurdu; Erzincan’da 150 kişilik Kız Yetiştirme Yurdu ve Ankara’da 40 kişilik Yetiştirme Yurdu yapılması planlanmaktadır (Özdemir, 2019:72). Bu veriler ışığında 1986 yılı yatırım planında toplamda 640 çocuğa hizmet sağlayacak kuruluşların projeleri bulunmaktadır.

1988 yılında Mardin ve Kahramanmaraş’ta 150’şer kişilik 7-12 yaş arası Yetiştirme Yurdu; Niğde ve Nevşehir’de 200’er ve Tokat’ta 150 kişilik olmak üzere Yetiştirme

Yurdu yapılması planlanmaktadır (Özdemir, 2019:70). Bu verilere göre 1988 yılı yatırım planında toplamda 850 çocuğa hizmet sağlayacak kuruluşların projeleri bulunmaktadır.

1989 yılında çocuklar için yapılacak yeni bir proje bulunmamaktadır. Eldeki veriler ışığında 5.Plan dönemi içinde korunmaya muhtaç çocuklar için toplamda 6.000'den fazla çocuğa hizmet sunacak 32 proje oluşturulmuştur. Dönemin şartları dâhilinde gerçekleştirdiği takdirde oldukça yararlı olacak bu projeler yüksek sayıdaki korunmaya muhtaç çocuğun barınma, eğitim ve diğer temel ihtiyaçlarının karşılaması bakımından oldukça elzemdir. Ayrıca yapılması planlanan bu yatırımlar Sosyal Hizmet, Yardımlar ve Sosyal Refah bölümünde bulunan 668.madde ile örtüşmektedir. Söz konusu madde büyüyen şehir yaşamı ve sanayileşme ile kadının aktif çalışma hayatında mevcudiyetinin artmasından, kreş ve gündüz bakımevlerine olan talebin yükselmesinden ve bu talebin hem nitelik hem nicelik olarak karşılanması gerektiğinden bahsetmektedir.

1.5.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994)

6. Plan'ın ilk bölümü olan Temel Amaç ve Politikalar bölümünde “Türk toplumunun temel taşı olan ailenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda desteklenmesine ve güçlendirilmesine, kadının ve çocuğun korunmasına ve eğitilmesine önem verilecektir.” maddesi ile sosyal kalkınmanın temeli olarak aile görülmektedir. Toplumsal sorunların çözümü olarak ise yine aileden başlayarak bu sorunların çözülebileceği anlayışı bulunmaktadır. Aynı konu hakkında bir başka bölüm olan Temel Hedefler 'de “Milli ve manevi değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde, dolayısıyla milli bütünlüğün ve dayanışmanın pekiştirilmesinde temel unsur olan aile müessesesinin her bakımdan güçlendirilmesi ekonomik kalkınmaya paralel olarak sosyal yapıdaki değişme ve gelişmelere uyum sağlamasına yardımcı olacak tedbirlerin alınması ve ailelerin refah düzeyinin dengeli olarak artırılması için gerekli sosyo-ekonomik destekler oluşturulacaktır.” denilerek ailenin hem sosyal hem de iktisadi kalkınmanın kilit noktası olduğunu belirtmektedir. Aile yapısının korunması, kadının statüsünün her alanda arttırılması amacıyla sağlık, eğitim ve istihdam imkânlarının çoğaltılması hedeflenmektedir. Özellikle kadınların bu haklardan yararlanabilmeleri

için gerekli tedbirler alınacaktır. Ayrıca çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerinin sağlıklı ilerlemesi adına gerekli adımlar atılacaktır.

Sosyal Ekonomi başlığı altında bulunan Sosyal Hizmet ve Yardımlar bölümünde 6.Plan döneminde izlenmesi planlanan politikalardan ve ulaşılmak istenen hedeflerden bahsedilmektedir. Sosyal hizmet kurumları sadece yardım yapılan bir yer değil aynı zamanda koruyucu ve önleyici hizmetlerin de sunulduğu kapsamlı bir yer haline getirilecektir. Bu sayede özellikle toplumsal alanın dışına itilmiş kişileri topluma tekrar kazandırarak yaşanacak daha büyük sorunların önüne geçilebilecektir. Özellikle korunmaya muhtaç çocukların ya da bu konuma gelme ihtimali olan çocukların koruyucu ve önleyici hizmetlerden yararlanmaları sağlanacaktır. Özellikle suça sürüklenen çocuklarda önleyici hizmetlerin etkin kullanımı onların toplumsal yaşamda kendilerine bir yer bulmalarını kolaylaştıracaktır. Ayrıca 6.Plan'da korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili özel düzenlemelerin yapılarak verilecek hizmetlerde öncelik sahibi olmalarının sağlanacağı belirtilmektedir. Çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları vb. sosyal tesislerin yapımında vakıfların ve özel sektörün girişimleri devletçe desteklenecektir.

Aile Kadın ve Çocuk bölümünde ise kadınların gelişen ekonomi ve artan sanayileşme ile iş yaşamına daha fazla katılmalarının teşvik edileceğinden bahsetmektedir. Çocuklar için yapılacak kreş, gündüz bakımevi vb. tesisler ile çalışan ebeveynler desteklenecektir. Bunların dışında kalan aileler için yapılacak sosyal yardımlarda belirli standartlar uygulanacaktır. Ailelerin çocuk yetiştirme, beslenme ve eğitim alanında bilgilendirilmeleri sağlanacaktır. Korunmaya muhtaç duruma düşen çocukların kurun bakımı ya da koruyucu aile hizmetlerinden faydalanmaları sağlanacaktır.

1.5.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000)

Toplam dört bölümden oluşan 7. Plan ilk bölümünde hem dünyanın hem de Türkiye'nin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve gelişmeler ekonomik ve sosyal olmak üzere iki farklı perspektifte incelenmiştir. Sosyal açıdan yapılan incelemede toplumun genel durumuna dair bilgiler paylaşılmıştır. Ancak bunun dışında Sosyal

Hizmetler/Refah gibi bu alana özgü bir başlık açılmamıştır. Gerekli bilgilere yapılan taramalar sayesinde alakalı başka bölümlerden ulaşılmıştır.

Gelişen ekonomi, artan sanayi ve yükselen hizmet sektörü ile büyük bir ivme yaşayan köyden kente göçün yarattığı birçok sorun bulunmaktadır. İşgücüne olan ihtiyaç hızlı kentleşmeye neden olmakta ancak şehirler bu kadar hızlı büyümeyle başa çıkamamaktadır. Kentlere, ekonomilerinin talep ettiği kadar nüfusun göç etmesiyle, işsizlik, gecekondular, altyapı eksiklikleri, çevre kirliliği, arsa ve arazi spekülasyonu gibi sorunların yanı sıra, yeni bir kültürle karşılaşmanın yarattığı sarsıntılar, iç çatışmalar, bunalımlar gibi birey ve toplulukları derinden etkileyen sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bunlar kente göç edenleri, özellikle gençleri içlerine kapanmaya veya tam tersine radikal örgütlenmelere, yasadışı işlere ve suça eğilime yöneltmektedir. Konunun bu yönüne de mutlaka eğilmek ve özellikle genç neslin kentsel kültüre geçişini kolaylaştırıcı tedbirleri almak gerekmektedir (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.17). Mevcut sorunu sadece maddi ve manevi destek vererek çözmek mümkün durmamaktadır. Bunun için çok daha kapsamlı ve hayatın her alanında dokunan yatırım ve hizmetlerle bu konunun çözüme kavuşması sağlanacaktır.

Sosyal Gelişmeler bölümünde durumu açıklamak için çoğunlukla oldukça genel cümleler kurulmuş, sosyal hizmet ve çocuk alanında ne yapılacağı net bir şekilde belirtilmemiştir. Bunların yerine; “Günümüzde ailelerin bazı fonksiyonlarını devralmış kurumların hizmetlerine duyulan ihtiyaç artmıştır. Sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve yardımlar alanında yeterli hizmetin verilebilmesi, ailelerin kriz durumlarında veya ihtiyaç halinde başvurabilecekleri kurumsal yapının oluşturulması ihtiyacı sürmektedir.” denilerek ortalama bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca buradan anladığımız kadarıyla toplumun ihtiyaç duyan kesimi için kurulması gereken Sosyal Hizmet Kurumu henüz faaliyete geçmemiştir. Bu savı yine 7.Plan’da bulunan “Sosyal hizmet ve yardımlar konusunda dağınıklık ve yetersizlik devam etmekte olup, yurt çapında yaygın ve etkin bir sosyal hizmet ağının oluşturulması ihtiyacı önemini artırmıştır.” maddesi kanıtlamaktadır.

Nüfus ve Aile Planlaması bölümünde “Çocuk” başlığı açılmış ve burada uygulanacak planlardan söz edilmiştir. Planlı kalkınma süresi boyunca ilk defa çocuk için ayrı bir başlık açılması bu konudaki hassasiyetin bir tezahürü olarak görülebilir. Bu bölümde

temel olarak koruyu ve önleyici tedbirlerden bahsedilmektedir. Bir çocuğun korumaya muhtaç duruma gelmemesi için öncelikle aileye maddi ya da bilgi içerikli destek sağlanır. Bazı durumlarda bunun her ikisinin de uygulanması gerekir. Çocuğun öz ailesi yanında bakımı mümkün değilse koruyucu aile ya da evlat edindirme hizmetlerine öncelik verilmektedir. Son seçenek her zaman kurum bakımı olmaktadır.

Suçta sürüklenen çocukların tekrar topluma kazandırılmaları için gerekli uygulamalar hayata geçirilecektir. Sorunlu, evden kaçan, sokakta risk altında bulunan çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmetler sağlanarak onların sosyal uyum süreçlerine dâhil olması sağlanacaktır. Eğitim süreci dışına itilmiş çocukların öncelikle temel eğitimlerinin tamamlanması sağlanacak daha sonra ise istihdam edilmeleri için gerekli kolaylıklar sağlanacaktır.

Mevcut durumun çözümü için gerekli yasal düzenlemelerin yapılacağı 7.Plan'da yer almaktadır. Çıkarılacak Sosyal Güvenlik Temel Yasası ile sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel esasları belirlenecektir. İlk plandan bu yana devam eden soruna kalıcı bir çözüm bulmak için yararlı olacak bu adım sayesinde sosyal hizmetlere bir standart getirilmesi hedeflenmektedir. Çocukların her türlü kötü koşul ve ortamdan uzak tutmak adına alınacak bazı önlemler bu planın içinde yerlerini almaktadır. Sosyal hizmet başlığı altına toplanmadığı için farklı bölümlerde çocukların daha sağlıklı bir sosyal hayata sahip olmaları için alınacak tedbirler şunlardır:

Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenilmesi, bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır. Bu yapı, fırsat eşitliği açısından ödeme gücü olmayan öğrencilerin hizmetten yararlanabilmesini sağlamak üzere özel kesimin de katkısıyla dar gelirli aile çocuklarından başlanarak kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.30).

Üretken istihdamın artırılması ve kişilerin kendi işlerini kurmaları desteklenecektir. Alt gelir gruplarının refahını artırmak için doğrudan yardım sistemleri geliştirilecek ve bu kesimin yararlandığı eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetler desteklenecektir. Bu çerçevede, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, yoksulluk sınırı altında kalan sosyal grupların refah seviyelerinin yükseltilmesi amacıyla yeni bir

organizasyonla etkin bir sisteme kavuşturulacaktır (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.199).

Çocukları kötü muamele ve kötü alışkanlıklardan koruyucu, suça itilmelerini engelleyici önlemler bir bütün olarak ele alınacak; suça eğilimli, sorunlu, evden kaçan ve sokakta risk altında yaşayan çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirilecek; suça yönelen ve suç işleyen çocukların yeniden topluma kazandırılması sağlanacaktır (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.199).

Bireylerin beceri ve üretkenliklerini artırarak refah seviyelerini yükseltebilmenin temel araçlarından olan eğitim, en büyük önemin verildiği alan olacaktır. Asgari 8 yıllık zorunlu eğitim devlet tarafından üstlenilecek, başta yükseköğretim olmak üzere eğitimde hizmetten yararlananların hizmetin bedellerini ödemeleri sağlanacaktır. Ancak, bu katkıyı yapamayacak durumda olanların eğitim imkânlarından yeterince yararlanmasını temin etmek amacıyla bu kesime yönelik olarak kredi, burs, yurt ve diğer imkânları da kapsayan etkili bir sübvansiyon sistemi oluşturulacaktır (7. Beş Yıllık Kalkınma Planı).

1.5.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)

8. Plan toplamdan on bölümden oluşmakta ancak ek olarak uzun vadeli plandan bahsedilen son bir bölüm bulunmaktadır. İlk bölümde mevcut durum değerlendirilmesi yapılırken ikinci bölümde uzun vadeli planın temel amaçları bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise mevcut plana ait temel amaçlar ve politikalar bölümü yer almaktadır. Sosyal hizmet alanındaki uygulamalar ise sekizinci bölümünde bulunan Sosyal Refahın Arttırılması başlığı altında Sosyal Hizmetler ve Yardımlar kısmında yer almaktadır.

İlk bölümde yapılan durum değerlendirmesinde sosyal problemlere ve özellikle çocuk konusuna pek değinilmemektedir. Aile üzerine yapılan birkaç yorum üzerinden çeşitli çıkarımlar yapmak mümkün olmaktadır. 8.Plan'da geçen “Artan kentleşme, göç olgusu, yüksek enflasyon, gelir dağılımının bozulması, yoksullaşma ve aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artmaktadır. Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde, dağınık kurumsal ve finansal

yapılanma, kurumlar arasındaki koordinasyon ve iş birliği eksikliği sebebiyle ortaya çıkan sorunlar önemini korumaktadır.” maddesinde göç sorunun devam ettiğini, bu durumun enflasyon ve işsizlik gibi çeşitli problemleri beraberinde getirdiğini ancak sosyal hizmetlerin çeşitli sebeplerden dolayı mevcut hali iyileştirmekte yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca yine bağlantılı olarak aile yapısında bozulma meydana gelen gençlerin eğitim başta olmak üzere birçok konuda sorunları bulunmaktadır. Mevcut duruma dair sorunlara plan içinde yer verilmektedir.

Çocuk ve aile problemlerine dair birçok maddede durumun farklı yönlerine çözüm bulmak adına çeşitli çözüm önerileri paylaşılmıştır. Özellikle göç ve doğum sebebiyle şehirlerde yaşayan nüfusun hızla artması yeni sosyo-ekonomik bir yapının oluşmasına sebep olmuştur. Burada yaşanan temel problemlerin başında su, elektrik, yol gibi altyapı ve üstyapı hizmetlerinin çok geç ulaştırılması gelmektedir. En başta en temel ihtiyaçları karşılanmayan kesim doğal olarak toplumun genelinden uzaklaşmaktadır. Ayrı bir sosyal sınıf mevcut düzende yeni sorunlara yol açmaktadır. Hızla artan sosyal yardım talebini karşılayabilecek bir sistem bulunmadığından etkin ve adil bir hizmet sunulamamaktadır. 8.Plan’da bu durumu çözmek için “Bu çerçevede 2000 yılı ve sonrasında ekonomide amaçlanan sürdürülebilir bir büyüme ortamının sağlanması, ekonomik ve sosyal altyapı hizmetlerinde ihtiyaçlara uygun gelişimin temin edilmesi amacıyla bu alanlardaki yapısal sorunların hızla çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir.” maddesi bulunmaktadır.

Toplumunda var olan bir sorun düzeltilmek isteniyorsa; toplumun en küçük birimi olan aileden başlayarak bunu çözmek gerekmektedir. Konu insan olduğunda tek bir değişken üzerinde yapılacak müdahale yeterli olmayacaktır. Çözüm için 8.Plan’da çeşitli noktalara dokunan maddeler bulunmaktadır. Ailenin toplumsal ve ekonomik değişime uyum sağlaması için tedbirler alınacak, aile bireyleri arasındaki bağın kuvvetlenmesini özendirecek politikalara ağırlık verilecektir. Çocuk yetiştirme ve bakımı konusunda ailelere eğitim verilerek desteklenecek, toplum bu kuruluşlarla yakın ilişkiler kuracaktır. Aileye hizmet vermesi planlanan kuruluşlar da personel, mevzuat, protokol açısından eksiklerini kapatmaya özen gösterecektir. Maddi açıdan zorlanan ailelere gerekli destekler (özellikle eğitim alanında) verilerek yüklerinin

hafiflemesi sağlanacak ve sağlık hizmetlerinden kesintisiz yararlanmaları için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorunu önemini korumaktadır (8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.95). Mevcut yurt kapasitesinin ve desteklerin sınırlı olması çocukların her türlü istismara açık hale gelmesine neden olmaktadır. Çocuğun üstün yararı gözetildiğinde yaşaması için en ideal ortamın ailesinin yanı olduğu gerçeğine dayanarak aileye yönelik sosyal destek programlarına ağırlık verilecektir. Çocukları sokağa, çalışmaya ve bağımlılığa iten sebeplerin ortadan kaldırılması için adımlar atılacaktır. Yeni çocuk mahkemeleri kurularak çocuklar hakkında daha detaylı inceleme yapıldıktan sonra karar verilecektir. Ayrıca çocukların hapisane ortamında da istismara açık olduğu gerçeğinden hareketle çocuk tutukevi ve çocuk ıslahevi sayıları artırılarak yetişkinlerden ayrı bir ortamda tutulması sağlanacaktır. 1995 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve gerekliliklerinin ivedilikle iç hukuka yansıtılarak uygulamaya konması ve taviz verilmemesi konusunda hassasiyet gösterilmesi sağlanacaktır. Çocuk Bilgi Ağı kurularak onlar hakkındaki bilgilerin daha sağlıklı olması ve gelişimlerinin daha net olması sağlanacaktır. Ayrıca aile içi şiddeti önlemek için 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına dair kanunun da titizlikle uygulanması sağlanacaktır.

1997 yılında temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla gerekli yasal ve finansal düzenlemeler yapılarak çağ nüfusunun büyük bir kısmı eğitim sistemine dâhil edilmiştir ve bu dönemde de edilecektir. Mahalli ve yerel idarelerle iş birliği yapılarak çocukların kültür, sanat, spor vb. faaliyetlerden yararlanmasını sağlayacak imkânlar oluşturulacaktır. Ayrıca çocukları iletişim araçlarının zararlı etkilerinden korumak adına onları kötü etkileyecek programların daha geç saatlerde yayınlanması sağlanacaktır.

Sosyal hizmetlerin ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaştırılmasında yeterince verim alınamamaktadır. Bunun başlıca sebeplerini ise dağınık kurumsal ve finansal yapılanma, kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon eksikliği oluşturmaktadır. Ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve sosyal yardıma ihtiyacı olan gruplara ayni ve nakdi yardım yapan veya hizmet sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak bir kriter

ve hizmet standardı oluşturulamamıştır. En başta sosyal hizmet ve yardım alacak hedef kitleyi bulmak için oluşturulmaya başlanan veri tabanı çalışmaları devam etmektedir. Daha sonra ise toplumsal refahı arttıracak kamu ve özel kuruluşları arasında iş birliği sağlanacaktır. Sağlanacak hizmet ve yardımların daha etkin olması sistemde gerekli iyileştirmeler yapılacaktır. Sosyal Hizmet Ana Planı ile Sosyal Yardım Temel Yasası oluşturularak ihtiyaç sahiplerine sunulacak hizmet ve yardımlarda belirli kriter ve standart oluşturulacaktır.

1.5.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013)

9. Plan toplamda dokuz bölümden oluşan önceki planlara nazaran daha farklı bir biçim ve dile sahiptir. Önceki planlar beşer yılı kapsarken bu plan yedi yılı kapsamaktadır. Aynı zamanda bu zamana kadar yapılan en kısa kalkınma planıdır. Sosyal hizmet alanında bir başlık açılmadığı için yapılan taramalar ile elde edilen sonuçlar üzerine yorumlar yapılmıştır. Elde edilen bilgilerin büyük çoğunluğu “çocuk”, “sosyal hizmet” ve “kadın” aramalarından elde edilmiştir. Yurt, yuva, muhtaç, korunma, çocuk esirgeme, sevgi evi ve ıslah evi gibi aramalardan hiçbir sonuç elde edilememiştir.

Kadınların karşılaştıkları sorunlar için 255. ve 260. maddelerde sırasıyla “Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürlüler ve kente göç edenler başta olmak üzere, yoksulluk riskiyle karşı karşıya olanlara yönelik eğitim, kültür ve sağlık gibi hizmetlerin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Şiddet, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de daha çok kadın ve çocukların maruz kaldığı bir sorundur. Kadınlara karşı şiddetin ve istismarın önlenmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik eğitim ve bilgilendirme çalışmaları devam etmektedir.” ifadesi yer almaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere sosyal meselelerin birçok temel noktasında sorunlar hâlâ devam etmektedir. Ancak bunlar için uygulanacak ayrıntılı ve sistematik bir plan bulunmamaktadır.

Ülkede zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasından sonra çocuk işçilikte azalma görülmüş ancak tamamen ortadan kalkmamıştır. Muhtaç çocuklara ve ailelere yardım yapılarak durumları düzeltilmek istenmektedir ancak bunun için ne gibi çalışmalar yapılacağı belirtilmemiştir.

Sosyal hizmetlerin daha verimli bir şekilde muhtaç kesime sunulması için daha önce planlanan iş birliği ve adil dağıtım amaçlarına ulaşamamıştır. Göç ve plansız kentleşmenin yol açtığı nüfus artışı ve işsizlik sorunları hâlâ devam etmektedir. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak ihtiyaç sahiplerini belirlemek için kriter oluşturma çalışmaları başlamıştır ancak kurumlar arası iş birliği eksikliği ve nitelikli personel yoksunluğu gibi nedenler istenilen düzeyde hizmet sunulamamasına neden olmaktadır. Sosyal hizmetlerin sunumunda gönüllü kuruluşlar hâlâ önemli bir yere sahiptir ve devlet tarafından desteklenmektedir. 2000 yılında sosyal yardım harcamalarının GSMH'ye oranı %0,48 iken 2005 yılında %0,86'ya çıkmıştır. Sektörel Kamu Sabit Sermaye Yatırımları grafiğinde Diğer Hizmetler altında yer alan “Sosyal” satırında 2007-2013 19.012 milyon YTL olarak tahmin edilmektedir.

Bu dönem içinde yapılan yasal değişiklikler ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tüm varlıkları ve hizmetleri ile dönemim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmıştır. İhtiyaç sahibi tüm kesimler kendi başkanlıkları altında hizmetlerini yürütmeye başlamışlardır. İlk plandan bu zamana kadar hizmetlerin tek elden verilmesi hedefine ancak ulaşılmıştır.

1.5.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 – 2018)

10. Plan toplamda üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel bir değerlendirme yapılmakta ikinci ve üçüncü bölümde ise gelecek beş yıla ait ülke içinde uygulanacak politikalardan bahsedilmektedir. Sosyal hizmet uygulamaları ve çocuklar hakkındaki planlara ise Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum başlığı altındaki çeşitli bölümlerden ulaşılmaktadır.

Ekonomik amaçların gerçekleştirilmesine paralel olarak Türk vatandaşlarının mutlu, müreffeh ve onurlu bir şekilde yaşaması; bu yönde bireylerin kendilerini geliştirebilecekleri, özgür, sağlıklı, güvenli ve yüksek standartta yaşam sürebilecekleri sosyal bir ortamın oluşturulması temel amaçlarımız arasındadır (10. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.27). Mevcut kalkınma planında sosyal refahın artması ekonomik gelişmelere bağlanmaktadır. Ancak bunun dışında sosyal hizmetlerin vatandaşlara götürülmesi konusunda bir yöntem belirtilmemektedir.

Nüfusun büyük şehirlerde hızla artması problemi devam etmektedir. Ekonomik açıdan geçinmekte zorlanan bireyler evlenmekte ancak çocuk sahibi olma konusunda tereddüt etmektedirler. Kötü ekonomik koşulda çocuğun bakımı fazladan masraf olacağı için aile yapısında değişme görülmektedir. Geleneksel geniş Türk aile yapısı yerini şehirli çekirdek ailelere bırakmaktadır. Bu hızla değişen yapıda boşanma oranlarında da artış gözlenmektedir. 10. Plan döneminde ailenin korunması ve güçlendirilmesi için gerekli destekleri sağlayacak bir anlayış benimsenecektir. Boşanma sonucu oluşan tek ebeveynli ailelerin sorunlarının çözümü için rehberlik ve izleme hizmetleri sağlanacaktır. Aile bireylerinin iş yaşamından uzaklaşmaması için esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. Maddi açıdan sıkıntı yaşayan ailelere sosyal yardım ve hizmetlerin sunumunda öncelik tanınacaktır. 10. Plan alınacak tüm bu tedbirler ile aile bütünlüğünü korumaya çalışan bir kalkınma planı olma özelliği taşımaktadır. Toplumun sağlıklı bir yapıda olması için ailenin de bir arada kalması gerektiği aşîkârdır.

Hem geçim telaşı içinde yoğun bir şekilde çalışan ailelerin hem de sosyo-ekonomik olarak dışlanmış ailelerin çocukları sağlıklı bir sosyalizasyon sürecine sahip olmadığında gelecekte toplumun yapısına uymayan bir hale bürünebilir. Mevcut plan da çocukların ve gençlerin fırsat eşitliğini arttırmak için çeşitli hizmetleri arttıracaktır. Kapsamı genişletilmiş sağlık sigortası, şartlı eğitim yardımları, ücretsiz kitap ve okul sütü gibi hizmetler ile onların birçok olanağa erişmiş olması sağlanacaktır. Çocuklara yönelik her türlü istismar, şiddet, çalıştırma, erken yaşta evlilik, internet bağımlılığı gibi risk faktörleri sorun olarak önemini korumaktadır. Bu kesime verilecek hizmetlerin yaygınlaştırılması ve genişletilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Sosyal hizmet alanında yardımdan yararlanacak kişilerin tespiti için standartların oluşturulması çalışmaları devam etmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaçtır. Bu kapsamda sosyal hizmet ve yardım alanında ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan arz odaklı ve istihdam bağlantılı bir sistem kurulması esastır (10. Beş Yıllık Kalkınma Planı, sf.43).

Çocuğun üstün yararı ilkesinden hareketler onların eğitim, sağlık, beslenme, barınma, sosyalleşme vb. tüm hizmetlere erişimlerinin artırılması sağlanacaktır. Yoksulluğun çocukların bir sorunu olmasının giderilmesi için gerekli destekler ve hizmetler arttırılacaktır. Korunmaya muhtaç duruma gelen çocukların toplumsal hayata en iyi şekilde uyum sağlamaları için kurum ve kuruluşlarda modernleşme çalışmaları yapılacaktır. Sevgi evi ve çocuk evi modeli ile çocukların sosyalizasyon süreçlerinin iyileşmesi sağlanacaktır. Koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri daha da yaygınlaştırılarak çocukların aile şefkati içinde büyümesi sağlanacaktır.

1.5.11. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023)

On birinci kalkınma planı, planlı kalkınma döneminin son ve yürürlükte olan planıdır. Günümüzde uygulanan çoğu politika bu genel plan çerçevesinde şekillenmektedir. Mevcut kalkınma planının ‘Hedefler ve Politikalar’ bölümünün ilk maddesinde gelecek beş yılda sanayi sektörünün başrolde olduğu, ihracata dayalı bir büyüme politikası izleneceği belirtilmektedir.

Bir önceki planda refah alanında yapılan hizmetler “Onuncu Kalkınma Planı” döneminde, eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinin daha nitelikli, yaygın ve kolay erişilebilir olmasına yönelik gelişmeler kaydedilmiş, toplumun kırılgan kesimlerinin güçlendirilmesine yönelik etkili politikalar geliştirilmiş, daha kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemi, daha etkin ve yaygın sosyal yardım ve hizmet sistemi oluşturulmuştur. Yürütülen politikalar sonucunda mutlak yoksulluk ortadan kaldırılmış, göreceli yoksullukta gerileme kaydedilmiştir. Öte yandan, toplumda kadının güçlenmesi ve kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik önemli düzenlemeler yapılmıştır. Yüksek bir çocuk ve genç nüfusa sahip olan ülkemiz, çocukların iyi olma halinin sağlanması, gençlerin donanımlı ve üreten nesiller olarak hayata atılmalarının desteklenmesine yönelik politikalara öncelik vermiştir.” şeklinde özetlenmiştir.

Sosyal yardım programları işgücü piyasasına etkileri gözetilerek bütüncül bir anlayışla yürütülecek, mükerrerlikler önlenecektir (11. Beş Yıllık Kalkınma Planı). Mevcut planın hedef ve politikalar kısmında sosyal yardım ve hizmetlere yönelik politikalara dair net açıklamalar bulunmamaktadır. Hatta yapılan yardımların denetlenerek

piyasayı etkilememesi sağlanacak ve kişinin alabileceği yardımlara sınırlama getirilecektir.

11. Plan aile, kadın, çocuk, genç ve sosyal hizmetler konularına ayrı ayrı değinmesi ile diğer kalkınma planlarının önüne geçmektedir. Toplumsal hayattaki kilit noktalar üzerine ayrıntılı bir politika geliştirmek sistematik bir çözüm arayışı olarak görülebilir. Aile konusunda süregelen geleneksel anlayış devam etmektedir. Hızlı ve plansız kentleşmenin aile ve bireyleri üzerindeki etkisini azaltacak politikalar benimsenecektir. Her türlü basın aracı ve sosyal medya desteği ile ailenin toplumsal yapıdaki yeri ve önemi hakkında insanlar bilgilendirilecek. Aile içi şiddetin ve istismarın ortadan kalkması için hem medya araçları kullanılacak hem de vatandaşlara ihtiyaç halinde uzmanlara danışma imkânı sunulacaktır.

Yukarıdaki önlemler aynı zamanda kadın için geçerli olmakla birlikte kadınların mevcut dezavantajlarını ortadan kaldıracak ilave tedbirler de alınacaktır. Bunların başında kadının hem iktisadi hem de siyasi hayatta daha çok bulunması teşvik edilecektir. Kadın girişimcilere iş geliştirme süreçlerinde rehberlik ve danışmalık hizmetlerin yanında ekonomik desteklerde öncelik verilecektir. Kadınların küçük yaştan itibaren eğitim alanından başlayarak yaşadığı çocuk yaşta veya zorla evlilik, her türlü şiddet, mobbing, cam tavan gibi toplumsal cinsiyet sorunları yaşamaması için yasal önlemler arttırılacak, basın ve medya yoluyla vatandaşlar bilinçlendirilecektir. Kadının kendi ayakları üzerinde durabilmesi, başkasına muhtaç olmaması sağlanarak gerektiğinde çocuklarına tek başına bakabilecek bir konuma getirilmelidir. Bu sayede aile yaşantısında bir başkasına muhtaç olmayan kadın şiddet ve istismar olaylarına katlanmayacak kendi başına yaşayabilecek ve bu da şiddetin azalmasını sağlayacaktır.

Çocuklar her zaman tehlikelere açık olmuşlardır. Bu sebeple çocuklar için yapılması ve ilgilenilmesi gereken birçok alan bulunmaktadır. Bunların başında ebeveynleri çalışan çocukların belirli bir kalitede ve güvenli bakım hizmeti almalarını sağlamak için bu hizmeti veren kurumların artması için teşvik yapılacaktır. Devlet ise denetim mekanizması ile bunların belirli bir standartın altında olmamasını sağlayacaktır. Ayrıca belirli miktarda bir kontenjan da maddi durumu yetersiz ailelere ayrılacaktır. Çocukların eğitim dışı sosyal, kültürel, fiziksel faaliyetleri arttırılarak onların hem fiziken hem de zihnen daha sağlıklı ve topluma yaralı bireyler olması sağlanacaktır.

Çocuk ve gençlerin bu hizmeti verecek kurumlara ulaşması kolaylaştırılacaktır. Yoksullun yayılımını azaltma temel düşüncesinden hareketle çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ailelere destek verilecek ve devlet de ücretsiz hizmetlerle çocukların yoksunluk hissi yaşamasının önüne geçecektir.

Çocuklar ailelerinden uzaklaştıkça ya da uzaklaştırıldıkça her türlü istismara açık hale gelirler. Çocukların zorla çalıştırılması ve dilendirilmesi, reşit olmamasından ötürü çocuklara suç işletilmesi, çeşitli sebeplerle yakını ve bir başkası tarafından istismara uğraması, bağımlılık yapıcı maddelere alıştırılması en temel sorunlardır. Çocuk işçilerin engellenmesi için kolluk kuvvetlerince ihmal ve istismara açık yerlerde denetim sıkılaştırılacak, bu duruma düşen ya da düşme ihtimali olan çocuklar kurum bakımına alınacaktır. Onların bu duruma düşmesine sebep olanlarla ilgili yasal işlem başlatılarak çocukların ıslahı için gerekli hizmetler verilecektir. Çocuk suçluluğunu önlemek için onlara yönelik tedbirler arttırılacak ve çocuklara özel mahkemeler kurularak onların en doğru şekilde yargılanmaları ve topluma kazandırılmaları sağlanacaktır. İhmal ve istismara uğrayan çocuklar için psiko-sosyal destek hizmetleri arttırılacak ve yapılacak bilimsel çalışmalar ile daha iyi hale gelmesi sağlanacaktır. Çocuklar erken yaşlarda verilecek eğitimlerle bilinçlendirilecek kendi özel sınırlarını öğreneceklerdir. Çocukları her türlü bağımlılıktan korumak adına yasal mevzuatta gerekli değişiklikler yapılacak, çocukların risk altında olduğu bölgeler tespit edilerek denetim sıkılaştırılacaktır. Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezleri (ÇEMATEM) ile çocuklar ve aileleri bilinçlendirilecek, çocukların gerekli tedaviye ulaştığı takip edilecektir. Aynı zamanda çocukları sosyal medyanın ve dijital dünyanın zararlarından korumak için bilişim hizmetleri arttırılarak gerekli filtreleme ve engelleme çalışmaları ile çocukların sağlıklı gelişimi desteklenecektir.

1.5.12. Planlı Kalkınma Dönemi Değerlendirmesi

Planlı kalkınma dönemi ülkemizin istikrarlı gelişimi adına yapılan oldukça fayda sağlamış bir uygulamadır. Dönemin ilk planından itibaren hem ekonomik hem sosyal anlamda gelişim hedeflenmiştir. Ülkenin ve dünyanın mevcut koşullarından dolayı ilk birkaç planda ekonomik kalkınma ön plana çıktıysa da amaçlanan iktisadi koşullara

ulaşıldığında sosyal planlara hem ağırlık verilmiş hem de sosyal refah kendiliğinden bir artış göstermiştir.

Sosyal devlet anlayışı güden yönetimler halkın temel gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelmelerini engellemek adına vatandaşa ihtiyaç halinde gerekli yardımları yaparlar. Türkiye’de de kötü ekonomik koşullar sebebiyle başlarda sosyal hizmetlerin gönüllü vakıf ve kuruluşlarca verilmesi benimsenmiş ve bunlar planlarda belirtilmiştir. Sosyal devlet anlayışının 1960 başlarında günümüzden biraz daha farklı olduğu görülmektedir. İlk plandan itibaren çoğu planda sosyal hizmetlerin sunumu hakkında ilgili başlıklardan gerekli bilgileri elde edebiliyoruz. Ancak dördüncü, yedinci, dokuzuncu ve onuncu planlarda maalesef sosyal hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine nasıl ulaştırılacağını öğrenmekte güçlük yaşamaktayız. Bu planlarda çocuklar, hizmetler ve aile hakkındaki politikalara başka başlıklar altında metin taraması sonucunda ulaşabiliyoruz. Planlı dönemde sosyal kalkınmaya önem verilmesine rağmen ayrılan kaynaklar hakkında planlarda net bilgiler bulunmamaktadır. Her planın kendine özgün bir yapısı olması planların incelenmesini de zorlaştırmaktadır.

İlk plandan itibaren kurulması istenen ve her planda bir sonraki dönem için kurulacağı belirtilen Sosyal Hizmetler Kurumu ilk önce 1981 yılında çıkarılan bir kanun ile SHÇEK’in Başbakanlığa bağlı bir devlet kurumu olmasıyla sağlanmıştır. Daha sonra ise 2011 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yasal bir düzenleme sonrası tüm haklarıyla birlikte yeni kurulacak olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na devredilmesiyle bu kurum tarihteki yerini almıştır. SHÇEK en başta özel iştirakler ve gönüllüler sayesinde kurulup büyüyen kapatılmasına kadar ülkede birçok hizmeti sağlayan önemli bir kuruluş olmasıyla hasebiyle günümüz sosyal hizmetine ışık tutmuştur.

Devlet sosyal yardıma ve hizmete ihtiyaç duyan vatandaşlara her geçen yıl daha fazla yardım etmektedir. Açıklanan verilere göre 2018 yıl sonu verilerine göre 14.214 çocuğa kuruluş balımı hizmeti, 119.537 çocuğa aile yanında destek hizmeti, 16.809 çocuğa evlat edindirme hizmeti, 6.468 çocuğa da koruyucu aile hizmeti verilmektedir. Bakanlığın her sene artan bütçesi kapsamında da bu sayılar artmakta ve daha çok çocuğa hizmet verilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Kapsamı

2.1.1. Konu

Sağlıklı bir aile ortamında yetişemeyen çocukların daha iyi şartlarda büyümesine sağlamak, toplumdan kopmasını engellemek, sosyal hayata uyum sağlamasında oluşacak engelleri kaldırmak ve toplum içinde yabancılaşmasını önüne geçmek devletin asli görevlerinden biridir. Araştırma aile ortamına oldukça yakın kurum bakımı alan çocukların, çocuk evlerinin misyonu doğrultusunda ne kadar başarılı olduğunu öğrenmek için yapılmaktadır. Boşanma, ebeveyn kayıpları, şiddetli geçimsizlik, yeniden evlenme sonrası çocuğun kabul edilmemesi gibi birçok sebeple ortada kalan çocukların yaşadığı travmatik süreçler onların hayatında kalıcı hasarlar bırakması mümkündür. Bir çocuğun büyümek için bir aileye her zaman ihtiyacı vardır. Toplumsal dünyada aile çocuğa sadece sevgi veren bir kurum değildir aynı zamanda onu dışarıdaki dünyaya da hazırlar. Başkalarıyla iletişim kurmasını, kendi ihtiyaçlarını gidermesini, bir sorunla karşılaştığında bunu çözecek yolları bilmesini sağlar. Çok basit görünmesine rağmen temel sosyal becerilerin küçük yaşta sağlıklı bir şekilde çocuğa verilmesi elzemdir. Böyle bir eksiklikte çocuklar oradan oraya sürüklenmeye, kötü niyetli insanların yönlendirmesine, sevgi eksikliğini madde kullanımı ile engellemeye ya da şiddet göstererek gizlemeye meyilli olurlar. Bunun önüne geçmek devletin en mühim görevlerindendir zira bu küçük problem gün geçtikçe katlanarak sağlıksız bireylerin yetişmesine, bunların aile kurarak sağlıksız bir toplum oluşturmalarına zemin hazırlar.

Çocuk evlerinde çocuklar belli bir yaş aralığına ve cinsiyetlerine göre kalırlar. Burada kalan çocuklar hayatlarına kaldığı yerden devam edebilecekleri bir ortamda yetişirler. Eğitim, sağlık, spor, sosyalleşme ihtiyaçları bakıcı anneler tarafından gerçekleştirilir. Burada birbirleri ile kalarak birlikte yaşamayı, ortak hareket etmeyi, sorunlara çözüm bulmayı, paylaşmayı, başkalarını haklarına ve sınırlarına saygı duymayı öğrenirler. Yapılan araştırmalardan çıkan genel sonuçlara göre çocukların bu hizmet modelinde yaşadıkları deneyimleri oldukça olumlu bulmaktadırlar.

Bir çocuğun kötü bir ailede yaşaması ailenin bir anda kötü bir hale geldiği anlamına gelmez. Çocuğun kendisine bir süre fiziksel, psikolojik ya da duygusal şiddet uygulanmış olabilir, anne baba arasında yaşanan tartışmalara sürekli şahit olmuş olabilir, ebeveyn kaybı sonucu uzunca bir süre orada burada kalmış ya da kötü niyetli kişilerce kullanılmış olabilir. Böyle bir süreç yaşayan çocuğun bulunduğu ortamda daha fazla kalmaması gerekir. Kurum bakımı devlet açısından son çaredir bu sebeple buraya gelen çocuklar normalin dışında bir yaşantıya sahip olmuşlardır. Yaşadıkları bu kötü ortamdan kurtulan çocuklar çocuk evi ile tanıştıktan sonra nasıl bir süreç yaşadılar, burada karşılaştıkları ortam onları mutlu ve daha başarılı bir hale getirdi mi, burada kaldıkları sürece kendilerine olan özgüvenleri ve hayata bakışlarında olumlu bir gelişme yaşandı mı gibi sorular bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Geleceğin yegâne temsilcileri olan, sıradaki nesli oluşturacak çocukların sevgisiz, ailesiz, desteksiz büyümesi onların psikolojik ve sosyal gelişimlerinde onarılamayacak hasarlara neden olur. Bunun engellemesi için çocuk evleri güzel bir örnektir. 2000 yılında pilot olarak Ankara’da başlamış gelen olumlu dönütler sayesinde 2005 yılından sonra yurt genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak çocuk evleri görece yeni bir projedir. Böyle bir uygulamanın etkisini kısa vadede göstermesi beklenmez. Bu araştırma bir yandan da çocuk evlerinin ne derece yeterli olduğunu, eksiklerinin neler olduğunu ve nasıl daha iyi hale getirilebileceği sorularına da yanıt aramaktadır.

Hali hazırda kötü bir dönemden geçen çocukların kötü de olsa aile yanından alınıp hiç tanımadığı, yaş farkının gözetilmediği kalabalık ve soğuk bir ortama yerleştirilmesi onun hayatında çok daha fazla bir yara açacaktır. İnsan doğası gereği kötü de olsa alıştığı ortamı bırakmakta her zaman zorlanır. Beynimiz var olan düzende nasıl hayatta kalacağını bulur ve buna uygun davranış ve düşünce örüntüleri yaratır. Bu durum kendini gerçekleştiren kehanet gibi yeni ve bilinmeyen bir hayata girildiğinde de işlemeye başlar. Hayatta kalma içgüdüğü insanı adaptasyona zorlamaktadır. Ancak burada bahsi geçen olgunun zamanı gelince reşit olarak toplumsal hayata katılacak çocuklar olması hasebiyle kritik bir önem arz etmektedir.

Erikson bebeklik döneminden itibaren bireylerin çevreyi algılamaya başladığını belirtirken bunun uzun bir süre (çocuk kendini bilene kadar) yoğun olarak süreceğini de ekler. Bu dönem başarılı ve sağlıklı bir şekilde tamamlandığında, birey ileriki

yaşamında kendisine güven duyarak diğer insanlarla dengeli ve güvenli bir ilişki gerçekleştirebilecek, aksi durumda ise diğer insanlarla sağlıklı bir ilişki gerçekleştiremeyeceği için güven bunalımı yaşayabilecektir (Erikson, 1984; Aktaran: Aykul, 2019:41). Bu düşünceden hareketle sevgi evlerinin çocuğun güven duygusunu geliştirmede diğer yatılı hizmet modellerine nazaran daha iyi sonuç vereceğini beklemek doğal olacaktır.

2.1.2. Amaç

Ülkemizde çocuk hizmetlerine yönelik çalışmalar uzun yıllar boyunca daha çok korunmaya muhtaç çocuklar açısından ele alınmış olup, çocukların eğitime, sosyal, fiziksel ve ruhsal gelişimlerine yönelik birçok konunun ihmal edilmiş olduğu görülmektedir. Çocukların geleceği etkileme potansiyelleri dikkate alındığında, güçlü ve sağlıklı bir toplum yaratılması için çocuk hizmetlerinin ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılabilmektedir (Tunç, 2013:1).

Çocuk evi projesi bu sebeple çok önemlidir aslında. Bir çocuğun korunmaya muhtaç olması sorununu ona başını sokabileceği bir çatı ve karnını doyurabileceği yemek vererek çözmeye çalışmak sadece var olan problemleri görmezden gelmek anlamına gelmektedir. İnsanlar sadece fiziksel ve biyolojik ihtiyaçlara sahip değildirler. Bunların yanında akademik, sosyal, duygusal, bilişsel vb. birçok alanda kendilerini geliştirmek, tatmin etmek isterseler. Çocuklar ise bunları kendi başlarına çözemezler. Normal şartlarda ebeveynin asli görevi tüm bu istemleri kendi koşulları dahilinde karşılamaktır. Ancak normal bir koşula sahip olmayan ve sığınacak tek yeri devlet himayesi olan çocuklar için bu ihtiyaçlar devletçe düşünülüp karşılanmak zorundadır. Çünkü ailenin bakamadığı ya da bakmadığı her bir çocuk ileride toplumsal hayatta var olmaya çabalayacak ve bu çabalama sürecinde yapacaklarını çocuklukta aldığı eğitim, ilgi, alaka ve sevgi belirleyecektir.

Çocuk evi projesi misyon bakımından oldukça başarılı ve ihtiyaçlara cevap veren bir uygulamadır. Ancak teoride güzel olan bu durumun pratikte nasıl işlediğini görmek için bakılacak yegâne yer bilimsel araştırmalardır. Bu araştırmalar sayesinde hem çocuk evi uygulamaları bağımsız ve tarafsız bir analiz sürecine uğrayacak hem de

yapılan farklı araştırmalar sayesinde zamana ve bölgeye göre oluşan değişimleri incelemek kolaylaşacaktır.

Bu araştırma da bu temel amaçtan ortaya çıkmıştır. Çocuk evlerinin çocukları dış dünyaya nasıl hazırladığı, onların sosyalizasyon süreçlerine ne derecede katkı sağladığı gibi konular üzerinden yapılan araştırmaları baz alarak bu sürece destek vermeyi amaçlamaktadır. Konu aynı olsa dahi çıkan sonuçlar farklı olacaktır. Bu süreci yöneten araştırmacının varlığından kaynaklanan ve kaçınılmaz olan bir durumdur. Her türlü araştırma için bu söylenebilir. Burada önemli olan araştırmacının hangi bilgileri hangi yöntemlerle elde etmeyi kurguluyor olmasıyla alakalıdır. Bu çalışma yapılan araştırmaların ortaya koyduğu genel tabloyu çizmeye çalışacaktır. Belirlenen birkaç alan üzerinden inceleme yapılarak farklı araştırmalarda spesifik bir alanın ne durumda olduğunu, ulaşılan farklı sonuçlara neyin sebep verebileceğini, eksik kalan yanların ne olduğunu göstermeye çalışacaktır. Bu sayede çocuklar için daha iyi araştırmaların yapılmasına dolaylı olarak da yetkili kurumlarca çocukların daha iyi şartlarda yetişmesini sağlayacak ortamların yaratılmasına ön ayak olmayı amaçlamaktadır.

2.1.3. Önem

Görece yeni bir model olan çocuk evleri bakım modelinin amacını yerine getiren bir proje olup olmadığını destekleyecek araştırması sayısı yeterli miktarda değil. Edinilen izlenimlere göre çocukların memnuniyet düzeyleri artmış olmasına rağmen bunların sosyal ve akademik dünyadaki yansımalarını görebileceğimiz çalışmalar pek bulunmamaktadır. Bu alanda daha çok çalışmaların yapılarak bu hizmet modelinin çocukların hayatına daha çok fayda sağlayan bir yer olması oldukça elzem bir meseledir. Bu araştırma ile normalin dışında bir hayat yaşayıp yolları çocuk evine çıkan çocukların durumlarının daha iyi ortaya konması, belirli bir noktaya kadar durum tespitlerinin yapılması sağlanacaktır.

Bu çalışma aynı zamanda ileride yapılacak araştırmalara daha doğru yönelim sağlayacak, onların farklı konuları irdelemesine ön ayak olarak bir nebze olsun tekrara düşmenin önüne geçirecektir.

2.1.4. Sınırlılıklar

Meta analiz pozitif ve sosyal bilimlerde genel geçer olan araştırma yöntemlerine nazaran daha yeni bir tarihe sahip araştırma yöntemidir. Nitel ve nicel araştırmaya göre kıyaslarsak oldukça az bir veri tabanına sahiptir. Yapılan literatür taramalarından sonra tespit edilen en büyük eksiklik sosyoloji alanında meta analiz çalışmalarının oldukça kısıtlı olduğudur. Konuyla ilgili sosyoloji literatürü incelendiğinde çocukluk konusunda yapılmış çalışmaların hem nicelik hem de yöntem ve yaklaşımlar gibi niteliksel ölçütler açısından akademik olarak oldukça zayıf olduğu tespit edilmiştir (Karabıyık, 2018:2). Bilimin birikerek ilerlediği kabul edilirse bu alanda oldukça az bir yığılma olması ilerlemeyi de oldukça güç bir duruma sokmaktadır.

2.2. Meta Analiz

Meta analiz ilk ortaya çıktığında konusunu sağlıkla ilgili bir sorundan yola çıkarak bulmuştu. Pearson 1900'lerin başında aşılama ve tifo arasındaki ilişkiyi merak etmiş ama muhtemelen bunu yapacak koşullara sahip olamamıştır. Ancak elinde kullanabileceği başka veriler vardır; daha önce tifo ve aşılama ile ilgili yapılmış araştırmalar. Pearson bu konu hakkında yapılan araştırmaların değişkenleri arasındaki ilişkiler üzerinden bir yargıya varmaya çalışmıştır. Bu sayede meta analizin temelleri atılmıştır. Bu klasik metot günümüz sağlık araştırmalarında halen yapılmaktadır. Bir ilacın etkileri konusunda birbirinden bağımsız kişi/kurumlarca yapılan araştırmalar meta analize tabi tutularak, farklı değişkenlerin etkilerinin daha net anlamlandırıldığı, olası yan etkilerin daha iyi hesaplandığı, ilacın hangi durumlarda en yüksek verimi sağladığı gibi birçok konuda örnekleme ve kapsayıcılığı yüksek sonuçlar ortaya koyar.

Bilimsel ve akademik dünyasının bilgi haznesi gün geçtikçe hızlı bir şekilde artmaktadır. Neredeyse hemen her konu üzerine birçok araştırma ve çalışma bulunmaktadır. Ulaşılması zor olmayan birçok veri meraklısı veya araştırmacısı için depolanmaktadır. Zira yapılan literatür taramalarından ulaşılan kaynakların hepsini incelemek ya da onların genel olarak ne durumda olduğunu öğrenmek büyük bir zaman ve emek gerektirecektir. Artan bilgi yığınlarının birleştirilmesi ihtiyacı bu aşamada doğmuştur. Meta analiz de bu boşluğu doldurmak için geliştirilmiş bir yöntemdir.

Analizlerin analizi anlamına gelen meta-analiz ifadesi literatürde genellikle araştırmaların birleştirilmesini ifade etmektedir. Meta-analiz, belirli bir konu hakkında yapılmış benzer çalışmaların çeşitli yöntemler kullanılarak birleştirilip yeniden yorumlanması ve yeni sonuçlara ulaşılması sürecini ifade eder (Bakioğlu ve Göktaş, 2018:36).

Bilimsel çalışmalarda, bireysel olarak yapılan araştırmaların sonuçlarının yetersizliği sebebiyle ve bilim adamları tarafından elde edilen bulguların sentezlenmesi ihtiyacının ortaya çıkması; birden fazla bağımsız çalışmanın sonuçlarının birleştirilmesinin sağlayan araştırma yöntemlerinin gelişmesine sebep olmuştur (Çoğaltay, 2014:37; aktaran: Çalışkan, 2018:32)

Meta analiz araştırmaları, diğer (önceki) araştırmaların sonuçlarına odaklanan araştırmalar için kullanılan isimdir. Diğer araştırmaların sonuçlarına odaklanmak ise bu araştırmaların sonuçlarından bulgu çıkarmak için uygulanmakta olan sentezleme yöntemidir (Bakioğlu ve Özcan, 2016:3; aktaran: Aslan, 2019:113).

Meta analiz temel olarak birden fazla araştırmanın içeriğinin birleştirilerek çözümlenmesi olsa da bu konuda farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bakioğlu ve Göktaş (2018) bu konuda Glass'ın meta analizi çok sayıda bireysel çalışmadan elde edilen bulguların birleştirilmesi amacıyla yapılan istatistiksel analiz anlamında kullandığını alıntılarlamışlardır. Buradan Glass'ın genel tanıma uyan ancak kendi özelinde belirlediği birtakım kurallarla meta analiz çalışmaları yaptığını çıkarsamak güç olmayacaktır. Bakioğlu ve Göktaş (2018) "alandaki araştırmacıların hepsinin Glass tarafından yapılan bu genellemeleri kabul etmediğini" belirtirler ve bu alanda çalışan diğer araştırmacıların da farklı fikirlerini örneklerle gösterirler. Bu noktada tanımlamalarda sık sık üstünde durulan istatistiksel analiz süreçlerinin tercihsel ve alansal bir seçim olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Araştırmacılar meta analiz çalışmalarının yürütülmesini farklı şekillerde ele almışlardır (Tuncer, 2015:376).

Meta analizle ilgili ayrıntılı bir araştırma yapan Üstün ve Eryılmaz (2014) meta analizin ara değişkenlerin analizi olduğu gibi kendine özgü bazı özellikleri olduğu için sadece istatistiksel bir teknik olarak açıklanmasının bu belirgin özelliklerinin göz ardı edilmesine sebep olduğu için bir araştırma yöntemi olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Sönmez, 2016:38; aktaran: Çalışkan, 2018:33). Karmaşıklığı bu

yöntemi araştırmacının kendi yolunu çizmesi konusunda teşvik etmektedir. Meta analizde incelemesi yapılacak araştırmaların sunduğu bilgi düzeyleri aynı olmayacaktır. Araştırmacı incelediği araştırmaların “bilgi kalitesini”, aradığı verileri net olarak veren sonuçları ilk önce kendi algılama sürecinde oturtmalı daha sonra bunları tasnife başlamalıdır.

Birçok avantajlı tarafının bulunması bu yöntemin kullanılmasını arttırmıştır. Misal bireysel çalışmalarda benzer sonuçlar ortaya çıktıysa araştırmacının yaptığı meta analiz sonuçları oldukça kuvvetli bir veri kaynağı oluşturacaktır. Tek bir araştırmacının elde edeceği örneklem sayısı ne kadar büyük olabilirse olsun birkaç araştırmacının elde edebileceği büyüklüğe ulaşması pek mümkün değildir. Ne kadar fazla örneklem sayısına ulaşırsa ortaya çıkan bilginin geçerliliği de o kadar yüksek olacaktır. Tek bir araştırma sonuçları bakımından bazen tartışmaya mahal verebilir, sonuçlar sorgulanıp doğruluğundan şüpheye düşülebilir. Ancak birçok araştırma benzer sonuçları elde ettiyse böyle bir şüpheye gerek kalmayacaktır.

2.3. Çalışma Verilerinin Toplanması

Yapılan literatür taramaları sonucunda meta analiz yönteminin ağırlıklı olarak Eğitim Bilimleri tarafından kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu tez arama sayfasından (<https://tez.yok.gov.tr/>) en genel seçeneklere yapılan “meta analiz” gelişmiş taramasından çıkan 267 sonucun 81 tanesinin (%30,33) Eğitim Bilimleri alanında yapılmış olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu tarama sonucunda Sosyoloji alanı özelinde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma için gerekli kaynakları toplamak için veri toplama süreci boyunca düzenli olarak tarama yapılmıştır. Konu hakkında bütün kaynaklara ulaşabilmek amacıyla özellikle Yüksek Öğretim Kurumu tez arama sistemi üzerinden, TÜBİTAK kaynaklı Ulakbim sistemi üzerinden ve Google Scholar arama motoruz üzerinden kaynak taramaları gerçekleştirilmiştir. YÖK’ün sisteminde olup erişime açılmamış olan gerekli bazı tezler için de araştırmacılara bizzat ulaşılmış ve kendilerinden tez metni rica edilmiştir. Ayrıca birçok üniversitenin kendisine ait çevrimiçi kütüphane ve kaynak tarama sistemleri de gerekli yerlerde kullanılmıştır.

Birçok farklı anahtar kelime hem tek tek hem de farklı kombinasyonlar halinde yazılarak en doğru kaynaklara ulaşmak amaçlanmıştır. Başlık, özet ve konu üzerinden farklı taramalar yapılarak En çok kullanılan kelimeler şunlardır: “*çocuk evi*”, “*sosyal hizmet*”, “*sosyal uyum*”, “*sosyalizasyon*”, “*meta analiz*” ve “*çocuk*”. Farklı zamanlarda düzenli aralıkla taramalar yapılmıştır. Bu sayede hem yeni kaynaklara ulaşmak hem de gözden kaçabilecek kaynakları en aza düşürmek amaçlanmıştır.

Çocuk evi konusu gerçek hayatta Sosyal Hizmet Merkezi’nin güdümünde olduğundan akademik alanda da çocuk evi ve orada kalan çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar da çoğunlukla sosyal hizmetler bölümü araştırmacıları tarafından yapılmıştır. Bu araştırma ise konuya sosyolojik açıdan yaklaşmak istemesinden dolayı çocuk evi, çocuklar ve sosyalizasyon süreçleriyle ilgili araştırmaların Sosyoloji Anabilim Dalı tarafından yapılmış olunmasına dikkat etmiştir.

YÖK’ün tez arama sayfasında özet kısmında “meta analiz” ibaresi olan ve anabilim dalı Sosyoloji olan tek bir araştırma bulunmamaktadır. Sosyal Bilimler Enstitüsü özelinde ise toplamda 54 teze ulaşılmaktadır. Bu tezler 2005’ten itibaren yazılmış olup her sene en az bir araştırma yapılmaktadır. Ancak en çok meta analiz çalışması 2019 yılında yapılmış olup tam olarak on beş tanedir. Bu alanda ağırlığa ise Eğitim Bilimleri sahiptir.

İyi bir meta analiz çalışması yapabilmek adına kullanılacak araştırmaların da özenle seçilmesi elzemdir. Literatür tarandıktan sonra ulaşılan bütün araştırmalar doğal olarak çalışmaya dahil edilemez. Bu hatalı sonuçların ortaya çıkmasına ve yanlış bulgular elde edilmesine neden olur. Böylesine olumsuz durumları engellemek için araştırmacının meta analiz çalışmasına dahil edeceği ve hariç tutacağı araştırmalar için belirli kriterler belirlemesi gerekmektedir.

2.3.1 Dahil Edilme Kriterleri

Meta analiz çalışmalarında ilk adımlardan biri hangi araştırmaların çalışmaya dahil edilerek analiz sürecine dahil edileceğine karar vermektir. Bu çalışma için de alanyazında yapılan, kriterlere uygun taramalar sonrasında; araştırılacak konuyu gerçek manada karşılayacak araştırmalar analiz süreçlerine dâhil edilmiştir.

Belirlenen araştırmalarda aranan özellikler şunlardır:

- Çalışmanın bizzat ocuk Evi'nde kalan çocuklar ile yapılmış olması
- Çalışmanın ocuk Evi'nde kalan çocukların sosyalizasyon süreciyle alakalı olması
- Çalışmanın yüksek lisans ya da doktora tezi olması
- Çalışmanın verilerinin yapılacak araştırmanın sorularına cevap olması

2.3.2 Hariç tutulma kriterleri

Araştırmalar seçilirken diğerkurum bakım modelleri kapsam dışı bırakılmıştır. Daha önce farklı bakım modellerinden yararlanmış kişilerle yapılan çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. ocuk evinde kalmakta olan çocuklara yapılmış olan ancak başka bir probleme ışık tutma amacıyla olan çalışmalar da kapsam dışı bırakılmıştır. Bu çalışmada mevcut durumda ocuk Evi bakım modelinden yararlanmakta olan çocuklar önemli olduğundan geri kalan sonuçlar elenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

zmlleme kriterlerine uygun araştırmalar belirlenen başlıklar üzerinden analiz sürecinden geirileceklerdir. Her bir konu hakkında araştırmalardaki veriler titizlikle incelenerek, çıkan sonuçlar ortak bir paydada birleştirilmeye çalışılacaktır.

- Çocuklara ait demografik bilgiler
- Çocukların ocuk evi hakkındaki düşünceleri
- Çocukların sosyal ilişkilerine ait bulgular
- Çocukların akademik başarılarına ilişkin bulgular

Yukarıda belirlenen konular incelenen araştırmalarda analiz sürecine tabi tutularak ayrı ayrı ele alınacaktır. Nitel bir meta analiz yöntemi uygulandığı için yapılan çalışmaların da nitel araştırma yöntemiyle yapılmasına özellikle dikkat edilmiştir. Her bir konu başlığı kendi özelinde değerlendirilecek, veriler bizzat alıntılarla örneklendirilerek çözümlenecektir. İncelenen araştırmalar sonuca eşit ölçüde etki edecek, ağırlıkları birbirlerinden farklı düzeyde olmayacaktır.

Tablo 2. Araştırmaların İçerikleri

Sayı	alışmanın Adı	Türü	İçeriği
1	ocuk Evlerinde Bulunan Kız ocuklarının Sosyalizasyonu zerine Niteliksel Bir Araştırma: Tekirdağ İli rneği	Yüksek Lisans Tezi	Kız çocuklarının sosyalizasyon süreci üzerine nitel araştırma
2	Korunmaya İhtiyacı Olan ocukların Sosyal Gelişiminde ocuk Evlerinin Rolü: Sakarya rneği	Yüksek Lisans Tezi	ocukların sosyalizasyon süreçleri üzerine nitel/nicel karma yöntemli araştırma
3	Korunmaya Muhtaç ocuklarda ocuk Evleri Bakım Modelinin Toplumsallaşmaya İlişkin Rolü: Kayseri rneği	Yüksek Lisans Tezi	ocukların sosyalizasyon süreçlerine ilişkin nitel yöntemli araştırma
4	Kurum Bakımı Altındaki ocuklarda Değer Oluşumu: Ankara ocuk Evleri rneği	Doktora Tezi	ocukların sosyalizasyon süreçlerine ilişkin nitel yöntemli araştırma

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN META ANALİZİ

3.1. Çocuklara Ait Demografik Bilgiler ve Yorum

İncelenen dört araştırmanın üçündeki toplam örneklem sayısı 91’dir. Kayseri ilinde yapılan araştırmanın istatistiksel verileri bulunmamaktadır. Diğer araştırmalar ise Tekirdağ, Ankara ve Sakarya illerinde gerçekleştirilmiş olup verileri aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 3. Cinsiyet Dağılımı

	Erkek Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	Toplam
Ankara	15	9	24
Sakarya	32	15	47
Tekirdağ	-	20	20
Toplam	47	44	91

Tablodan da görüleceği üzere örneklem büyüklüğünde cinsiyet ağırlıkları oldukça yakındır. Kız çocuklarının oranı %48 iken erkek çocuklarının oranı %52’dir. Örnekleme dâhil edilen çocukların büyük kısmını ise %52 ile Sakarya Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar oluşturmaktadır. Tekirdağ’da yapılan araştırma kız çocukları özelinde olmasında ötürü oradaki örnekleme erkek çocukları dâhil edilmemiştir.

Tablo 4. Yaş Dağılımı

	6 – 12 yaş	13 – 18 yaş	Toplam
Ankara	24	-	24
Sakarya	23	24	47
Tekirdağ	-	20	20
Toplam	47	44	91

Tablodan anlaşılacağı üzere araştırmalara katılan çocukların %52'sini 6-12 yaş grubundaki çocuklar oluştururken kalan %48'lik kısmı ise 13-18 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Sakarya ilinde yapılan çalışmada yaş dengesinin gözetildiği gözlemlenmektedir. Sakarya'da araştırmaya katılanların %48'ini 6-12 yaş arası çocuklar oluştururken, %52'sini ise 13-18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Ankara ilinde yapılan çalışmada örnekleme sadece 6-12 yaş arası çocuklar dâhil edilirken Tekirdağ'da yapılan çalışmaya ise sadece 13-18 yaş arasındaki çocuklar dâhil edilmiştir.

3.2. Çocukların Çocuk Evi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde çocuklarla yapılan görüşmeler neticesinde onların kaldıkları evlere ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Sosyalleşme sürecinin öğrenilmesi açısından en önemli yerlerden bir olan “ev” kavramını çocukların deneyimleri özelinde çözümlemeye çalışacaktır.

Barınma; temel ihtiyaçların başında gelen, insanların doğada yaşadığı zamanlardan beri karşılamaya çalıştığı, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi tablosunda en altta bulunan gereksinimimizdir. Sadece kalacak yer ve fiziki şartlardan ibaret olmayan bu yer çocuklar için iyisiyle kötüsüyle “yuva” olarak anlandırılır. Bu yüzden burada yaşadıkları ve yaşayacakları onların karakterlerinin oluşumu açısından gelecek hayatlarında büyük bir yer kaplar.

Birlikte yaşama, diğerleri tarafından kabul edilme ve saygı görme, arkadaş edinme, oyun oynama, fikirlerine değer verilme, birini sevme ve birileri tarafından sevilme gibi ihtiyaçlar insanlar için oldukça önemlidir. Eğer çocuk bu ihtiyaçlarını gideremezse, aidiyet duygusundan yoksun, yalnız, terkedilmiş ve çaresiz hissedecektir (Aykul, 2019:59).

İncelenen çalışmalarda çocukların genel olarak çocuk evleri hakkında olumlu düşüncelere sahip oldukları, daha önce yurt tecrübesi olanların şu anki koşulları daha çok beğendikleri net bir şekilde görülmüştür. İncelenen araştırmaların örneklem sayısı

91'dir. Çocuk evi yaşamı hakkında sorulan sorulara çoğunluğun olumlu yanıt verdiği araştırmacılar tarafından da belirtilmektedir. Örnek vermek gerekirse:

“Yurttan eve geçtiğimde nasıl deyim böyle çok ağır, her şey sıkı sanıyordum, nasıl deyim, disiplinli yani ama geldim yurttan çok çok değişik ama kuralları var, kavga falan yok, iyi yani arkadaşlar benim yaşıtıma göre hemen hemen, yarıdan çoğu aynı da iyi yani iyi anlaşıyoruz...” (Nalbant, 2016:85)

“Burada her şey beni sıkıyor. İstediğim gibi gitmiyor, ya her gün her gün ne bileyim aynı şeyi yapmak beni sıkıyor artık istemiyorum. Ya mesela gün çok güzel geçiyor kitap okumak istemiyoruz, çok yorgun oluyoruz. Televizyonun karşısına geçip TV izlemek istiyoruz. Öyle yorgunluğumuzu atmak istiyoruz, ama sıkıcı bir şey yaparken işte o gün berbat oluyor, hiç o günü yaşamamış gibi oluyoruz.” (Nalbant, 2016:87)

“Arkadaşlarımı da çok seviyorum. Birlikte Yemek yiyoruz, televizyon seyrediyoruz, gezmeye gidiyoruz. Arkadaşlarımdan öğrendiğim şeyler var. Mesela yemek yapmayı bana Gamze arkadaşşımdan öğrendim. Arkadaşlar paylaşmak için var, her şeyi birlikte yaparız.” (Gümüüş, 2014:50)

“Çok iyi. Dışarı çıkabiliyoruz, tabletle oynayabiliyoruz, televizyon izliyoruz. Yapamadığım bir şey yok.” (Şahin, 2019:161)

“Çok güzel. Oyun oynuyoruz. Bazen dışarı çıkmak istiyoruz, bazen yapamıyoruz. Hava soğuk olduğu zaman olabilir. Ablanın işi uygun olmadığı zaman olabilir.” (Şahin, 2019:162)

İncelenen çalışmaların hepsinde çocukların kaldıkları yerle ilgili olumlu yorum yaptıkları tespit edilmiştir. Yukarıda da örneği verilen kötü olarak değil ancak memnun olmayan bir tavırda söylenen yorum sayısı azımsanacak düzeyde bulunmaktadır. Ailesi yanından alınan ve durumunun tam farkında olmayan çocuklarda aile özlemi gözlemlenmektedir. Ancak bu çocuklar eğer aynı düzende devam etselerdi gelecek zamanda çok daha travmatik sorunlarla baş etmek durumunda kalacaklardı. Alıştıkları ortamı özleyen çocukların kurum bakımına adaptasyon süreci bulunmaktadır. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde atlatılması çocuk evi sorumlularının özverileri sayesinde olacaktır. Yeni gelen çocuklar ilk başta çekinik olsa dahi evde kalan diğer çocuklar ile

onun arasını yapmak çocuk evi sorumlusunun görevidir. Bu sayede evdeki düzen çok hızlı bir şekilde eski haline dönecektir.

“Ben onlara abla diye hitap ediyorum. Onlarla içimden gelen her şeyi paylaşıyorum çünkü kendime yakın hissediyorum ve seviyorum. Onların kendilerine özel her şeyi benle paylaşmaları hoşuma gidiyor. Yemek yapmayı temizlik yapmayı bu türden birçok şeyi ablalarımından öğrendim. Bakım elemanları bize hayatımızda yardımcı olmak için ve iş amaçlı buradalar. Onlarla aramda duygusal bir bağ oluştuğunu hissediyorum. Bize her şeyi güzellikle anlatıyor ve öğretiyorlar.” (Gümüş, 2014:54)

Ben onlara küçüklüğümde beri anne diye hitap ediyorum. Onlarla içimden gelen her şeyi paylaşmam çünkü onlara güvenmiyorum. Onlarla bir şey paylaşmam için sevmem ve güvenmem gerek. Yemek yapmayı, temizlik yapmayı bu türden birçok şeyi annelerden öğrendim. Bakım elemanları bize hayatımızda yardımcı olmak için buradalar. Bizlere çok şeyler öğretiyorlar. Onlarla aramda duygusal bir bağ oluştuğunu hissediyorum. Onları anne gibi görüyorum.” (Gümüş, 2014:55)

Aycul (2019) yaptığı araştırmada çocuk evlerinde kalan çocukların %75,4’ünün şu anda kalmakta oldukları yerin sevgi evi ya da yurttan daha iyi olduğunu düşündüklerini belirtmektedir. Ayrıca aynı araştırma da bakım elemanları ile yapılan görüşmelerde de daha önce diğer kurum bakım hizmetlerinde çalışan bakım elemanlarının mevcut sistemin çocuklar açısından daha iyi olduğunu belirtiyorlar. Aynı araştırmada bir bakım elemanı çocuk evi sistemini şu şekilde özetlemiştir: “Çocuk evi hizmeti bu yavrulara yapılmış en büyük devrimdir bence. Ev sıcaklığı, yemek kokusu, mahalle, komşu sevgisi, kendini ait hissetmek, yavrularıma verebilecek en güzel hediye. Çocuk evlerinde uygulanan kurallarla çocuklarımız toplum kurallarını öğrenmekte, ahlaki, akademik ve sosyal gelişimleri sağlanmaktadır.”. Ancak bazı çocuklar ise bu durumdan bu kadar memnun değiller. Çocuk evlerinin daha iyi olduğunu düşünen çocukların %66,7’si kuralların kendi iyilikleri için olduğunu düşünmemektedir. Uygulanan kurallar çocuklar için sorun oluşturabilmektedir. Ancak bu belli bir noktaya kadar normal kabul edilmelidir zira standart bir aile yanında kalan çocuklarda dahi kurallara karşı bir başkaldırı her zaman bulunur. Bu çocukların keşfetme hem kendisinin hem de karşısındakinin sınırlarını öğrenme yöntemidir bir bakıma.

Çocukların bu kuralları beğenmiyor oluşu onların sorguladığına ve özgürlük alanlarının ne olduğunu öğrenme çabasında olduklarına dair bir işarettir.

“Kuralların yeniden düzenlenmesi, izinlerin sürekli olması, sportif faaliyetlerin arttırılması istiyorum.” (Aykul, 2019:62)

“Ailemle sık sık görüşmek, kurallar konurken fikrimin alınmasını istiyorum.” (Aykul, 2019:62)

Aykul’un (2019) yaptığı araştırmadaki çocuklar kendi durumlarından memnun olmayan cevaplar vermektedirler. Çocukların bu düşüncelerine karşın onlara yöneltilen “Çocuk evindeki kurallar beni gelecekte yaşamıma hazırlar” yargısı yine çocuklar tarafından %91,3 oranında kabul görmektedir. Bu da çocukların kurallar karşısında kendi özgürlük alanlarını ve sınırlarını sınıadıkları kanıtlar niteliktedir.

“Kurallar beni rahatsız etmiyor ben memnunum. Zaten istediğin her şey oluyor. Böyle güzel devam etsin. Bundan sonra benim annem babam burasıdır.” (Gümüş, 2014:58)

“Şu an yetiştirme yurdundaki durum çok iyi değil, serbestlik var ama serbestlik insana her zaman daha şey böyle har vurup harman savurmayı öğretiyö daha çok. Belki kurallar olması gerekiyor hayatta, ben kuralları seviyorum ve uyuyorum. Evde işte bi paranın nasıl harcanacağı, nasıl alışveriş yapacağın, insanların arasında nasıl davranman gerekiyo, bunları öğreniyosun.” (Nalbant, 2019:101)

“Genel olarak iyidir. Birbirimize iyi davranırız. Kurallar daha iyi olsun. Kurallar iyi olursa işlerimizi daha kolay yaparız.” (Şahin, 2019:163)

“Hepimizin fikirleri alınıyor, çoğunluğa uyuyoruz. Yemekleri genelde ablalar düşünüyor, sosyal etkinliklerde çoğunluğa uyuyoruz. Kurallar da çok iyi. Herkes kurallara uyuyor. Zorlandığımız yerlerde ablalar yardımcı oluyor.” (Şahin, 2019:163)

“Çok güzel. Herkes birbirine iyi davranıyor. Kurallar güzel. Bazen kurallara uymakta zorlanıyoruz. Televizyon izleyememek.” (Şahin, 2019:163)

Üstteki cevaplar ise bir önceki yargıyı yıkan sonuçlar barındırmaktadır. Kalan araştırmalarda çocukların genel olarak kurallar konusunda sıkıntı yaşamadıklarını,

bakımı yapan kişilerin çocukların düşüncelerini dikkate aldıkları, görece demokratik bir ortamın evde sağlandığını görebilmekteyiz. Kuralların görece esnek olması çocukların bu yeni ortama adapte olabilmeleri kolaylaştırmaktadır. Baskı ve aşırı denetimden uzak bir yaşam alanı sunulan çocuklar burayı benimseyerek aidiyet duygusu geliştirirler. Tabi kuralsızlığı bir seçenek olarak göremeyiz. Toplumsal yaşama uyum sağlanabilmesi açısından çocukların belli başlı kurallara uyması, sorumluluklarını layıkıyla yerine getirmesi onun ileriki yaşamında sosyal sıkıntılar çekmesinin önüne geçecektir. Ne zaman nerede nasıl davranacağını bilmesi, düzeni bozacak davranışlardan kaçınmasını sağlayan bir oto-kontrol mekanizması geliştirmesini sağlayacaktır.

“Yurttan eve geçtiğimde nasıl deyim böyle çok ağır, her şey sıkı sanıyordum, nasıl deyim, disiplinli yani ama geldim yurttan çok çok değişik ama kuralları var.” (Nalbant, 2016:86)

“Ben bilmiyorum ama, burası kurum gibi, yani bazen anneler şöyle diyor, burası bir ev kızlar diyor bazen burası bir kurum deniliyor, her zaman kimin gelmeyeceği belli değil, bir anda müdürlükten gelebiliyorlar, burası bir kurum deniliyor sonra iş sorumluluğa falan gelince burası bir ev, burası bizim evimiz diyorlar, hani burada hepimiz yaşıyoruz deniliyor. Karışık!” (Nalbant, 2016:95)

“Ya benim burada bir tek anlaşılamadığım bir abi var ben doğrusu açıkçası onun burada çalışmasını istemiyorum ya hiç anlaşıyoruz. Sürekli birinden akıl alması mesela karşı evin abisinden. Yapıyor bunu biz duyuyoruz, görüyoruz. Mesela yarın onun nöbeti cumartesi ya Allah’tan bizim programımız var kurtulacağız diye seviniyoruz. Nasıl deyim bugün bir şey yaptırmaz. Bir yere gezmeye falan gitmek isteriz yaptırmaz. Hep başkası ne derse onu yapar. Millet mesela serbest kalma olur bir de hafta sonları diğer karşı evin abisi dört buçuk saat bırakır yaklaşık bizim abi 2 saat bırakır.” (Nalbant, 2016:120)

Çocuk evinde çalışan sorumlu kişiler her zaman inisiyatif almak istememektedirler. Kendilerine belirtilen kuralları esnetmekten imtina ederek olabildiğinde kurallara bağlı bir düzen kurabilmektedirler. Bu davranışın asıl sebeplerinden biri kendilerine bağlı olarak oluşabilecek bir hatandan ve sorumluluktan kaçınmak olduğu çocukların

ve bakım elamanlarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Çocuklar bazı bakım personellerinin kuralları çok fazla dikte ettiğini, onları esnetmediğini, çocuk evi sorumlusunun kendilerini uyarmalarından korktuklarını dile getirmişlerdir.

“Burada (çocuk evinde)kalmak isterim çünkü bura bana daha yakın geliyor. Böyle aile gibi ama orada(yuvada) herkes yaşadığı için ora bana aile gibi gelmiyordu. Tam böyle mesela yoksul kurum sonuçta orası. Ev kadar değil sonuçta. Burası hani normal aileler gibi, hissediyordum kendimi burada kalınca. Yuvada sıraya girip yemek yedik.” (Nalbant, 2016:96)

“Bu evi (tercih ederdim), yurttan iyi ama orda 60 kişiydi orda sosyal hayata atılamıyordun burda atılıyor. Burda her şeyi öğretiyorlar. Yurda da alışırım da 60 kişiyle olmaksansa 6 kişiyle olmak daha iyi.” (Nalbant, 2016:97)

Bunların dışında çocuklar ise geldikleri ortamın nasıl olduğunu, çocuk evinin ne çeşit getirileri olduğunu, nezih bir semtte yaşamının faydalarının farkındadırlar. Eğer daha önce yuva ya da yurttan kaldırsa o kalabalık içinde kendilerinin nasıl kaybolduklarını, kendileri için vakit ayırmakta oldukça güçlük çektiklerini, kendileriyle birebir ilgilenen birini bulmakta oldukça zorlandıklarını, ortamın çok resmi ve bu yüzden duygusal bir sıcaklıktan yoksun olduğunu hatırlamaktadırlar. Evden gelenlerin bir kısmında ise yaşadıkları çevreye, arkadaşlarına, ailesine, tanıdıklarına karşı bir özlem olmaktadır. Var olan alışkanlıklarını bir anda bırakıp çocuk evine gelmek ilk başta onları çok mutlu etmemiştir. Ancak bu çocuklar daha sonraları eski çevrelerinin kendilerini duygusal ve fiziksel açıdan istismar ettiğini, çocuk evine gelerek hayatlarının belirli standarta kavuştuğunu fark etmektedirler. Okulda ve sosyal çevrelerinde yurttan geliyorum demek yerine evden geldiklerini rahatça söylemektedirler.

3.3. Çocukların Sosyal İlişkilerine Ait Bulgular ve Yorum

Çocuk evinde gelen çocukların aile yanında bulundukları sürede neler öğrendiklerini, sosyal beceriler açısından ne durumda olduklarını algılamak zamanla olacak bir iştir. Ancak durumları her ne olursa olsun çocuk evlerinin amacı kendi bünyesinde bulunan

çocukların sağlıklı bir sosyal yaşama sahip olmasıdır. Bu sebeple buraya yerleşen çocukların sosyal becerilerinin artması, diğer kişilerle iletişiminin olumlu yönde ilerlemesi beklenir. Daha önceden sahip olduğu kötü davranış ve tutumları varsa burada zamanla onlardan kurtulması gerekmektedir. Bunların olabilmesi için çocuk evleri sorumlularının hem deneyimli kimseler olması gerekir hem de çocuklara doğru olanı nasıl öğreteceğini bilmesi gerekir. Bu bölümde çoğunlukla çocukların düşünceleri üzerinden onların sosyal ilişkileri ve sosyalizasyon süreçleri hakkında incelemeler yapılacaktır. Eldeki bulgular kategorize edilerek konularına göre incelenecek ve değerlendirilecektir.

“Sokakta otobüste veya alışverişte hepsi sizin çocuklarınız mı dediğinde, benim dediğimi duymak onları mutlu ediyor, insanlar aynı yaşlarda altı çocuğun benim olduğuna inanmakta zorlansa ve garipseseler de hepsinin(çocukların) yüzünde mutlu bir ifade oluyor.”
(Aykul, 2019:113)

“Çocuklarımız hemen hemen sıklıkla yüzme kursuna katılırlar, bir gün yüzmeye gittiğimizde 6 tane erkek çocuk yanımızda sıramızı beklerken yüzme hocamız gelmiş, çocuklarımızın fiziksel gelişimlerini çok beğenmiş, beni anneleri zannederek 6 çocuğa bu kadar güzel nasıl baktınız, altısını da usanmadan bıkmadan getiriyorsunuz, bekliyorsunuz demişti. Çocuklarım yüzüme baktılar, ben de hocamıza teşekkür ettim ve uğraşırsanız oluyor, daha iyi olacaklar inşallah demiştim, hala söylerler bana, hiçbir ortamda onların benim çocuklarım olmadığını söylemememden çok mutlu olurlar.” (Aykul, 2019:113)

Üstteki iki ifade Çocuk Evi sorumluları tarafından söylenmiştir. Bakım personelleri çocukların toplumsal hayatta kendilerini diğer akranları gibi hissedebilmeleri için gerekli özveriye göstermektedirler. Bir aileye sahip olmanın çocuklar açısından ne kadar önemli olduğunun bilincinde olan bu personeller çocukların “normal” hissedebilmeleri için onlardan ilgi ve alakaları esirgememekle birlikte sosyal yaşamda da onları korumaktadır. Basit gibi görünen bu davranış biçimi çocukların özgüven gelişimlerini iyi yönde etkileyerek sosyal hayata aktif biçimde katılmalarına olanak sağlar.

“Okulda çok sessizim iki ortamda da beni tanıyanlar çok şaşıyor. Okul arkadaşlarımla çok samimi değilim çünkü ben çok çabuk sinirlenen biriyim. Sinirlenince de ortalığı dağıtırım. O yüzden kimse bana bulaşmasın diye sessiz kalmayı tercih ederim.” (Gümüş, 2014:51)

“Okul ve dershanedeki arkadaşlarımı da seviyorum ama evdekiler kadar samimi değilim. Evdekileri daha çok seviyorum galiba.” (Gümüş, 2014:51)

“Öğretmenlerimle aram iyi. Öğretmenlerimden yana hiçbir zaman kurumda olmanın baskısını hissetmedim ama onlarla öyle çok özel hayatımdan konuşmam. Genelde dersler ve eğitime dair şeyler...” (Gümüş, 2014:52)

“Okul ve ev dışında bir yerden arkadaşım yok. Dershaneye gidiyorum ama ordakilerle çok muhabbetim yok yani. O yüzden arkadaşlarım evden ve okuldan diyebilirim.” (Gümüş, 2014:53)

Çocukların karşılaştıkları en büyük güçlüklerden biri de okulda yaşadıkları adaptasyon sürecidir. Normal bir ilköğretim ya da ortaöğretim kurumunda bulunan standart öğrenci özelliklerine uymayan bu çocuklar kendilerini ilk başta uyumsuz hissetmektedirler. Bir ilköğretim sınıfında düzenli olarak yapılan veli toplantısı çocuk için küçük bir travmaya sebep olabilecek boyutlara gelebilmektedir. Öz anne-baba yoksunluğu veli toplantısı ya da kermes gibi etkinliklerde çocukların kendilerine olan güvenlerinin azalmasına sebep olmaktadır. Çocuk evlerinde kalan çocuklar okuldaki diğer akranlarıyla iletişime geçmeye zaten çekinirken ve durumlarını gizlemeye çalışırken bu tarz durumlarda oldukça zorda hissetmektedirler. Misal çocuk evinde kalan ve yeni bir sınıfa başlayan bir çocuk için tanışma faslı pek iyi geçmemektedir. Kendisini ve ailesini tanıtmayı istediğinde ne söyleyeceği konusunda kararsız kalmakta ve bazen sırf bu süreçlere girmemek ilk bir iki hafta okuldan kaçma davranışı sergileyebilmektedir.

“(okuldan arkadaşlarımla) gelmelerini isterdim ama zor oluyordu ya odama hiç götürmezdim çünkü bir sürü yatak sonra bana soru soracaklar çalışma masası bir sürü masa ben rahatsız oluyordum. Yani hiç o odalara götürmemeye çalışıyordum. Hep oturma odasında durmalarını istiyordum. Soruyorlar abla şey onlar senin kardeşin niye

soyadınız değişik bende artık sıkılmışım. Onlar benim kardeşim demeye başlamışım. İnsanlar soruyor merak ediyor hepimizi de kardeş biliyorlar. Onlar geldiğinde bir şey demiyorlar iyi bir şey ama böyle hani sanki hepsi aynı odada olması daha iyi mesela çalışma masalarının hani açıklama yapmak zorunda hissediyoruz istemezdim. Yani şu an öyle değil ama bendeyken öyleydi evet... (Nalbant, 2016:129)

“Komşulardan, bir işte H. Teyze var o çok iyi buraya işte sürekli geliyor. Bizi soruyor işte, nasılsınız, iyi misiniz? diyor. Bir ihtiyacımız olduğunda biz ona o bize geliyor. Bir işi olduğunda biz ona koşuyoruz. Onun işini yapıyoruz. Mesela diyor ki boyu da küçük ya mutfakta dolapların üstünde şunu verir misin? diyor. Biz hemen gidiyoruz veriyoruz. Lambayı mesela silemediği zaman biz lambasını siliyoruz. Bir insana iyilik yaptığım zaman mutlu oluyorum, seviniyorum.” (Nalbant, 2019:133)

“Aşağıda falan bazı insanlar görüyo işte hani siz kaçınıcı katta oturuyosunuz diyo işte biz üçüncü kat diyoruz ha şu kızlar mı diyo bize bizde evet falan diyoruz hemen kadın diyo aa kızlar Allah yardımcınız olsun Allah işte şöyle de okuyun kızım okuyun falan hani ön yargıdan dolayı şey yapıyorlar.” (Nalbant, 2019: 133)

Çocuk evinde kalan çocukların yaşadığı bir diğer sıkıntı ise komşular tarafından kabul edilmemesidir. Bilindiği üzere Çocuk Evi ortalama bir sosyo-ekonomik çevrede, görece nezih bir ortamın bulunduğu, çocuklara komşuluk ve mahalle kültürünün aşılabilceği bir muhitte Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerince kiralanarak çocukların kullanımına tahsis edilmektedir. Ancak daha bu ilk süreçte en başta ev sahipleri daha sonra ise apartman sakinleri bu durumu kabul etmekte zorlanmaktadırlar. Zorlu bir ev kiralama sürecinden sonra ise bazı Çocuk Evleri alışagelinmiş düzenlerinin bozulduğunu düşünen apartman sakinleri tarafından dışlanmaktadır. Bir çocuk evi sorumlusu “*Binanın yaklaşımını değiştiremedik bir türlü çok çaba sarf ettik mesela ramazan geldi ramazan da ne yapalım işte kimse bir tas çorba getirmiyor ramazanda, yani burada kimsesiz çocuklar var. Evde tatlı falan yaptık komşulara dağıttık ama tabak boş geldi.*” (Nalbant, 2016:134) diyerek hem duruma hem açıklık getirmiş hem de tepkisini ortaya koymuştur.

Çocukların zorlu bir süreç sonrasında ailelerinin yanından ayrılarak geldiği bu yeni çevrede bu şekilde karşılanması Çocuk Evi'nin temel amaçlarından olan sosyalizasyon süreçlerindeki iyileşmeyi zedelemektedir. Kendi içlerinde hiç kimse tarafından istenmeyen, sürekli dışlandığı hisseden çocuk dış dünya ile arasında duvar örmeye başlayacaktır. Kendisini toplumdan, arkadaşlarından ve okuldan soyutlayarak yalnızlaşacak ve Çocuk Evi'nin ona katmak istediği şeyleri kesinlikle almak istemeyecektir. Kendi içlerinde tutarlı bir yaşam sürmeye, yaşadıkları yabancı hayata alışmaya çalışan çocukların toplum tarafından böyle bir muamele görmesi ileriki yaşamlarında toplumdan kopuk hatta topluma karşı bireylerin yetişmesine neden olacaktır. Bu sebeple çocuk evinin bulunduğu apartman sakinlerine gerekli bilgiler verilmeli onların da bu çocukların yaşamına dokunmaları sağlanmalıdır.

“Alışverişte son kullanma tarihine hep dikkat ediyoruz, pahalı ucuz olmasına, biraz da düşünerek alırım, tarihine baktım ya hani o tarihi bozulmayacak şekilde, kimi maddeler 2-3 güne bozuluyor, kimisi de bir haftayı buluyor.” (Nalbant, 2019:143)

Alışverişe gitmek çocuklar için oldukça eğlenceli bir aktivite olarak gözükmektedir. Hep beraber dışarıya çıkmak, reyonlar arasında dolaşmak, birçok şeyi bir arada görebilmek gibi farklı cazibelere sahip bir etkinliktir. Ama bunların yanında ise çocuklara ev ekonomisi yapmasını, ev ihtiyaçlarını karşılamasını, evdeki eksikleri takip ederek alışveriş sırasında bir önem sıralaması yapmasını, eldeki imkanlar doğrultusunda harcamayı doğru bir şekilde yönlendirmeyi öğrenmektedirler. Çocuk evi sonrası kendi kendilerini idame ettirebilmeyi öğretir bu basit aktivite onlara. Sosyalleşme sürecinin görünmez bir parçası olan alışverişte en büyük yardımcıları ise Çocuk Evi sorumlularıdır. Onlar çocuklara aynı ürünün farklı seçenekleri arasından hangisini seçmesi gerektiğini, sebze alırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini, son kullanma tarihine her zaman bakılması gerektiğini, sadece gerektiği kadar alınarak hem ürünlerin ziyan olmasını engellemeyi hem de ekonomi yapmayı öğretmektedirler.

“Alışverişe çoğunlukla hep beraber gidiyoruz çok zor oluyo 6 kişi biri oraya dağılıyo abla sürekli onu tutuyo kızlar ayrılmayın falan diyo kimse ayrılmıyo da hep birlikte gidince sürekli dikkatler hep bizim üzerimizde oluyo sevmiyorum onu da sanki herkesin gözü bendeymiş gibi” (Nalbant, 2019:144)

“Alışveriş süreci şimdi açıkçası kasada çok göze batıyoruz, ondan açıkçası biraz şikayetçiyim yani bi de alışverişe gidilirken, toplu gidiyoruz, bu da diğer çocukların içerde taşkınlık yapmasına sebep oluyo ya orda mesela Portakal’ın (market) içinde küçük helikopter var biliyorsunuz, görmüşsünüzdür. İçine falan biniyolar koskoca adamlar (arkadaşları).” (Nalbant, 2019:144)

Çocuk evinden kalan çocukların bir kısmının sorumluluk bilinci ile hareket edebildikleri gözlemlenmektedir. Günümüz standartında markete giden aileler en fazla 4 ya da 5 kişi olarak gitmektedirler. Böyle bir durumda dahi başlarında bir anne ve bir baba bulunur. Ancak Çocuk Evi’nin ihtiyaçları için hep beraber alışverişe gidildiğinde en az 6-7 kişi olarak gidilmekte ve bunlarda sadece biri yetişkin olmaktadır. Çocuklar birçok defa bu görüntünün diğer insanlar tarafından garip bakışlarla karşılandığını hissettiklerini belirtmişlerdir. Hem marketin içinde hem de kasa sırasında olağan dışı bir görüntü verdiğini düşünen çocuklar bu durumdan rahatsız olmaktadır. Ayrıca bazı arkadaşlarını aykırı ve uyumsuz davranışlar sergilemeleri diğerleri için bir utanç kaynağı olabilmekte, bundan rahatsızlık duyabilmektedirler. Sırf bu sebeplerden dolayı alışverişe gitmek istemeyen çocuklar olmaktadır. Özellikle yaşça büyük olanlar kalabalık gitmenin sorun yarattığını farkındadırlar. Ancak çocuk evlerinin yapısı gereği onların hep beraber alışveriş yapması gerekmektedir. Aslında bu sayede çocuklar hem alışveriş yapmayı hem de toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmektedirler. Haylazlık yapan arkadaşlarını uyararak onlara da bilinçli olmaları konusunda yardımcı olmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklarda toplum tarafından dışlanma korkusu her zaman mevcuttur. Çocuklar bu korkuyu çoğunlukla kendileri ile aynı sosyal, ekonomik, kültürel koşullara sahip olan yuva, yurt ve çocuk evinde olan arkadaşları ile hareket ederek yenmeye çalışmaktadırlar.

3.4. Çocukların Akademik Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocuk evleri, çocukları toplumsal hayata hazırlarken onların sözlü olmayan kuralları ve davranış kalıplarını, temel yasal kuralları öğretmek gibi temel amaçları barındırır. Bunların yanında ise oldukça elzem bir başka konu olarak çocukların bilişsel

kapasitelerini dolayısıyla akademik alandaki başarısını arttıran önlemler almaktır. Aksi halde kendisine söylenenleri neden-sonuç ilişkisi içinde anlayıp, kendi içinde süzerek hayatına yansıtamayan çocuk, sağlıklı bir toplumsallaşma süreci yaşayamayacaktır. Çocuk evinde devlet bakımına alınan çocuklar ağırlıklı olarak düşük eğitim düzeyine sahip ailelerin çocukları olduğundan akademik geçmişleri ortalamanın altında kalabiliyor. Bu durum da kendini besleyen kötü bir sistemin varlığının devam etmesi anlamına gelecektir.

Çocuklar burada yalnızca barınma, yeme içme, sevgi ihtiyaçlarını gidermiyor. Aynı zamanda akademik durumlarını da iyi yönde geliştiriyorlar. Daha düzenli bir hayata geçmeleri onların okul başarılarının da artmasını sağladığı incelenen çalışmalarda ortaya konmuştur. Aykul (2019) yaptığı araştırmada çocukların %84,8'inin yani 40 çocuğun çocuk evlerine geldikten sonra derslerinde iyileşme yaşadıklarını ifade etmiştir. Yine çocuklara kuralların kendileri için iyi olup olmadığı sorusu sorularak bunun ders başarısı ile ilişkisi araştırıldığında, çocukların %86,7'si kuralların ders başarılarını arttırdığını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda çocuk evlerinde kalan çocukların ders başarısının arttığı sorumlular tarafından da ifade edilmektedir. Bir çocuk evi sorumlusu “Çocuk evlerinde çocuklarımızın sayı bakımından daha az olmaları onlarla daha çok ilgilenmenizi ve alakadar olmamızı sağladığı için çocuklarımız disiplinli bir şekilde ders çalışmakta, okul ve derslerinde daha başarılı olmaktadır. Bu sebeple çocuk evlerinde kalan çocuklarımız daha mutlu, disiplinli ve düzenli bir hayat sürmektedirler.” demektedir. Tabi burada sorumluların da etkisi oldukça önemlidir. Çocukları ders çalışmaya ve kitap okumaya teşvik etmeleri gerekmektedir. Devlet tarafından fiziki ihtiyaçlar temin edilmektedir. Kalan süreçler ise hem çocuklara hem de sorumlulara bağlıdır.

“Ders ve temizliğe dikkat ederler. Ders çalışmamıza önem verirler. Bir keresinde hepimizin İngilizce dersi biraz iyi değildi. Hep beraber çalıştık. 85 puan aldım. İşimize yaradı. Hepimiz iyi notlar aldık. Böyle olunca ben çok mutlu oluyorum.” (Şahin, 2019:153)

*“Derslerimle ilgili olduğumda, yüksek not aldığımda mutlu olurlar.”
(Şahin, 2019:155)*

Çocukların ders çalışmasında bakım personellerini oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocukların belli bir düzene uyarak gerektiği kadar ders çalıştıklarından emin olmak onların hem görevleri hem de istekleridir. Birçok bakım personeli bu konuda bilinçli davranarak çocukların ders çalışma saatlerine uymasını sağlamaktadırlar. Aynı zamanda çocukların başarılı olması durumunda ise onlar da mutlu olarak çocuklara olumlu geri dönüt vermektedirler. Bu çocukların kendilerine güvenmelerine ve sosyal açıdan daha uyumlu olmalarına neden olur.

“Aklıma işte böyle arkadaş ortamı ondan sonra bide şey yurda göre ders çalışma ortamı burda daha uygun. Buraya ilk geldiğim zamanlarda ne biliyim ilk böyle tereddütlerim vardı. Bazı işte hani gidip geliyodum ya kuralları falan bilmiyodum. İlk korkuyodum falan işte hani bi ablam yurttaydı ya işte onunla görüşemezsem diye tereddütlerim vardı. Sonra da işte öğrenince hepsini alıştım buraya burda işte kitap okuma saatti var yurttta okuyoduk ama fazla okumuyoduk hani. Burda her zaman var kitap okuyoruz işte sonra ne biliyim derslerim burda daha iyi olmaya başladı öyle işte.” (Nalbant, 2016:90)

Yurt ortamı gibi oldukça kalabalık bir yerde çocukların ders çalışmasını beklemek akla yatkın bir düşünce değildir. Her şeyden önce fiziki olarak yeterli olanaklara sahip olunamayan yurtlarda yetersiz bakım personelinin çok sayıda çocuğu kontrol ederek ders çalıştırması pek mümkün olmuyordu. Aynı zamanda birçok çocuğun bir araya gelerek kendi istekleri ile ders çalışmayı başarmaları pek mümkün değildir. Doğaları gereği dikkatleri çabuk dağılan çocuklar bir akranının yapacağı basit bir harekete dahi tav olarak konsantrasyonunu kaybedebilmektedir. Bu da yurttta kalan çocukların başarısız olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

“Yani bazen öyle düşününce çok iyi. Yani nası desem burda baskı yok iş olarak. Orda iş olarak baskı vardı. Orda ne kitap okuyodum ne bişey yapabiliyodum. Mesela burda okuma saati var düzenli. Düzenli ders çalışma saati var. Düzenli işte yemek saati olsun oyun arkadaşlarla oyun oynama saati falan var. Dışarı çıkma saati alışverişi beraber yapıyorsun. Burda her şey düzenli gidiyo o yüzden kafanı o derse yorabiliyosun. Ama orda öyle yok düzen” (Nalbant, 2016:92)

Çocukların da ifadelerinden anlaşılacağı üzere çocuk evlerinde akademik başarıları artmıştır. Bunda en büyük etmenlerden biri çocuk evlerinin onlara sağladığı fiziksel şartlardır. Aynı odada en fazla üç çocuğun kalması, her çocuğa ait çalışma masasının bulunması onlar açısından oldukça önemlidir. Yurt çıkışlı çocukların kendilerine ait odalarda kendilerine ait çalışma masalarının olmaması onların motivasyonlarını oldukça düşürebilmektedir. Ayıca o kadar kalabalık içinde çocukların dikkatlerini toplayıp ders çalışma ihtimalleri de bir hayli düşüktür. Kötü şartlara sahip bir aileden gelen çocuğun da ders çalışma motivasyonunu dağıtacak başka etmenler olabilmektedir. Aile içinde yaşanan tartışmalar, çocuğun kendine ait bir odasının hatta ders çalışabilecek bir masasının bulunmaması, evin küçük olması sebebiyle fiziksel dezavantajlar çocuğun ders çalışmasını engeller. Ancak böyle bir ortamda aidiyet hissi ve dikkat dağıtıcı etmenlerin azlığı ile çocuk derslerine dahi iyi çalışabilir, arkadaşlarını örnek olabilir ya da onları örnek alabilir.

3.5. Bulguların Meta Analizinin Değerlendirilmesi

İncelenen araştırmalardan elde edilen verilerin daha iyi analiz edilmesini sağlamak adına değerlendirme parametreleri üzerinden her bir araştırmanın o konu hakkındaki genel görüşü karşılaştırılarak eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilecektir. Söz konusu araştırmalar aşağıdaki tablodaki gibi adlandırılarak isim kargaşasından uzak durulmuştur.

Tablo 5- Araştırma Adlarının Kısaltmaları

<u>Kısaltma</u>	<u>Özgün İsim</u>
Birinci araştırma	Çocuk Evlerinde Bulunan Kız Çocuklarının Sosyalizasyonu Üzerine Niteliksel Bir Araştırma: Tekirdağ İli Örneği
İkinci araştırma	Korunmaya İhtiyacı Olan Çocukların Sosyal Gelişiminde Çocuk Evlerinin Rolü (Sakarya Örneği)
Üçüncü araştırma	Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Çocuk Evleri Bakım Modelinin Toplumsallaşmaya İlişkin Rolü: Kayseri Örneği
Dördüncü araştırma	Kurum Bakımı Altındaki Çocuklarda Değer Oluşumu: Ankara Çocuk Evleri Örneği

3.5.1. Çocukların Kaldıkları Çocuk Evi Hakkındaki Düşünceleri

Yapılan tüm araştırmalarda hem ilk defa çocuk evine gelen hem de daha önce farklı kuruluş bakımlarından yararlanan çocuklar kendilerine sağlanan yeni olanaktan genel olarak memnun olduklarını belirtmektedirler. Başlarda yaşanan adaptasyon sorununun bakım elemanlarının ve diğer arkadaşlarının katkıları ile zaman içinde büyük ölçüde çözüldüğü görülmektedir. İkinci araştırmada çocuk evlerinde sağlanan imkanların çocuklar tarafından olumlu değerlendirildiği ve bunun sosyal ilişkilerine katkı sağladığı belirtilmektedir. Üçüncü araştırmada ise çocukların “ev olgusuna” ilişkin bir özlemleri olduğu ve bu sebeple çocuk evinin süslü bir anlatımla gerçekten uzak tasvirlerle betimlenmesin çocuklar tarafından gerçekçi bulunmadığı belirtilmektedir. Aynı zamanda bu durumun çocukların alışma sürecini de kötü etkilediğine değinilmektedir.

Görülmektedir ki çocuklar buraya ilk geldiklerinde alışma konusunda biraz sorun yaşamaktadırlar. Önceki yaşamları benliklerinde yer ettiği için istemsizce orada olmayı arzulamaktadırlar. Ancak biraz zaman geçtikten, psikolojik olarak kendilerini daha rahat ve güvende hissettikten sonra çocukların kendileri de burada olmalarının kendi yaşamları açısından daha verimli olduğunu kabul etmektedirler.

İncelenen araştırmalar gösteriyor ki çocuk evlerinde komşuluk ilişkilerine önem verilmektedir. Tüm araştırmalarda çocuklar sosyo-ekonomik düzeyi belirli koşulları sağlayan, ailelerin çoğunlukta olduğu muhitlerde yaşamaktadırlar. Bunun en önemli sebeplerinden biri olarak ise birinci araştırmada “toplumda bulunan yaygın aile modeline uyum” tanımlaması yapılmaktadır. Üçüncü araştırmada ise “geleneksel örf, adet ve kültürümüzün en iyi şekilde çocuklara aktarılması” amacını görmekteyiz. Diğer araştırmalar da benzer koşulların yaratılma kaygısından bahsetmektedirler.

İncelenen çalışmalarda ortak noktalar bulunsa da eksikler ve farklılıklar da bulunmaktadır. Dördüncü araştırma çocukların çocuk evi hakkındaki düşüncelerine, boş zaman değerlendirmesine ve hobilerine yer verirken birinci araştırmada daha yüzeysel bir anlatımla mevcut durumun değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci araştırma ise farklı parametrelerde detaylı alt başlıklar tanımlayarak konuyu daha net ve anlaşılır bir şekilde aktarmaktadır.

Genel olarak bakıldığında incelenen araştırmalarda çocukların çocuk evi hakkındaki düşüncelerine ulaşmakta zorluk yaşanmamıştır. Uygun koşullarda hem nitel hem de nicel çalışmaların cevaba ulaşmada yeterli olabileceği gösterilmektedir. Ancak çocuk evinin çocukların hayatının büyük bir kısmını oluşturmasından dolayı bu alanda yapılacak çalışmalarda sorulacak verimli sorular sayesinde birçok konunun aydınlanabileceğini diğer araştırmacıların unutmaması gerekmektedir. Mevcut yaşamlarının olabildiğince normal bir hale getirilmesini amaçlayan araştırmalar çocuk evinin koşullarının iyileşmesine katkı sunacaktır.

3.5.2. Çocukların Sosyal İlişkileri

İncelenen araştırmalarda çocukların sosyal ilişkileri ve sosyalizasyon süreçlerinde önemli yeri olan bazı bulgulara ulaşılmıştır. Tüm araştırmalarda çocukların vakitlerinin büyük bir kısmını kendi evindeki akranları ile geçirdikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk evi kuralları gereği aralarında yaş farkının çok az olması onlar için çoğu zaman avantaj sağlayan bir durum olarak gözükmemektedir. Bu sayede çocuklar daha iyi iletişim kurdukları gibi daha çok kıskançlık ve çatışma gibi duygulara da kapılabilirler. Birinci araştırma da özellikle ergenlik döneminde çocukların yoğun duygular yaşadıkları için davranışlarında keskin değişimler olduğunu belirtmektedir.

Birbirine yakın kiralanan çocuk evlerinin çocuklar için motivasyon kaynağı oluştururken aynı zamanda çocukların başkaları ile iletişime girmesini büyük ölçüde engellediği ortaya çıkmaktadır. Üçüncü araştırma birbirine yakın çocuk evlerinin adaptasyon sürecinde çocuklar için oldukça faydalı olduğunu, çocukların birbirlerine giderek keyifli vakit geçirdiğini belirtirken aynı zamanda çocukların dış dünya iletişim kurma becerilerinin bu durumdan ötürü yeterince gelişemediğin belirtmektedir.

Çocukların en çok sosyal ilişki kurduğu kişiler ev arkadaşlarının ardından bakım sorumluları ve okul arkadaşlarıdır. Çocuk evi sorumluları ile ilişkilerinde her zaman başarılı olamamaları da incelenen araştırmalardaki birçok evde sorumluların çocuklar ile yeterince ilgilendiği bilgisi bulunmaktadır. Üçüncü araştırmada çocuk evinde kalan bir erkek çocuğu sorumlu kişinin insiyatif kullanmayıp kendilerini sürekli sıktığı söyleyerek ondan memnun olmadığını belirtmektedir. Diğer araştırmalarda da benzer

şikayetlerde rastlanmaktadır. Bunun temelinde çocukların daha rahat ve özgür hareket etme isteklerini yerine getirebileceği halde getirmeyen sorumlular olduğu görülmektedir.

Çocuk evine geçen ya da orada yaşamaya başlayan çocukların bir kısmı kendi durumları hakkında okul arkadaşlarına bilgi vermemeyi tercih edebilmektedirler. Ancak araştırmalarda görüldüğü üzere çocukların birçoğu bu durumu kabul ederek okul arkadaşlarına açıklamada bir sakınca görmemektedirler. Öyle ki ikinci ve üçüncü araştırmada birkaç çocuğun evlerine arkadaşlarını davet etmek istediklerini ancak kuralların buna izin vermediği bilgisi bulunmaktadır. Böyle bir durumda çocuklar üzülmemekte ve kaldıkları eve olan bağlanma duygularını geliştirememektedirler. Birinci araştırmada çocukların okulda kurdukları ilişkilerin evde kurdukları kadar sağlam ve güçlü olmadığı özellikle belirtilmektedir. Çocuk evine geçtikten sonra arkadaşları ile ilişkileri iyiye giden çocuklar olduğu gibi ortalamanın üstü bir muhitte oturması sebebiyle bulunduğu okulda yoksul hisseden çocukların adaptasyon sorunu yaşadıkları belirtilmektedir.

Çocukların sosyalizasyon sürecinde maruz kaldıkları diğer önemli etkenlerden biri de komşuluk ilişkileri olmuştur. Araştırmaların tümünde komşusundan muzdarip en az bir çocuk evi bulunmaktadır. İncelenen araştırmalar içinde en iyi açıklamayı ikinci araştırma yapmaktadır. Bu araştırmada komşuların çocuklara iyi davranması ile komşuların davranışlarının çocukları mutlu edip etmediği arasında anlamlı bir ilişkiyi araştırılmıştır. Sonucunda ise komşularının kendisine iyi davrandığını düşünen çocukların %77'si komşuların davranışlarının kendilerini mutlu ettiklerini belirtmektedir. Benzer bir sonuca birinci araştırmada da rastlanmaktadır. Çocuk evine karşı önyargılı komşuların olması, onlarla herhangi bir etkileşime girmek istememesi hatta selam dahi vermemesi çocukların sosyal hayata uyumlarının sekteye uğratmaktadır.

Genel olarak bakıldığında çocuk evlerinin sosyalizasyon süreçlerini destekleyen bir yapıda olduğundan söz etmek mümkün olmaktadır. Çocuğun sosyal çevresinin çok büyük bir kısmını oluşturan ev arkadaşları, ev sorumluları ve okul arkadaşları incelenen tüm araştırmalarda göz önünde bulundurulmuştur. Ancak incelenen araştırmalar -ikinci araştırma hariç tutulabilir- sosyal ilişkileri sınıflandırma

konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmaların bu temel üzerine oturtulması ulaşılabilecek sonuçların güvenilirliğini oldukça arttıracaktır.

3.5.3. Çocukların Akademik Başarıları

İncelenen araştırmalar arasında birinci araştırma çocukların akademik başarıları konusunda yeterince bilgi sunmamaktadır. Bu konudaki bilgiler dolaylı olarak bir başka başlıktan elde edilmektedir. Buna rağmen tüm araştırmalar çocuk evinin akademik alanda çocukların gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

İkinci araştırma çocukların %75'inden fazlasının çocuk evine geçtikten sonra derslerinde iyileşme olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda üçüncü araştırma da çocukların okul başarılarında kayda değer bir artışın olduğunu tespit etmektedir. Çocuk evinde sağlanan imkanlar farklı illerde dahi olsa belirli bir standartın üstünde olmasından dolayı çocuklar gelişim göstermektedirler.

Tüm araştırmalarda çocuk evindeki bakım personelinin çocukların okul başarılarındaki artışta oldukça önemli bir rol üstlendiği belirtilmektedir. Çocukların ders çalışma saatlerinin planlanmasında, boş vakitlerini verimli geçirmesinde ve çocuğun bilemediği konularda yol göstermesi sayesinde genel akademik ortalamaları yükselmektedir. Çocukların sayıca az olması bakım personellerinin çocuğa özel ilgi gösterebilmesine bu da çocuğun hem daha iyi anlamasını hem de özgüvenli olmasını sağlamaktadır.

Çocukların burada daha önce sahip olmadığı birçok imkana kavuştuğu görülmektedir. Bunların başında kişisel masa, sandalye kitap gibi fiziksel imkanlar gelmektedir. Bunun yanında kendilerine ayırabilecekleri bir zamana sahiptirler. Bu sayede kişisel ilgilerine yönelik uğraş edinebilmektedirler. Ayrıca onlarla ilgilenen bakım elamanları sayesinde çocukların kendilerini daha çok ortaya koyduğu incelenen tüm araştırmalarda belirtilmektedir. Tüm bunların birleşimi çocuğa huzurlu bir ortam sunarak ona stresten uzak bir yaşam yaratır. Kaygılı bir hayatın yerini alan bu yeni düzen sayesinde çocukların önceki durumlarının iyileştiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde incelenen araştırmalar arasında ikinci ve üçüncü araştırma akademik başarı hakkında doğru sorulara sorarak oldukça yeterli sonuçlar

elde etmiştir. Birinci araştırma akademik gelişimi incelemek yerine çocuğun okulla olan ilişkisine ağırlık verdiği; dördüncü araştırma da kriter oluştururken akademik gelişimi başka sonuçlarla birlikte vermeye çalıştığı için sağlıklı bir veri kaynağı sağlayamıyor.

SONUÇ

Sosyalizasyon süreci yeni doğan bir bireyin ilk etkileşiminden başlayarak ömrünün sonuna kadar gider. Bu süreçte bazı kritik, sonraki yaşamı belirleyecek kırılma anları vardır. Çoğunlukla çocukluk döneminde gerçekleşen bu durumlar aslında kişinin toplumsal alanda var olma sürecini oldukça etkiler. Birçok teorem kişiliğin oturması sürecinde çocukların yaşamlardaki etmenlerin ileride kim olacaklarını belirlemede büyük bir öneme sahip olduğunu söylemektedir. Çocuk evleri üzerine yapılan ve yapılacak olan araştırmalar aslında bu yüzden çok önemlidir. Çocuklar bir şekilde olumsuz şartların içine doğmuş ya da sonradan bu şartlarla yüz yüze gelmiş olabilirler. Ancak bu durum onların ellerinde değildir ya da bu durumu kendi başlarına çözebilecek vaziyette değildirler. Bu sebeple hem özel hem de resmî kurumların varlığı ve sürekliliği oldukça önemli bir hal almaktadır.

Devlet kendi geleceği olan çocuklara en iyi şekilde davranmalıdır. Sadece iyi okul, yatakhane, konser salonu yaparak değil aynı zamanda korunmaya muhtaç çocuklarına en olabilecek en iyi şekilde yardım ederek bunu yapmalıdır. Şartları kendilerinden bağımsız bir şekilde kötüleşen çocuklara pozitif ayırım yapmalı onları toplumdan kopuk bir yaşam sürmeye mahkûm etmemelidir.

Çocuk evleri örneği işte bu sebeple korunması, üzerine düşünülmesi ve geliştirilmesi gereken oldukça yarar sağlayabilecek bir uygulamadır. Hayatı kendi çevrelerinden ibaret sayan çocukların bir anda bambaşka bir dünyanın içinde kendilerini bulmaları karşısında onları kaldıkları yerden devam ettirebilecek bir koruyucu bir el olarak her daim orada olmalıdır.

Yapılan bu araştırma geleceğin yegâne temsilcileri olan ancak bazı olumsuzluklar sonucunda korunmaya muhtaç hale gelen çocukların toplumsal hayata uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırmak için neler yapılabileceğini cevaplamak adına gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda mevcut durumun bir özetini çıkararak günümüz koşullarını göstermektedir. Üzerinde daha fazla düşünülmesi gereken muhtaç çocuklar meselesi literatürde ne kadar çok yer alırsa karar vericilerin oluşturacağı politikalar bu sosyal meseleyi çözme yolunda daha başarılı olacaktır.

Çocuk evlerinin çocuğun sosyalizasyon süreçlerinde ne kadar önemli olduğu gösterilmek istenmiştir. İncelenen araştırmalar sonucunda çocukların birçok alanda iyiye gittiği görülmüştür. Çocuk evi ile buluşmasa muhtemelen belli bir süre sonra çıkmakta oldukça zorlanacağı bir girdabın içinde boğulacak çocuk bu sayede kendisine, çevresindekilere ve ülkeye faydası dokunabilecek bir birey olma şansı kazanmaktadır.

İncelenen araştırmaların tümünde çocuklar çocuk evine ilk defa geldiklerinde alışma konusunda biraz sorun yaşamaktadırlar. Ancak tüm araştırmalar göstermektedir ki belli bir zaman sonra çocuklar da burada olmaktan mutludurlar. Aykul (2019) ve Nalbant (2016) araştırmalarındaki birkaç çocuk ise uyum konusunda diğer arkadaşlarından farklı düşünmektedirler. Bu sebeple çocuk evinde kaldıkları süre boyunca kavga, akademik başarısızlık, kurallara uymama gibi davranışlar sergilemektedirler. Çocukların burada kaldıkları süre boyunca kişisel hijyen, ev işi, komşuluk ilişkileri vb. konularda daha disiplinli olduğu görülmektedir. Bütün araştırmalar çocukların toplumsal davranış örüntülerine hâkim olduklarını teyit etmektedir.

Buraya gelen çocukların akademik başarılarının arttığı da incelenen tüm çalışmalarda gözlemlenmiştir. Gümüş'ün (2014) araştırmasında ise çocukların akademik başarısının değerlendirildiği bir bölüm bulunmamasından dolayı o araştırmadan yeterince bilgi elde edilememiştir. Aykul (2019), araştırmasının sonucunda çocukların %75'inden fazlasının yeni yuvalarında akademik başarılarını arttırdığını gözlemlemiştir. Daha önceki şartlarının kendisine doğru imkânları sunmaması sebebiyle ve nasıl yapacağını gösterecek kimsenin olmaması sebebiyle çocukların akademik başarıları ve ders ilgileri çoğunlukla düşük olmuştur. Ancak yeni sistemin çocuklara daha verimli bir çalışma ortamı sunduğu tüm araştırmalardan elde edilen ortak bir sonuçtur. Aynı zamanda tüm araştırmaların ortak görüşü olarak çocuk evlerinde çalışan bakım personellerinin çocuklar ile birebir ilgilenmesi sayesinde çocukların ders çalışma konusunda daha motive hareket ettikleri saptanmıştır.

Çocuk evleri sosyalizasyon konusunda, incelenen tüm araştırmalarda oldukça etkili bir oluşum olarak tespit edilmiştir. Çocuk burada toplumsal davranış kalıplarını

öğrenirken aynı zamanda kendisinin de günlük yaşamın bir parçası olduğunu hissederek bir neden sonuç ilişkisi içerisinde sosyalizasyon sürecine dahil olmaktadır. Gümüş'ün (2014) araştırmasında kız çocuklarının karakterlerinin şekillenmesinde çocuk evi sorumlularının oldukça belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Aynı bulguya erkek çocukları için diğer araştırmalarda da ulaşılmıştır. Çocuk toplumsal yaşama uyum sağlamak için kendinden yaşça büyük ve bilgili olarak gördüğü birinin önderliğine her zaman ihtiyaç duymaktadır. Sosyalleşme sürecinde etkili olan diğer bir etkeni komular oluşturmaktadır. İkinci araştırma örneklem grubuna sorduğu sorular üzerinden yaptığı değerlendirme sonucunda komşularının kendilerine iyi davrandığını düşünen çocukların %77'si aynı zamanda komşularının davranış ve sözlerin kendilerini mutlu ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Çocuk evleri çocuğun hayatla temas ettiği her yere dokunarak onu bireye dönüştürme gücüne ve şansına sahip yegâne kurumlarımızdan biridir. Üzerine daha çok konuşulup yazıldıkça her geçen gün daha iyi bir kurum haline geleceği şüphe götürmez bir gerçektir.

Öneriler

Çocuk evlerinin sosyalizasyon süreçlerine etkisini inceleyen araştırmalar üzerine yapılan bu meta analiz çalışmasında çocukların kaldıkları yer, akademik başarıları ve sosyalleşme süreçleri parametreleri bazında değerlendirilmiştir. Her bir alan üzerine dört farklı araştırmanın elde ettiği sonuçlar karşılaştırılarak bir değerlendirme ortaya konmuştur. Amacı gereği meta analiz bir konu hakkında yapılmış olan çalışmaların derlenerek o konuda mevcut akademik durumu ortaya koymaya yaramaktadır. Yapılan araştırma sıkı bir eleme sürecinden sonra araştırılan konuyu tam olarak karşılayan çalışmaları bünyesine dahil etmiştir. Bu yöntem sayesinde sevgi evinde kalan çocuklar hakkında yapılmış olan çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapılabilmektedir.

İncelenen araştırmalar sonrasında görülen eksikleri, nelerin daha iyi yapılabileceğini ya da nelerin yapılmaması gerektiğini bu başlık altında sunmak, ileride yapılacak çalışmalar için faydalı olacaktır. Çocuk evleri üzerine daha çok araştırma yapılması gereken, bilimsel veriler ışığında korunmaya muhtaç çocukların daha iyi yaşam

standartlarına sahip olduğu, toplumun kaybolmaya müsait çocuklarının devlet tarafından korunduğu bir yer olmalıdır.

Çocuk evi konusu oldukça hassa bir mesele olmasından ötürü bu alanda çalışma yapmak isteyenlerin gerçekten çocuklar hakkında kaygıları olan kişiler olması çalışmanın sağlığı açısından önemlidir. Salt teorik kısım değil aynı zamanda çocuklarla yapılacak olan birebir görüşmelerde onların söyleyemediği şeyleri anlayan, ona kötü gelecek soruları sormayan, görüşme sırasında sorgulama yapıyor gibi davranmayan kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ya da çoktan seçmeli sorular sorulacaksa hem soruların hem de seçeneklerin ince elenip sık dokunması gerekmektedir. Sorular mutlaka alanında bilgi sahibi kişiler tarafından kontrol edilmeli ve onay verilmelidir. Gerçi böyle bir araştırmanın doğal sürecinde Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın onayı bu süreçlerin çoğunu içermektedir. Ancak araştırmacının kendisinin de bu konularda hassas olması beklenir. Çocuk evinde kalan bir çocuğa “Anne ya da babandan şiddet görüyor muydun?” diye bir soru sormak akla yatkın değildir.

Çocuk evinde yapılacak araştırmalarda araştırmacının çocuğa yaklaşımı da önemlidir. Araştırma sürecinde çocuğun kendini rahat edebileceği bir ortamda bulunmak önemlidir. Araştırmacını elde etmek istediği bilgilere dair soruları sorarken çocuğu sorgular gibi ya da umursamazca bir an önce bitirip gitmek ister gibi olmamalıdır. Çocuklarla görüşülmeden önce mutlaka çocuk evi personelleri ile çocuklarla ilgili bilgi alışverişinde bulunmalıdır. Oraya giden her bir çocuğun sahip olduğu kırılğan noktalar ve hassas bilgiler bulunmaktadır. Bu sebeple ön bilgi almak oldukça önemlidir. Eğer çocuk açısından duygusal ve psikolojik bir sorun yaratma ihtimali varsa bir ya da birkaç soru araştırmadan çıkarılabilir. Yapılan görüşme süreci çok uzun tutulmamalıdır. Çocukların sıkılması verecekleri bilginin yüzeysel hatta belki de alakasız olmasına sebep olabilir. Bu yüzden görüşme çocukların kendini güvende hissettiği bir yerde bir sohbet edasıyla yapılmalıdır.

Bazı durumlarda çocuklar kimseye söyleyemedikleri sorunlarını çalışma sürecinde araştırmacıya söyleyebilir ya da ağzından kaçırabilir. Belki sadece ima etmeye çalışır. Araştırmacının algılarının açık olması çocukları can kulağıyla dinlemesi onların hikayelerini anlaması gerekir. Durumları gereği istismara açık olan çocukların verdiği

her ifade dikkatle dinlenmeli şüpheli durumlarda yetkili birimlere en kısa sürede haber verilmelidir.

Çocuk evleri konusunda yapılmış çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Hem ülkenin genel durumunu görebilmek hem de bu hizmet modelinin işlevini ne derece yerine getirdiğini görmek için bu alanda daha çok çalışmanın yapılması elzemdir. Çocuk evleri sadece sosyalizasyon açısından değil birçok konu bakımından incelenebilir. Ancak bu araştırmacıya bağlı olmakla birlikte konu seçimi yapılırken edinilmek istenen bilgilerin ve araştırmanın net bir şekilde yapılması da önemlidir. Başka araştırmacılar bu araştırmalardan faydalanmak istediklerinde zorlanmadan istedikleri bilgiyi elde edebilmelidirler.

İncelenen araştırmaların bazılarında çocukların ifadelerine açıkça yer verilmemiştir. Araştırmacı ifadelerden elde ettiği bilgiyi kendi yorumu ile birlikte sunmuştur. Daha sonra konu hakkında araştırma yapacak kişiler için bu oldukça sorun yaracak bir durumdur. Bir araştırmacı literatür taraması sonrası kaynakları incelerken bizzat araştırılanın ifadelerine ulaşarak birinci elden bilgiyi edinmek ister. Bu sebeple çocuklara ait ifadelerin paylaşılması oldukça önemlidir.

Geleceğin yegâne temsilcisi olan çocukların çok daha iyi yarınlara sahip olabilmesi adına akademik alanda onların gelişimine nasıl yarar sağlanacağına dair çalışmaların yapılması oldukça elzemdir. Onlar hakkında belirlenecek politikalarda akademi camiasının katkıları olmaksızın bir gelecek planı düşünülemez. Özellikle de muhtaç çocukların daha iyi koşullar altında, toplumda dışlanmadan normal bir hayat sürebilmesi, gerekli farkındalığın yaratılması için yapılacak her bir çalışmanın önemi büyük olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, P. (2016). Sosyal Risk Altındaki Çocuklar İçin Sosyal Hizmetler: 2000 Sonrasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 2016/2, s.57 – 79.
- Aslan, Ş. (2019). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber. İstanbul: Eğitim Yayınevi
- Aycul, M. (2019). Korunmaya İhtiyacı Olan Çocukların Sosyal Gelişiminde Çocuk Evlerinin Rolü: Sakarya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Bakioğlu, A. ve Göktaş, E. (2018). Bir Eğitim Politikası Belirleme Yöntemi: Meta Analiz. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1/2, s.35-54
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX, s.117-140.
- Candan, A. (2017) Yetiştirme Yurtlarında Kalmış Bireylerin Toplumsal Entegrasyonu. Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Çalışkan, N. (2018). Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerilerinin İncelenmesi: Bir Meta Analiz Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Çambay, S. (2015). Bir Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/3, s.237-247
- Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik Metodun Kuralları*. İstanbul: Sosyal Yayınları
- Erinç, E. (2015). Ebeveyn Kaybı Yaşayan Öğrencilerin Benlik Saygılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van

- Gökçearsan, E. (2009) Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi. *Aile ve Toplum*. 5/19 s.53-66
- Gümüş, N. (2014). Çocuk Evinde Bulunan Kız Çocuklarının Sosyalleşmesi Üzerine Bir Araştırma: Tekirdağ İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karabıyık, M. S. (2018) Bir Çocukluk Sosyolojisi Araştırması: Koruma Altındaki Çocukların Çocukluk Deneyimleri. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kılıç, S. (2018) Sosyal Sermayenin Koruyucu Aile Hizmet Modelindeki Yeri Ve Bu Alanda Yapılan Akademik Çalışmaların Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Koşay, A. (2013) Çocuk Yuvasında ve Çocuk Evinde Kalan Korunmaya Muhtaç Çocuklar ile Ailesi Yanında Yaşayan Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Kurt, S. L. (2016) Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 36. s.99-127
- Nalbant, Ş. (2016). Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Çocuk Evleri Bakım Modelinin Toplumsallaşmaya İlişkin Rolü: Kayseri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Luckman, P. L. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. (V. S. Öğütle, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- Neuman, W. L. (2013) *Toplumsal Araştırma Yöntemleri – Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Yayın Odası
- Özdemir, M. (2019). Planlı Kalkınma Döneminde (1963-2018) Çocuk Refahı Alanında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Çalışmaları Ve Uygulamaları.

Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Sağlam E. Ve Boyacıoğlu A. (2018). *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Kitapevi

Şahin, M. (2019). Kurum Bakımı Altındaki Çocuklarda Değer Oluşumu: Ankara Çocuk Evleri Örneği. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Şahin, M. (2019). Kültür Aktarımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü. *Akademik Hassasiyetler* 6/11 s.233-249

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Beş Yıllık Kalkınma Planları (I – XI)*, Ankara.

TMMOB Sanayi Odası. (2017). Ülke Örnekleri İle Kalkınma Ve Sanayileşme Modelleri, TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu.

Tuncer, M. ve Özeren, E. (2015). Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Araçları Üzerine Bir Meta Analiz Çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4/2 s.374-386

Tunç, İ. (2013) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Yalova Üniversitesi

Turgut, A. (2016) Ankara İlinde Yetiştirme Yurdunda Kalan 15 Yaş ve Üstü Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara

Yazıcı, E. (2012) Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/18, s.499 – 525

Yazıcı, E., (2013) Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4/2, s.247-270

<https://ailevecalisma.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/> (Erişim tarihi: 08.10.2019)

